

Redactor șef MARIN SORESCU

Constantin NISIPEANU

BOUL ȘI GÂNDURILE LUI

Cât de liniștit calcă boul în zori
în timp ce-și poartă cu bărbăție
jugul la gât. Nimeni însă nu înțelege
tristețea din sufletul lui când în zori
cu puternicele și neobositele picioare
mângâie iarba umedă de lacrimile dimineții.

Când rareori se întinde pe iarba la soare
și rumegă, el visează, și rumegă o dată cu iarba
și unele din visele lui. Unele din năzuințele lui.
I le simt în priviri. Le văd cum îi izbucnesc
din ochii mari cât fularul pe care luna
îl poartă cu eleganță la gât.

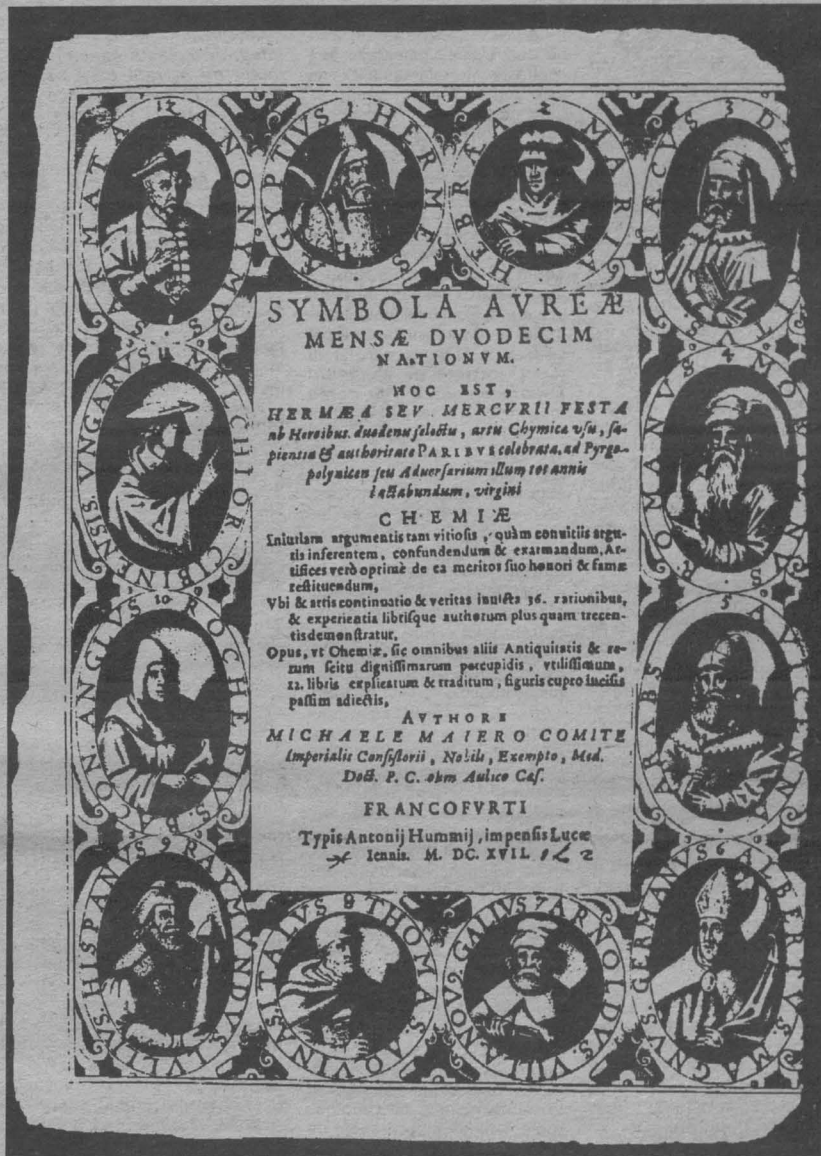
Desigur, în visele lui, boul, tractorul acesta fără
șenile, gândește la fericirea lui și a semenilor lui,
gândește la ziua în care va cuceri o cât
de puțină înțelegere pentru eforturile lui.

Când boul uneori se întinde liniștit pe iarba
și își privește picioarele, poate gândește cu amărăciune
la copitele lui. La copitele pentru care de secole
se frământă și se roagă de forțele universului
să-i arunce între coarne vreo stea miraculoasă.
Vreo stea al cărei har să-i transforme copitele
în palme, ca să poată ține în ele o vioară. O simplă vioară
pe care să-și cânte focul ce-i arde în inimă, în vise.

Poate gândește că i se cuvine să aibă undeva la marginea
satului o cameră numai a lui, o cameră cu un pat moale
și cu un pian pe ale cărui clape să-și joace degetele
așa cum la horă băieții și fetele își joacă picioarele.

Poate gândește că miraculoasa stea o să izbutească
să-i dea putere să țină în palme o cât de simplă unealtă
de muncă. O unealtă care, folosind-o pe câmp
sau în fabrică,
să-l ajute să poată ieși de sub robia jugului său.

Când boul rumegă, desigur, el gândește, filozofează,
visează o viață asemănătoare cu a stăpânului său.

Dată la tipar în 1616, anul morții lui William Shakespeare, cartea lui Michael Maier intitulată „Symbola aureae mense” invocă, în scopul consolidării prestigiului alchimiei, douăsprezece personalități renumite (din douăsprezece țări diferite) ale căror portrete figurează pe pagina de titlu a volumului.

Reproducem, în acest număr al revistei noastre, imaginile dedicate preocupărilor de alchimisti ale celor doisprezece eroi ai cărții lui Maier.

ANNA DE NOAILLES - Discurs de recepție Sonetele lui Shakespeare în românește (de Al. PIRU)

Shakespeare - opera și dragostea,
teatrul și politica (interviu cu Jan KOTT)

Proză de Nicholas JORDAN

Octavian Goga - inedit

Costinești '92 - teatru și film

Mai semnează: Marin SORESCU, Eugen SIMION,
Mihai CIMPOL, Gheorghe TOMOZEI, I. COCORA

TUR DE ORIZONT

UN EXCELENT DIALOG CU ANDREI PLEȘU

VATRA nr. 5 publică un profund și fascinant dialog al lui Mihai Sin cu Andrei Pleșu. Intelligent provocat de prozator, care nu ezită să afirme că astăzi trăim o confuzie „poate și mai mare decât înainte, când lucrurile se despărțeau în alb și negru”, filosoful dă răspunsuri tranșante, memorabile, înțelepte și de bun simț, dovedind că într-o perioadă când „este chiar o inflație de caractere”, cum just constată Mihai Sin, el rămâne într-adevăr un caracter în stare pură, unul dintre puținii „foști monștri sacri” care nu poate fi acuzat de „vină” că și-a valorificat „public capitalul” lor de suferință sau de curaj. Să cităm deci copios din opiniile lui Andrei Pleșu și să luăm aminte:

„E adevărat, acum este plin de mari figuri morale, de mari caractere care-și probează o dată mai mult puritatea. Toată lumea are acces la instituția purității și o reprezintă. Una din formele lipsei de caracter este și monopolizarea ideii de caracter. Omul lipsit de caracter vorbește mult despre caracter, despre faptul că el este un caracter. Așa se explică ce se întâmplă acum, iar lipsa de caractere de care am suferit, se pare, de mult (fiindcă vorba asta, România e plină de talente și fără caractere), ține de obârșile României moderne. Suferim în continuare, dar în forma cealaltă, în forma inflației. Explicațiile sunt stratificate și numeroase. Eu am constatat așa, din contacte personale, că la unii nevoia de a ieși în față, în numele purității și în numele unei etici pe care o întru-chipează, nu e decât o refulare, un fel de a regla conturile cu ei înșiși. Am vorbit cândva, anul trecut, despre conceptul curajului secund. Cine n-a avut curajul prim, curajul în primă instanță, a unei reacții în plin pericol, încearcă să recupereze, având curajul secund; curajul celui de-a doua instanță, în care adversarul nu are nici pe departe anvergura pe care o avea înainte. Aici este un lanț de falsuri și de falsificări, care ne intoxica viața; pentru că tu, dacă vrei să-ți refaci în ochii tăi portretul de om întreg pe care nu prea l-ai ilustrat înainte, trebuie să inventezi toată structura care să facă posibil acest portret. Deci, ca să vezi cât de mult caracter ai, trebuie să postulezi un inamic extrem de periculos și de eficace căruia tu i te opui, trebuie să reinventezi o structură, o lume în care gestul tău să aibă un relief ieșit din comun. Deci, trebuie încet, încet, să refaci lumea în care asemenea gesturi ar avea pregnanță pe care o ăm și asta duce la falsificarea realităților. Trebuie să ajungi să spui neapărat că îllescu e la fel de rău, dacă nu mai rău decât Ceaușescu, trebuie să ajungi să spui că nu s-a schimbat absolut nimic și că deci, neschimându-se absolut nimic și pericolul fiind în continuare maximal, gestul tău este remarcabil. Necazul este că nu pot fi remarcabile

zeci de mii de gesturi. Remarcabile sunt gesturile solitare; înainte de '89 în România au existat gesturi remarcabile care s-au numărat pe degetele de la o mână. Acuma abundența asta de gesturi nu mai înseamnă decât gesticulație și falsificarea realului, încercând să-și dea culoarea necesară ca să potențeze prin contrast eroismul propriu. Lucrul este grav deformat pentru că întreține un sistem de minciuni la fel de grav ca și sistemul de minciuni care este în crimă de obicei ca fiind apanajul strict al puterii. (...) Lipsa de caracter are, de obicei, când nu este ceva patologic, o explicație care e valabilă în general. S-a văzut acum că orgoliul personal a jucat cătorva oameni de mare valoare ai României fete incredibile. Sunt oameni care nu pot să uite de ei înșiși, care și-au făcut portrete de simboluri naționale, care se cred întru-chiparea a tot ce-i mai bun în neamul acesta, și care sfârșesc într-un fel de nerușinare a propriului eu și asta în numele unei democrații pe care o proclamă, nerezând în realitate decât să militeze pentru cultul local al personalității. Avem cultul personalității pe care l-am trăit; s-a dizolvat, s-a divizat în nenumărate mici culturi ale personalității. Există un cult al fiecărui lider politic, al fiecărui mic țanțos bătaios, vorbitor de plată. Toți se socotesc mici monumente sau mari monumente și vor să transforme țara și istoria țării în pretextul micilor cariere. (...) Noi suntem în situația în care, de fapt, unii foști comuniști sunt foarte supărați pe alți foști comuniști, în care jurnaliștii ceaușisti, unii jurnaliști ceaușisti sunt foarte supărați pe alți jurnaliști ceaușisti. La noi n-a existat de fapt o diversificare atât de mare a oamenilor, ca să avem acum diversificare asta de opinii. La noi, ori stătea deoparte ori, dacă te angajai, erai angajat deficitar. El bine, acum, nu știu de ce unii se socotesc îndreptățiți, unii foști activiști ai vechiului sistem, se socotesc îndreptățiți să judece aspru pe ceilalți ca și cum ei vorbesc în numele unei purități garantate. (...) În România cred că a existat cantitatea cea mai mică de comuniști pentru că a existat comunism în Cehoslovacia, în Polonia, în Ungaria, au existat mișcări de stânga reale, organice. La noi n-au existat lucrurile astea... Eu nu pot să cred că au existat comuniști adevărați și de aceea sunt cu atât mai convins că revenirea la normal este un fapt curent. Lumea n-are decât să spună cu voce tare ceea ce înainte spunea în ascuns. (...) Cred că fiecare e mai bine să aibă de-a face cu el înșiși, deocamdată, decât cu ceilalți. Pe mine asta mă supără, eu am făcut o declarație care a fost interpretată la un moment dat ca o tentativă de a culpabiliza pe toată lumea. Ceea ce vroiam să spun era altceva: că e mult mai corect moralmente să începem a ne ocupa de culpa proprie decât să o tot distribuim în afara noastră. Adică, culpa se trăiește ca o problemă personală, nu ca

o problemă transferată asupra celui alt. Or, în România, vorbeam de lipsa de caractere și de inflația asta de purism. În România toți văd culpa ca pe o problemă care nu-i privește. Toți sunt gata să împartă oamenii în buni și răi și ei nu intră în această discuție. Dacă am fi început cu o minimă introspecție, ar fi fost mai liniște, ar fi fost o atmosferă mai firească”.

De citit cu creionul în mână, integral, această exemplară lecție de morală care este dialogul lui Mihai Sin cu Andrei Pleșu. Asta fie că unora le convine sau nu!

MANIFEST ÎN FAVOAREA POEZIEI

Un grup de literați inimoși (George Vulturescu, Emil Matei, Al. Pintescu, Salah Mahdi etc.), încă doldora de entuziasm postrevoluționar, sfidând parca epoca în care revista de cultură cu tradiție abia își mai trag respirația, fiind tot mai îngheșuite de dificultățile economiei de piață, arată chibzuință în gospodărirea banilor puși la dispoziție de editor (Casa Municipală de Cultură), mai adună câte ceva și de pe la cei groși la pungă și trudesc pentru ca la Satu Mare să apară lunar o publicație dedicată în exclusivitate poeziei. Truda lor e încununată de succes. *Poesis*, demonstrând că și în vremurile noastre utopiile sunt posibile, a ajuns la un mic moment jubilar, nr.25, să aibă un profil distinct, asigurat de un sumar remarcabil. Reținem o bogată literatură critică: de la comentarii ce definesc personalitatea unor poeți precum Leonid Dimov, Ion Caraion și Virgil Mazilescu (semnate de George Vulturescu, Vasile Spiridon și Al. Pintescu) la cronici literare și recenzii despre cărți de Ion Stratan (*Lumină de la foc*), Marcel Mureșeanu (*Călător în insomnia*), Constantin Hrehor (*Târziu înclinat*), Alexandru Petria (*Negustorul de arome*), Radu Florescu (*Camera liturgică*) etc., de la acestea la cele două substanțiale eseuri aparținând lui Rênel Char și Michel Mons: primul despre Arthur Rimbaud și al doilea despre Robert Desnos. Dar, așa cum e de așteptat, în cuprinsul celor douăzeci și opt de pagini din *Poesis*, alături de problemele poeziei (marcate și de două interviuri cu poeții Lucian Valea și Ion Moldovan), un loc important îl ocupă creația poetică propriu-zisă. Autorii preferați sunt de regulă poeți tineri, unii deja cu o anumită activitate (Daniel Corbu, Adrian Alui Gheorghe, Horia Gârbea, Salah Mahdi, Emil Matei, Dorin Popa, Alexandru-Cristian Miloș), alții aflați la puțin timp după debut (Adrian Suciu, Constantin Acoșmei, Gheorghe Crețu), iar poemele lor sunt scrise cu fantezie, cu preocupare pentru limbajul poetic, pentru experiment. Când se depășește nivelul cuvintelor, discursul devine personal, încorporează în el o experiență existențială și tensiune ca în acest fragment din „corboretexle” lui Daniel Corbu: „Acum stai îngheșuit în tine în înalte temniți / citești biografiile poezilor blestemați vorbe falăi

spre ziua de mâine. / Nu mai e nimic de făcut. Singurătatea asediază bulevardul / iar întâmplările tale modifică ideologii”. Bine reprezentată și poezia universală. Menționăm un amplu atlas liric german, un grupaj din creația poetei engleze Simon Miles, două prozopoeeme de Jan-Marie Le Sidaner, un autor ce a murit la începutul acestui an la vârsta de 45 de ani, cum și un patetic și lucid *Manifest în favoarea poeziei* de Jean-Louis Allier care are ca premisă câteva constatări neliniștitoare. Cităm: „Secolul XX e pe picior de plecare, el nu va fi deloc benefic *Poeziei*” (de limba franceză). Aici, ca și aiurea, putem vorbi de vid cultural! Poezia rămâne circumscripă unor cercuri restrânse și discrete, ce nu au acces la o difuzare națională (și cu atât mai puțin francofonă)! Poezia nu poate intra într-un circuit comercial normal. Aceasta este o garanție a autenticității ei, dar și a abandonului de care „se bucură”. Ea merită mai mult decât un circuit gen: „din gură-n gură”. Dacă a izbutit, totuși, cât a izbutit, *Poesis* cere în viitor eforturi în plus: atât în ordinea exigenței, cât mai ales în aceea a prezentării grafice. Reale posibilități de autodepășire atestă însuși numărul jubilar.

POEZIE PARTINICĂ

Era cât pe aci să credem că poezia de partid și-a trăit trailul și și-a mâncat mlauiul, rămânând definitiv „înmormântată” în paginile celebrilor *Omagii*. Iată însă că ne-am făcut iluzii deșarte. În *Familia* (nr.3), ea își arată din nou fața. Nu încapă în doială, frazele în chestiune nu au nimic comun cu poezia, ele nefind decât un discurs de „piață” rostit la portavoce. Dar să le recunoaștem și un merit: nu lasă nici un dubiu asupra apartenenței politice a autorului lor, dl. Augustin Pop. Oare să ne așteptăm la o nouă revenire în actualitate a poeziei cu tematică partinică? În cazul când o asemenea ipoteză s-ar adevăra, nu vom duce lipsă, probabil, de diversitate în ceea ce privește genul. Doar e de presupus că fiecare partid își va avea barzii săi! Vom duce în schimb lipsă de poezie. Fiindcă un text precum cel publicat de Augustin Pop nu e numai o mostră de penibilă aservire a poeziei intereselor de partid ci și o dovadă că demagogia și conjuncturalul sunt fatale.

PIESA ANULUI

UNITER informează că juriul concursului pentru „Cea mai bună piesă românească a anului” - compus din Sanda Manu, Cristina Dumitrescu, Alice Georgescu, Natalia Stancu, Valentin Silvestru, Victor Parhon, Victor Ernest Mașek, Alexandru Dabija, Victor Ioan Frunză, Dominic Dembinski, Victor Scordea, Ion Bogdan Lefter - va delibera și va anunța câștigătorul, precum și selecția finală a pieselor ce vor fi recomandate teatrelor, în cursul lunii septembrie a. c.

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMN

Literatorul

Săptămânal de
literatură și artă
editat de
MINISTERUL
CULTURII

Anul II, nr. 31(48)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FANUS NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu
(redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian
(secretar general
de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 17.10.23; 17.60.10,
int. 2243, 2248,
căsuța poștală 33-20.

Administratia:
Direcția Pentru Presă,
Publicitate și
Tipărituri, Piața
Presei Libere nr. 1,
sector 1, București

Anunțăm cititorii
noștri că
abonamentele la
revista
"LITERATORUL" se
fac la oficiile poștale,
factorii poștale și
difuzorii voluntari din
întreprinderi și
instituții

Cititorii din
străinătate se pot
abona prin RODIPET
S.A. - PO BOX 33-57;
telex: 11995 sau
11034;
telefax: (40)-0-185673
București - Piața
Presei Libere nr. 1,
România

Publicația este înscrisă
în Catalogul de presă
Rodipet la poziția 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare
computerizată

JORDAN
© 1992

Oana Udrea
Florentina Neagu

Tiparul executat la
TIPOREX
București

CRONICA LITERARA

Eugen SIMION

POSTUMELE LUI GRIGORE HAGIU

Editura Porto-Franco din Galați publică poemele postume ale lui Grigore Hagiu cu o prefață semnată de sora poetului, pictorița Gina Hagiu. De aici aflăm că poetul s-a născut la 27 septembrie 1933, la Târgu-Bujor, sat mare și frumos din județul Galați. Satul, așezat între trei dealuri numite „dealurile Bujorului” avea livezi și probabil podgorii întinse și era străbătut, în copilăria poetului, de două artere, Strada Mare și Drumul Gării. Casa Hagilor se afla gard în gard cu primăria, pe Drumul Gării, înconjurată de o grădină imensă. Gospodari buni, cu ceva stare (asta știm din confesiunile poetului), Hagii au fost persecutați după cel de al doilea război mondial, ca toți țărani de altfel. Împărțiți în trei categorii sociale (țărani săraci, țărani mijlociași și țărani chiburi) ei au suportat, mai ales cei cuprinși în ultima clasă, inimaginabile represii. Sute de mii, poate chiar milioane de țărani „sovăielnici” au fost închiși și torturați, fugăriți, strămuțați, șantați în epoca stalinistă pentru a da pe nimic cote mari de cereale și alte bunuri din gospodăria lor, și în cele din urmă pentru a renunța la pământ, și a se înscrie în faimosul program de colectivizare (socializare) a agriculturii. Nimeni nu-și mai amintește, azi, de aceste victime și de imensa tragedie colectivă a țărănimii române. Preocupăți cum sunt să-și întocmească dosare de ilegalități, disidenți, rezistenți etc., intelectualii români nu se mai gândesc la părinți și bunici lor care, oricum, au suferit mai mult decât ei și de cele mai multe ori au pierit înconjuși de frica, ignoranță și lășitate generală...

M-am gândit la această veritabilă tragedie națională, încheiată prin lichidarea culturii și civilizației țărănești tradiționale (și chiar prin exterminarea fizică a unui număr mare de țărani) aflând din însemnările Ginei Hagiu că fratele său, poetul Grigore Hagiu, nu s-a mai întors niciodată la Târgu Bujor din pricina vexațiilor politice la care a fost supusă familia sa. Este un detaliu, un mic semn dintr-o tragedie, repet, care a lovit cea mai puternică și mai veche clasă socială românească. Poetul nu vorbește de ea, cel puțin în aceste postume. Sunt, cele mai multe dintre ele, versuri de atelier din faza, bănuiesc, a *Sonetelor*. Grigore Hagiu a publicat, o vreme, săptămână de

săptămână, în *Contemporanul* câte un sonet și numai o parte din ele au intrat în volumele sale antume. Nu-mi dau seama dacă sonetele din *Cristal de primăvară* au fost sau nu tipărite în reviste sau au rămas în manuscrisele poetului. Nu sunt versuri subversive, puteau, deci, apărea la vremea când au fost scrise. De ce le-a lăsat

Egipteanul Hermes Trismegistul, considerat părintele alchimiei

Grigore Hagiu în afara cântărilor sale nu știu. Dintr-un scrupul artistic, probabil, deși poemele nu sunt sub nivelul celorlalte. Nici, trebuie să adaug, peste valoarea lor.

Sunt notații în genere îngrijite în marginea reveriei erotice combinată, cum se întâmplă în toată poezia lui Hagiu, cu reveria cosmică. În

Scritori români de azi, IV (1989) i-am consacrat un capitol și l-am fixat pe autorul *Sferei gânditoare* în familia romanticilor conceptualizați, în prelungirea liricii lui Al. Philippide și, într-o oarecare măsură, în continuarea modelului Blaga. Nu am motive, citind poemele din *Cristal de primăvară*, să-mi schimb aceste impresii. Grigore Hagiu este urmărit de aceleași fantasme (deschiderile și închiderile de orizonturi, masca palidă a singurătății, miresmele de alcov, visul orolilor târzii, suflul străjuit de fum și de tăceri etc.) și le notează în același stil pasional abstract, de putem spune astfel. Este, întâi, o idee vastă, este o intuiție de nemărginire (poetul îi zice „necuprinderea clătinătoare” este, în fine, cu oarecare frecvență impresia de așteptare care copleșește sufletul și spiritul; vine, apoi, retorica și ia în primire toate acestea și le dă o notă de

al plinului, o clătinare de lumi armonioase și o voință, aproape programatică, de a împodobi liric universul într-o epocă în care poezia densibilizează, de regulă, de la suprarealism încoace, universul. Unele poeme îi reușesc, altele repetă locurile comune ale liricii de concepție. Când scrie despre „jărmlul acestor prefăcări albastre”, poetul este convențional și abstract; când spune „ce șubred e aerul”, „ce șubred e cerul”, Grigore Hagiu surprinde în chip plăcut imaginația noastră, versul saltă peste obișnuita dexteritate lirică.

Dar ceea ce este mai important în aceste postume, cred că nu mă înșel, e nostalgia de clasicități. Ea se vede în frecvența reveriilor câmpenești și în insistența cu care poetul, vegheat de regulă de divinități astrale, vorbește acum de bucuria de a simți miresmele lutului jilav și de a asculta tăcerea ierburilor. Un mic poem (*Luf*) transcrie, în limbaj modern, un pastel de Alecsandri: „mă îndhesc în lutul jilav / în lutul cu iarbă sfioasă de ceară / miresma lui mă pătrunde suav / și intră cu mâinile mele în seară // ce simplu crește-orizontul cântării / cu oameni cu vite cu lunca-nflorită / cu imaginea mare a țării / în suflul meu răsturnat”, un altul (*Zugrav*) înregistrează culorile și suavitățile unei veri calme: „pe-un singur fir întins și fin-încap / tot clocoțit în liniște găsit / de suflul meu însumi mai aproape / cu cât devin mai pal și împletit // și când m-a-ajunge iar și-ntreg suavul / final al verii galbene încet / încep treptat să semăn cu zugravul / lui Luchian din autoportret”.

Cele mai multe versuri din *Cristal de primăvară* sunt de natură erotică și desenează umbrele, închipuirile acestui sentiment. Nu am impresia că Grigore Hagiu aduce ceva nou, aici, față de cântările anterioare. Câte o imagine inedită mai sparge din loc în loc monotonia stilului liric poetic (poetic în chip vechi) saturat de pălpări, fluturături, tremurături de himere lirice. Îmi prefer pe Grigore Hagiu în însemnările mai dure despre rugina care înflorește în cimitirul de oase sau în acest straniu strigăt leșit din gura unui poet fantast: „nu știu când undeva cândva / n-am să mai urc pe scară / am să intru de-a dreptul / pe aerul dinafară // prin fereastră voi trece / cu o mișcare atât de domolă / încât nici pe sticlă / sticlă n-o s-o mai doară // și-am să strig / ține-mă locului / cu o astfel de strigare // neauzită / de-o să-mi bufnască sângele / prin mâini și picioare”.

*Grigore Hagiu: *Cristal de primăvară*, Editura Porto-Franco, Galați, 1991.

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

Județ al sârmanilor

„Îl judecă disează la televizor pe Păunescu” am auzit în stația de metrou. Și-am mai auzit:

„Acu să-l vedem pe nemernic!”

„Mie când aud cântecule lui, alea cu pârâniți, plâng...”

„N-are talent nici cât negru sub unghie!”

„Ce vorbești, bă, e un geniu!”

„E rus, S-a născut în Basarabia!”

„S-a născut în Basarabia din părinți otleni!”

„A trăit cu toate cântărețele. I le dădea și lui Nicu Ceaușescu. Bea până cade sub masă!”

„E un om de casă și nu bea!”

„La revoluție a vrut să fugă în America, dar l-au luat studenții la bătaie!”

„E un mare patriot. Dacă se punește asta în fruntea revoluției nu mai murea atâta lume degeaba.”

„Zice că ai lui luga din televizor, ăia cu douădoiu, s-au baricadat la intrare ca să nu pătrundă bestia, că i-a dat un milion de lei lui Tatulici ca să-l bage!”

„Prostii, ăsta n-are treabă: intră unde vrea când vrea și cum vrea!”

„A fost omul lui Odiosu. S-a plâns. Îl plătește el toate pomenile!”

„Fugi domnule de-aici: adevăratul didizident a fost Păunescu nu ăia de și-au deschis butuciri și s-au făcut

ministri. De ce îi lua securitatea urma și la el acasă și-n mașină și la slujbă și pe unde se ducea?”

„E de-ai lui CIA, îți spun eu că a stat șase luni în America, trai pe vâtrai și și-a adus un magnetofon mare cât un Trabant!”

„L-a trimis KGB-ul!”

„Are un palat de case cu tunel pe dedesubt de ducea tocmă la Snagov, la Ceaușescu. Răposatul nu făcea nimic fără să-l întrebe pe el!”

„Aiurea, are și el o casă, acolo. Ce era să facă el cu bănelu?”

„E înșurat cu o unguroaică. Are și un copil cu ea, om bătrân...”

„Ce-are-a-face, e dreptul lui!”

„Da l-ai văzut cum arată? E gras de nu mai poate ieși prin ușă ca Churchill. Are trei moldoveni aduși de Grigore Vieru, ăia îl cară la mașină când merge pe la ambasade. Și are o barbă de-ți face frică!”

„Mie îmi place, parcă e un haduc. Și dacă e gras, ce? Fânșu Neagu cum e?”

„Ăla e patriot, ține cu Rapidu!”

Vorbe, vorbe, vorbe.

Despre Păunescu s-au spus toate năzdrăvniile cu puțință. Se mai spun câte va trăi (e încă tânăr la 49 de ani) și după.

Eu însumi am dialogat despre poet cu un fost

subaltern al lui la exact o săptămână înainte de 22 decembrie '89. S-a oprit lângă mine o Daie sculptoare și deschizând gemulețul, posesorul ei m-a invitat să-i fiu oaspe.

„Frumoasă mașină”, am zis, „Probabil ai așteptat ceva ani până s-o iai”.

„As, nici trei zile. A dat porcu de Păunescu un telefon la Comerț și m-au chemat să-mi aleg culoarea”.

„Bine că ai avut toți banii”.

„Nu i-am avut, dar cum în ultimii doi ani porcul de Păunescu mi-a dat leață de șef de secție fără să fiu șef de secție am pus ceva la CEC. Tot așa am pățit și cu casa. Mă cheamă într-o zi porcu de Păunescu și tipă la mine de ce n-am făcut cerere de casă. Păi am, am spus, mi-ai dat-o chiar dumneavoastră. Ți-o fi dat, dar îți trebuie trei camere acum că poate îți faci și tu bibliotecă! M-a ajutat și cu butelia și când cu operația lui ăla bătrân și când am plecat la Roma că nu-mi ieșea pașaportul nicicum”.

Vorbe, vorbe.

Și acum atât spectacolul: a apărut în fața națiunii încă traumatizate de toate cele, dumnealui Adrian Păunescu alias, Drakula, Rasputin, Goering, Nofseratu, Antihărul, Sadam Hussein, Gogea Mitu, Mălai Mare, Duca-se pe pustii, Mefistofeles, Talpa ladului s.a.m.d. A venit emoționat ca la (a zis-o el) propriul ceremonial funerar; o briză de posteritate l-a umflat barba, ochii i s-au împroprietărit cu câteva lacrimi și a vorbit, nu cum îi e felul, ci crispat, bătrânește, cu durere, cu vulnerare.

Și rău a făcut.

Să vorbească? Fusese chemat doar spre a fi arătat,

nu cu voluptatea cu care Baiazid se însoțea la petreceri cu un Tamerlan închis în cușcă, dar ceva pe-aproape de asta.

Televiziunea a gândit o emisiune șocantă, incitantă (cum de pădă Misterele teroriștilor sau Să vorbim despre sex): și-a luat infinite precauții, a încercat roba justiției, machiavrelecul, și tot n-a evitat (nici că se putea) „scandalul”. Un grup de tovarăși a protestat înaintea de emisie cerând suprimarea ei din program. Voci din public au tunat ca la leriho, din trâmbițe. Asociația Ștampilelor Spontane a prezentat documente de protest semnate (Timișoara, Iași, Constanța pe aceeași filă, semn că oameni au călărit avioane și trenuri spre a curma nelegiuirea), o babă de provincie și-a scuipat în foștii săni la evocarea desfrăurilor poetului, dar au fost și voci, cele mai multe, care au salutat reparația mastodontului pe micuțul ecran.

I-au trebuit lui Adrian Păunescu doi ani și șapte luni spre a ajunge din Dionisie Lupu în Dorobanți (cum se vede omul sfios), a trebuit să curgă o Dămbivă de cerneală (niciodată simpatică) gata să-l inee. Au obosit detractorii. Au obosit chilipirii Revoluției suțiți în cinuri, jurnaliștii de trei lulele îmbogățiți din colaborarea cu dosarele fostei securități. Și Tatulici a făcut gestul de ispravă de a propune dezlegarea dilemei: ce facem cu Păunescu? Cât e eroare în destinul acestui om și cât e preț, strălucire? li dăm un loc al lui sub cer ori îl trimitem, cum s-a cerut, la Nürnberg spre a fi tras în funii?

Conceptul cu un fast ușor

inutil, emisiunea și-a atins ținta. Scos din „fiare”, în sfârșit „liber” poetul a încercat să se explice și repet, rău a făcut. Fiindcă pe poezii îi explică doar scrisa lor.

Și Adrian Păunescu există.

Om? Nu sunt pregătit să-l judec (pe el și pe nimeni); deși sunt în flagrant dezacord cu unele gesturi ale sale, precumpănitoare e pentru mine memoria faptelor bune. Și iar „amestec”, zic fapte când trebuia să zic versuri.

Putea să tacă deci.

Sau să urle: iată-mă, eu sunt „animalul”, dar animalul vostru, sunt „bestia” care vă iubeste!

S-a povestit grație unui scurt documentar cum Păunescu a scos un țaran din închisoare. Dumneata câți oameni ai scos din temniță, iubite cititor?

Eu, nici unul.

Dar, dumneata domnule jurnalist dibuț după doi ani că ai trimis confrății după gratii, mata ce ai de spus?

Probabil taci și-ți calmezi rănile! pricinuite de dictatură.

Concluziile sunt simple: Nürnbergul valac a început cu un poet.

Singurul terorist identificat cu strictețe a vorbit.

Sentița a fost crudă: Păunescu va fi silit să-și recitească toate poeziile (ce grozăvii!) și să mă scrie măcar încă o dată pe atât.

Avem libertăți (suntem multipartinici, suntem sau vom fi apropiatori, putem călători, ținem pașaportul în noptrieră, putem alege etc.) și iată-ne mai bogăți cu una. Putem vorbi despre Adrian Păunescu și altfel decât blasfemiator.

Îl putem citi. Chiar și în public.

S-a dat drumul la Adrian Păunescu!

Istoria sau conștiința revelată

Cartea de nuvele a lui Valeriu Anania, *Amintirile peregrinului Apter**, brodată pe ramele timpului, cu repere în istoria națională, și pe cele ale unui spațiu încărcat de taine, are ea însăși o istorie și un spațiu-matrice neobișnuite. A fost zămisliă sub pământ, în închisoarea de la Jilava și apoi la Aiud, în academia celor aproape patruzeci de intelectuali cu condamnări grele (printre care Țuța, Noica, Pandrea), care reușiseră să birui tenebrele și să dea un sens suferinței cu ajutorul unei prelegeri, comunicări sau povestiri. Făgăduința făcută colegilor de celulă de a pune pe hârtie „Cartea mănăstirilor”, a putut fi împlinită doar zece ani mai târziu, când autorul a găsit personajul de legătură al nuvelor, peregrinul Apter. Mișcându-se pe itinerarul mănăstirilor, Apter este cel care poate da o idee despre adâncimea stratului de timp și suferință care le acoperă, pentru că a trăit mai multe vieți. Așa încât traseul exterior, geografic, unește de fapt punctele unui cuprins interior, dând expresie unei căutări de o extremă fervoare. Apter poate ajunge la revelație, în măsura în care a și ajuns, în alte vieți. „Vedeam atunci, pentru o clipă, mătura desăvârșirii ce va să vină, înțelegând că veșnicia nu se lasă descoperită decât dacă o pui în mișcare” - spune personajul la un moment dat. Să descoperi veșnicia în mișcare - iată o ambiție capabilă să aducă fior metafizic într-un spațiu dens, deja cutremurat de întâmplările tragice care l-au traversat și i-au pus ură.

Apter are o natură duală, fiind și om și înger în același timp, dar parcurerea distanței dintre cele două ipostaze este plină de caznă și sfâșieri, el suferă că este un „dezaripat”, că „înmolenirea lui s-a poticnit”, că nu poate adera din plin la nici una din condiții: „O, dacă aș fi înger ca toți îngerii, ce minunată mi-ar fi dezamăgirea! O, dacă aș fi om ca toți oamenii, ce bine mi-ar sta omenitatea!”. Are o boală numai a lui, îi sângerează umerii din când în când, ca și cum ar pregăti o înmugurire de aripi. Dar el caută nu un leac, ci un om aîdoma lui, sângereările întâmplându-se atunci când întâlnește semenii aflați în suferință, care se cer salvați.

În nuvela *Întâlnire la Vodița* un bătrân, pe nume Agaton, sihastu așezat pe ruinele mănăstirii de mai bine de 600 de ani și blestemat să nu mai moară, este dezlegat de povara lui cumplită grație unei suferințe care se intersectează cu a lui, cu linii de forță egale: cea a lui Apter. În *Cele patru domnițe* întâlnim doi condamnați: unul este starețul Ieronim al Tismanei, surghiunit într-un schit părăsit, acuzat de a fi furat coroana domniței Voichița - și Voichița însăși, fiica din flori a doamnei Voica, soția lui Petrușcu Voievod, omorâtă în bătaia din porunca altei domnițe, pentru vina de a-și fi pus, o singură clipă, pe creștet, coroana. Amândoi se roagă de Apter, „să nu-i lase neînviați”. Învierea domniței se va petrece o dată cu scorajirea unui tablou, votiv care dă la iveală alt tablou votiv, cu patru domnițe. Apter vede acest tablou, chiar înainte de a fi decapată pictura care-l acoperea, așa cum vede și nevinovăția lui Ieronim, înainte ca ea să fie dovedită. În acest fel Apter este, pentru amândoi, „purătorul de coroană”, cel care repune lucrurile în ordinea firească, redând domniței Voichița

însemnul regal pe creștet și luându-i din mâini lui Ieronim, cel acuzat pe nedrept de furt.

De o mare suavitate și gingășie este tabloul cu un pui de câprioară și o floare de colț, înfățișat de Valeriu Anania în povestirea *Albumița*. Apter își dorește să vadă de aproape o albumiță, răsărită pe Muntele Căpățâni și face, an de an, încercări de escaladare. Cu uimire, descoperă că albumița, pe măsură ce se apropia de ea, fugea mai sus și mai sus, de parcă ar fi vrut să se așeze. La ultima încercare, deși se află la un pas de ea, atenția îi este distrasă de suferința unui pui de câprioară rănit, care rămăsese agățat pe o sa de piatră, în cumpănire. Îl salvează și îl duce pe palme până la mama lui. Brusc realizează că „sângele de câprioară poartă în el ceva din parfumul suav al unei flori de albumiță”. Și nu mai regretă că floarea de colț a fugit de el, din nou. Poate că, apropiindu-se pas cu pas de albumiță, ascultase de fapt o chemare tainică, iar floarea fusese un simplu indicator de direcție orientat spre revelarea vocației lăuntrice, aceea de mântuitor.

Ceea ce Apter dobândește de fapt, de la o experiență la alta, este o vedere tot mai clară asupra sinelui. Nu întâmplător, poate, în povestirea *Neodihnitele cumpeni*, eroul orbește. Drumul spre orbire (prezisă, de altfel, de un doctor) este punctat de amintirile dintr-o altă viață când, aruncat în temniță, Apter încercase să-și scoată ochii cu o undrea. Această experiență îl ajută să reconstituie povestea călugăriei Olimpiada, fiica din flori a lui Brâncoveanu, zidită în peretele mănăstirii Govora de către Ștefan Cantacuzinul, pentru că a prezis moartea lui Brâncoveanu și a arătat care sunt adevărații lui ucigași. Și ea încercase, în taină ei, să-și scoată ochii cu o undrea. Orbul Apter vede faptele cu toată claritatea, și deschide peretele în care

Preliminarii la istoria culturii românești

Recent, Editura „Scrisul Românesc” a publicat un studiu* monumental semnat de acad. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei. Autorul este bine cunoscut prin contribuțiile la cunoașterea istoricului bisericii oltenice, prin articolele despre literatura religioasă a Războiului de Independență, dar mai cu seamă prin cercetarea laborioasă, desfășurată pe distanța câtorva decenii (încununată în 1983 cu o teză de doctorat), în domeniul relevării izvoarelor patristice din Biserica Ortodoxă Română. Rodul acestor strădăni îl reprezintă volumul *Primele scrieri patristice în literatura română. Sec. IV - XVI*, apărut mai întâi în 1984 și retipărit acum la „Scrisul Românesc” într-o variantă cărăia în care sunt adăugate cele mai recente achiziții, ca urmare a investigațiilor continuate de omul de știință craiovean.

Primul și cel mai frapant element al studiului e conținut în titlu, pentru că Nestor Vornicescu include aceste texte foarte vechi, scrise, unele dintre ele, înaintea formării limbii și poporului nostru, în literatura română. Situatându-se în rândul învățaților care afirmă legitimitatea curentului protoconist - la ora de față protoconismul are mari adepți, dar și mari adversari - autorul consideră că literatura noastră își are rădăcinile adânc înfipte în creștinism, noi fiind printre primele popoare care, alături de greci și romani, am primit creștinismul în epoca apostolică. Semnalează, prin urmare, o mișcare spirituală care a însoțit toate momentele importante ale formării poporului român. Faptul că unele texte au fost scrise în limba latină ar putea fi un argument în plus. Nu este numai cazul literaturii române. O serie de învățați germani au scris în limba latină, mulți filosofi din evul mediu au procedat la fel, ceea ce nu înseamnă că ei nu aparțin și poporului din care s-au născut. O discuție privind „paterinitatea” lui Nicolaus Olahus ar prezenta, și ea, un interes

față bisericească propune un concept viabil din punct de vedere teoretic: protoromanism. Textele și măturile prezente în volumul de față sunt elemente de istoriografie ortodoxă, constituindu-se în obiect de cercetare pentru istoria culturii românești, din primele secole ale mileniului și aparțin unei comunități reprezentative în ce privește continuitatea neîntreruptă a poporului român. Iată de ce primele texte patristice despre care filologia și examinare lingvistică ar putea scoate la lumină observații prețioase, devin părți componente ale literaturii române conferind, în plus, domeniului o adâncime în sensul cunoașterii originilor culturii noastre și cel mai vechi patrimoniu de spiritualitate al ei.

Neputând, din lipsa spațiului necesar, să ne oprim asupra multelor calități ale scrierii, indicăm trei dintre marile ei virtuți, a căror importanță nu pregetăm a o semnală: organizarea desăvârșită a materialului, cercetarea aproape exhaustivă a surselor, caracterul de sinteză științifică al operei. În primul rând e vorba despre riguroasa organizare a materialului studiat, în trei epoci istorice: Scrieri patristice la Dunărea de Jos în vremea sfinților părinți (sec. - IV - XVI), Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română în limba greacă și în versiuni slave (Sec. XIV - XVI), Vechi traduceri românești din scrierile patristice. Din prima secțiune reținem textul paralel (în latină și în traducerea românească) *Pătămirea Sfinților Epictet și Asion*, și însoțirea, cu referințe esențiale, a altora: *Pătămirea ostașului dacoroman Dasius*, epistolele Sfântului Vasile cel Mare, scrisoarea Bisericii din „Gotia” către Biserica din Capadocia, care marchează, toate, literatura patristică dinaintea de momentul formării poporului român. Cel de-al doilea e destinat prezentării și analizei scrierilor patristice în limba greacă și a unor versiuni slave, datate în secolele XIV - XVI (texte provenind din sudul peninsulei balcanice) pentru a se opri, în cel de-al treilea, la vechile traduceri românești de patristică, semnalate în codice (Sturdzanus, Cardaș, Teodorescu, de la leud, la elemente de umanism creștin (simbolul atanasian) sau la cărțile de cult care cuprind, de asemenea, texte din literatura sfinților părinți (liturghiere, molitvenice, octoihe, canoane). Această muncă de organizare a putut fi realizată grație cunoașterii profunde și amănunțite a izvoarelor.

Ea înseamnă mii de ore de lectură și răscolirea a zeci de biblioteci, examinarea și depistarea, din kilometri de tomuri puse cotor lângă cotor, căci atât de mari sunt colecțiile de Martirologii și scrieri hagiografice, ale autorilor provenienți din teritoriul dacoroman. Păstrate în copii, retranscrise de-a lungul secolelor, în care s-au strecurat adesea greșeli de grafie sau transcriere, intrate, prin trecerea timpului, în metabolismul literaturii religioase catolice, aceste scrieri de importanță excepțională pentru Ortodoxie sunt recuperate cu toată competența de un cercetător atent și dotat cu vaste cunoștințe în domeniul altor discipline cum sunt istoria, lingvistica, arheologia. Operațiunea cere o pregătire de enciclopedist, iar Nestor Vornicescu își întinde aria analizei, când este cazul până la problemele de compoziție și stil, de limbă, trecând totodată în revistă toate opiniile formulate până acum în subiect. Tendința de exhaustivitate nu lasă practic nici un argument sau ipoteză la jumătate argumentată.

Cel de-al treilea merit al acestei lucrări îl reprezintă caracterul ei de sinteză. Punctele de vedere care însoțesc fiecare capitol au o importanță esențială pentru concluzia finală, anume că biserica străromână s-a organizat ierarhic și canonic în chiar epoca patristică. Atestările despre circulația acestor texte contribuie în același timp la precizarea locului poporului român în cadrul romanității orientale creștine, sub raportul originii sale etnice și al latinității limbii.

Studiul înalt Prea Sfinției Sale Nestor Vornicescu este, ca și textele la care se referă, cu atâtă competență, o operă ziditoare de suflet*, un monument cultural, în care chintesența gândirii teologice se îngemănează cu rigorea demersului științific.

Constituite în prime măturii despre manifestările în spirit creștin ale strămoșilor noștri dacoromani, paginile acestea au cea mai mare însemnătate nu numai pentru Ortodoxie ci și pentru istoria și cultura românească.

Lucian CHIȘU

Morienus, romanul, celebru în analele alchimiei ca preceptor al Regelui Calid (673-705)

călugăria era zidită: „Nu aveam nici cea mai mică îndoială că acelea erau osemintele Olimpiadei, procurorul devenit victimă sub puterea învinuitorilor, justițiarul din care nu mai rămăneau nici o urmă, în timp ce ucigașii supraviețuiau, încununăți de glorie, într-un pritvor de biserică”.

Tema trezirii la conștiință de sine - nu numai a unei persoane, ci și a unei întregi comunități - este leitmotivul grav al unora din nuvelele lui Valeriu Anania (de pildă *Talanga* sau *Iezelul amintirii*). Căci istoria este conștiință revelată, pare să ne spună teribilul personaj al acestei cărți singulare.

major. Tot astfel, întrebarea cărei culturi aparține umanistul olandez Erasmus din Rotterdam, știut fiind că el s-a servit de limba latină în scrierile încredințate tiparului. Lingviștii preocupați de istoria limbii și literaturii române acceptă îndeobște că formarea limbii și poporului nostru a avut loc cel mai devreme în secolele V - VII, în timp ce atestările documentare trebuiesc împinse cu câteva secole mai târziu. Pentru înlăturarea disproporției create, înalta

* Dr. Nestor Vornicescu, *Primele scrieri patristice în literatura română. Sec. IV-XIV*. Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 1992

* Valeriu Anania, *Amintirile peregrinului Apter*, Editura Cartea Românească, 1990

Doina POLOGEA

<http://biblioteca-digitala.ro/> / <http://bibmet.ro>

RAZLETE

Marin SORESCU

„Cânt omul modern“

3 Biblia, ea însăși, este în zicerea ei lapidară, de-o mare franchețe, dolidă de fapte, întâmplări năpraznice, de expresii tari, șocante. Istoria presată a unei părți de civilizație antică vorbește în sinteze de experiență umană, aproape formule algebrice, unde fiecare literă e un semn și spusa se autodepășește mereu, pendulând între ceea ce reprezintă de fapt și simbol.

Poetul american, mai mult sau mai puțin ateu – dovădindu-se încă o dată că Dumnezeu grăiește prin gura păcătoșului, își sprijină, așadar, părgăhia, cu care vrea să răstoarne literatura, în sigurul punct fix al scrisului: în Biblie. Operă de versete laice, amplificată! Iși este și proorocul și Mesia.

Se tot vestește pe sine, c-o să vină, odată și-odată, pentru ca, la sfârșitul fiecărui vers, să aflăm că, de fapt, a și venit. Sosește să aducă marea veste

Exaltarea creaturii și creatului, ca o operă perfectă – în întreg, parte și părțică:

„Ca un zid tencuit, sunt de sus până jos
căptușit cu patrupeze și păsări...”

Îndrăzneala de a se crede un nou Mesia al literelor, fără anestezia unei autoironii moderne, îi stă totuși bine.

„Oprji-vă ziua și noaptea asta cu mine,
și veți avea originea tuturor poemelor:
Veți avea bunul pământului și al soarelui
– (Mai sunt atâtea milioane de sori).
Nu veți mai primi lucrurile din a doua sau
a treia mână, nici nu veți mai vedea
cu ochii morților, nici nu vă veți
mai hrăni cu fantomele din cărți;
Dar nu veți privi nici prin ochii mei,
și nici nu veți lua ceva de la mine,
Veți audia toate părțile și veți filtra
totul prin voi înșivă”.

Abu Ali ibn Sina, arab, cunoscut mai ales sub numele său latin – Avicena – supranumit Prințul Fizicienilor (sec. X).

despre el (– și anume că un uriaș eu va coborî pe pământul american; că a și coborât, e deja aici, lângă mine, lângă tine. Sunt eu care încep – și n-am de gând să mă opresc până la moarte). Proorocul, deși are dicție și-o gură până la urechi și nu se mai oprește, ca un apucat, nu blestemă, nu ceartă omenirea. Dimpotrivă: o laudă, o preamărește, îi înalță osanale. Totul, susține el, e demn de-a fi privit cu luare aminte. Această contemplație provoacă o bucurie imensă. Cartea lui Whitman exală un halou de lumină și speranță din parfumul fiecărui vers. Împăcarea cu lumea și asumarea ei, în acel magic „myself”. Cercetându-i tehnica scrierii, dintre inovații („Toate-s vechi și nouă toate”), notăm câteva.

Umilul e reabilitat ca materie poetică:

„Cred că firul de iarbă nu este
mai neînsemnat decât ziua stelară
Și furnica-i la fel de perfectă, și un fir
de nisip, sau un ou de pitulice,
Și brotăcelul e o capodoperă
comparabilă cu cele mai mari,
Și rugii murelor ar putea-mpodobi
saloanele cerurilor
Și-ncheiturile degtelor mele
fac de rușine orice mecanică
Și boul care rumegă cu grumazul
în jos întrece orice statuie”.

de demult?” Și o povestește. (Cântul 35). Introducerea epicului în lirică era una din marile îndrăzneli ale momentului – și poetul și-a asumat toate riscurile. Numai un talent extraordinar o putea face, transformând povestea în incantație și lumea într-un interminabil taifas „of myself”. Întălim virtuiți din o mie și una de nopți, până și în cele mai banale povestiri:

„Un copil m-a întrebat: «Ce e iarba?»
venind spre mine cu mâinile
pline de fire:

Ce să-i răspund unui copil?
decât el nici eu nu știu mai mult.
Bănuiesc că poate fi însăși stema ființei
mele țesută din verdele fir
al speranței.
Sau ghicesc că e năframa lui Dumnezeu,
Darul lui înmiresmat, amintire
lăsată înapoi pe pământ,
Cu numele lui, de stăpân, într-un colț,
la vedere, ca să ne înscodim
«A cui o fi?» (Cântul 6)

Tot poemul are accente lirice de-o tulburătoare prospețime și o rară putere de invenție – vădind influența lui Shakespeare:

„Sau poate că iarba însăși e un copil,
prunc al unei lumi vegetale. –
Sau poate că este o hieroglifă uniformă
Și-nseamnă: Eu cresc deopotrivă
pe zonele largi și pe zonele-nguste,
Cresc printre negri și printre albi
deopotrivă
Pe indianul dezmoștenit,
pe albul sârman, pe congressman
și pe african dăruiesc și-i primesc
la fel.
Și în clipa asta îmi pare că e părul
cel lung și frumos al mormintelor.”

După această tipică evocare, prin îmbrățișarea cu sufletul, efuziunea eului îndoișor:

„Cu drag te-oi alina, iarbă cârlionțată,
Poate că ești o lină răsuflare
din piepturile unor oameni tineri,
Poate că de i-aș fi cunoscut, mi-ar fi fost
ca și tine de dragi,
Poate că urci din oameni bătrâni, sau
din prunci răpiți de la sânul matern...”

După cum lesne se poate vedea, din acest monolog hamletian, darurile de sensibilizare sunt mari, chiar când autorul, furat de sentiment – de ardere –, nu se poate feri cu totul de o oarecare teatralizare. Aș spune că tocmai gestul teatral, susținut de arderea lăuntrică, este emblema acestei creații. Fiind de natură polemică – așa cum arătam la început, ea își asumă și-și afișează discursul, ca pe un izvor nesecat de vorbe, vorbe, vorbe – deci mare literatură. Versurile sunt încitate și descifrate, iar rostogolirea lor de motor în doi timpi înseamnă o înaintare în misterul provocat ritmic de mistificare și demistificare.

„Dacă nu sunt enigma și cheia enigmei,
gândurile nu sunt nimic,
Dacă nu vi-s pe-atât de apropiate, pe cât
de îndepărtate-s, tot mica nu sunt” –

citim undeva. Emerson însuși, voind mai târziu să pună o frână entuziasmului încercat la primul contact cu neobișnuita operă și scriind: „Nedomolitul nostru Whitman, cu adevărat inspirat, dar înăbușit de un abdomen titanic”, îi aducea involuntar un nou elogiu: „Abdomenul titanic” ferecă strașnic, pe măsură ce înfulecă din lume hălci pe potrivă-i. Nu e adevărat că Whitman e un poet de suprafață! El are o adâncime specifică – ținând deopotrivă de tainicul tenebros și de lucilul transparent al lucrurilor. Așa cum înătorii dibaci se aruncă în fluviul maiestuos și-l traversează nevăzuți, respirând printr-o trestie, poetul care a deprins de minune vicleșugul scaldei în curgerea timpului pare la suprafață dar e în adânc, pe sub

pielea realului. Versurile sunt mii de trestii prin care respiră fața văzută și nevăzută a cuvintelor. De-a lungul și de-a latul văzutului și nevăzutului. La un metru și jumătate adâncime, la două palme, la 1500 de metri. El, cel enorm, vital, reînnoit, cu sufletul robust, incapabil de ură, caută pretutindeni dovezi despre el. Descătușate de pretutindeni, aceste dovezi rup zăgazurile inspirației – și poezia devine un chiot barbar.

Mărturisesc, prima mea întâlnire cu Whitman ca poet, prin anii '50, m-a descumpănit. Era prezentat ca american progresist, în opoziție cu literații decadenți și imperialiști, un american pe care trebuia să-l iubești aproape ca pe un poet sovietic. „Chiotul” începea să prindă cheag și la noi și m-a făcut prudent în fața acestui fluviu de optimism, admis de comuniști ca „pozitiv”. Dar ce vină avea marele artist, politizat cu intenție dincoace de cortina de fier?

„Adevărurile așteaptă în lucruri,
Ele nu grăbesc, nici nu întârzie propria
lor naștere”.

Când nașterea se petrece, fenomenul are măreție cosmică. Ajungerea e rezultatul unui ștrat istoric.

„E ceasul explicării mele –
să ne ridicăm în picioare”.

Superb vers de solemnitate a explicației unei deveniri ca la înălțarea unui steag.

„Îndelung am stat înfășat,
lung îndelung.
Pentru mine s-au făcut pregătiri
imense,
Brațele credincioase și prietenești
m-au ținut.
Ciclurile timpului m-au legănat,
vâslind, vâslind
ca niște veseli barcagii,
Stele se dădeau la o parte din cercul
lor făcându-mi loc să trec.
Trimiteau influxuri spre mine,
să-mi poarte de grijă”.

Să gustăm acest frison liric extras din spasmul cu cine știe ce fel misterios al universului, mereu la lucru:

„Înainte nașterii mele din mama,
generații m-au călăuzit,
Embrionul meu n-a trândăvit niciodată,
nimic nu l-a putut înăbuși.

Pentru el nebuloasa a prins cheag
să se facă lume,
lente și lungi s-au depus straturile
să-l susțină,
Mari vegetații i-au dat subzistență,
Saurieni monștruoși l-au transportat
în gură
și l-au depus cu bine pe pământ.

Toate puterile au fost neconținut folosite
să mă desăvârșesc și să mă-ncănte,
Și acum iată-mă, stau pe locul acesta
cu sufletul meu robust”.

Cum să nu îndrăgești un poet, care presează în nașterea sa toate nașterile – care are sublima naivitate, atât de rară chiar și-n secolul al XIX-lea! de-a se crede produsul finit al mecanicii divine? Peștișorul de aur în matricea oceanului grandios? Sau, cu cuvintele lui:

„Butucul roșii universului”.

Versuri ca tensiunea oscilantă cu prăbușiri și avânturi. Versuri în terase ca via. Fragile ca un ou pe calea ferată și puternice ca însăși prostia și banalitatea. La orice vârstă am reînceput lectura lor, cu un fel de îndăjire de a nu-mi plăcea, am sfârșit, de fiecare dată, prin a mă preda. Simt un fel de voluptate să mă conectez la unda lor de șoc.

LĂCUSTEANU, ÎN SFÂRȘIT...

lată, în sfârșit, retipărită o scriere³ ce, destul de cunoscută, aproape deloc citită – căci greu de găsit – a avut, timp de câteva decenii, o existență asemănătoare celei a vreunui animal fabulos, precum inorogul, o existență de mit. „Mitul” ei s-a ținut, fără îndoială, pornind de la cunoscutele comentarii – cuprinzând savuroase citate – ale lui Camil Petrescu și G. Călinescu, oricum mai des sau mai devreme reeditate și bucurându-se de o audiență însemnată. Înlăcărul propriilor teorii „anticafolice”, Camil Petrescu îl supralicitează în mod „partizan” pe susceptibilul polcovnic în ipostaza-i de autor, atribuindu-i, cu entuziasmul caracteristic, mai multe decât s-ar fi cuvenit. G. Călinescu îl așezase mult mai aproape de locu-i nimerit. „Omul” scria el în *Istoria...*, care avea oarecare instrucție, nu și cultură, este de o mediocritate perfectă, de o reducere sufletească încântătoare, dacă privim lucrurile cu indiferența artistului (...). Găsești la el toate cusururile burghezului, sentimentalitatea familială, moralismul, umflarea „oficială”, platitudinile sublimе, orărea de orice reformă generoasă, o lipsă inocentă de patriotism, cu sentimentul de a-l avea. Stilul lui Lăcusteanu e de un automatism care a putut entuziasma pe gidenii noștri, într-atât scriitorul e străin de orice idee de artă”. Publicată pentru prima dată de Radu Crutcescu (în *Revista Fundațiilor Regale*, în 1934, apoi, la scurtă vreme, și în volum), memorialistica naivă, în fond de un conformism instituțional și domestic consternant, și interesată mai mult ca expresie a „întâzierii” stilului cronicăresc” (G. Călinescu), a lui Grigore Lăcusteanu (1813-1883), descendent din boieri de neam, cu carieră mai întâi militară, iar în urmă senatorială, a mai suscitât, în timp, comentarii. Le regăsim, semnalate bibliografic sau, selectiv, reproduse în actuala ediție, întocmită cu acritate de Sande Vârjoghe (stabilirea textului, comentarii, bibliografie, glosar etc.). Succinta prefață datorată lui Petru Creția desemnează judicios natura, statutul, destinația, credibilitatea și interesul memorialului lăcustean. Prin condițiile emiterii, fizionomia culturală a emitenților și destinația privată, iara datorită subiectivității neguroase a autorului, paraponis și prepuinelc, și redactării probabil tardive, valoarea strict informativă nu e fiabilă. Totuși, *Amintirile* Lăcusteanului sunt în parte receptate „beletristice”, prin contextualizarea pe care le-o atribuie implicit cititorul actual, așa după cum sunt, tot în parte, credibile și în sfera documentară, dată fiind calitatea (totuși!) de martor a celui care le-a dat la iveală. Căutând o analogie pe tărâmul plasticii, am putea spune că acest text e omologul scriptural al „picturii naive”, al celei cu

adevărat naive, nu al celei perversite subtil (și involuntar) de comanda socială implicită indusă de entuziasmul criticii de artă și al instituțiilor muzeale și adusă, astfel, în hățșurile unui nou manierism.

Un document sunt, neîndoios, *Amintirile colonelului Lăcusteanu*. Dar nu atât un document interesând istoria politică, cât unul privind (G. Călinescu și, după el, ceilalți au observat-o judicios) *istoria mentalităților*. Scrierea „face serie”, în acest sens, cu textele tot atât de mitic-necunoscutului, până acum, Zacharia Antinescu, incontinentul poligraf ploieștean de mai veac, cunoscut mai mult prin semnalările și citatele înfățișate de exegeți interesați de problematica poeticii caragialești sau de amatori de curiozități (printre alții, de Ștefan Bănuțescu, într-una din *Scrisorile provinciale*).

Fără îndoială, partea cea mai succulentă – în care „viteza” narațiunii se încetinește în așa măsură încât evenimentele petrecute în spațiul câtorva zile sau săptămâni ocupă cam jumătate din numărul de pagini menite să dea seama despre o viață întreagă – e cea consacrată revoluției de la 1848 în Muntenia. Cititorul de azi, pe lângă puțința de a confirma sau nu, după propria judecată, considerațiile formulate de succesivii comentatori privind valorile documentar-afective specifice ale acestui text puțin obișnuit, au și șansa unei lecturi cu referire la actualitate. Căci, oricât am evita obsesia analogiilor și a potrivirilor forțate, nu vom putea înlătura sentimentul că notațiile Lăcusteanului mărturisesc despre anumite „universali”, despre anumite recurențe, despre anumite reiterări inevitabile, despre anumite constante proprii vieții și făpturii omenești și reacțiilor posibile la evenimentele cât de cât analoge. Ele atestă permanența prin veac a relativității interpretărilor și a subiectivității percepțiilor, întotdeauna parțiale și părtinitoare. Și, înarmați fiind noi cu bagajul acumulat prin recente frecvenări ale prăpăstioaselor dezvoltări publicistice, deseori pasionate și exclusiviste, care prezintă simultan imagini antagonice despre evenimente și persoane, nu ne vom putea împiedica să ne folosim de „grila” astfel dobândită pentru a recepta pasaje ce, în pofida parfumului de epocă, ne par familiare, căci, alăturate altor mărturii contemporane (datorate, acelea, pașopistilor, „bonjuristilor”) ne vor da sentimentul de a regăsi, în alte veșminte și suscitată de alte situații, o gâlceavă cunoscută. Exersați pe presa actuală, pasaje precum cele de mai jos ne vor prileji „delicii” aparte. Iată: „În anul 1847 se coaliza dascălești, advocați și ciocoi rapaci, asprind la o răsturnare generală a țării, cu scop de a se urca peste ruinele boierilor și a celor avuți. Pe de altă parte, ex-domnul Alexandru Ghica, prin feciorii de boieri (cari erau clasa cea mai inteligentă în aparență) și prin bani, având de

instrumente pe frații Golești, Nicolae și Ștefan, unele răsturnarea lui Vodă Bibescu, cu scop de a reveni pe tronul României. Rușii iarăși, nu numai că nu le dispăcea, ba încă în anul 1848 luna lui mai au trimis pe generalul Duhamel ca să-i dea mai multă impulsie, cu scop – ca vecină – să ia de pretext că la porțile ei s-au aprins un răzbel civil și cu acest chip să poată intra în țară să deschidă chestia Orientului”. Iancu Brătianu e socotit în rândul „vagabonzilor” („bagabonți”, deci, ca Rică Venturiano după opinia lui Jupân Dumitrache), viitorul Vodă Cuza în cel al „nebunilor”, Eliad (adică Ion Heliade Rădulescu, după alte opinii „părinte al literaturii române moderne” etc., etc.) e numit „câine” – „îndată ce am auzit acest cuvânt sacramental de la Odobescu („La arest guvernul!” – N.B.), am pus mâna în pieptul lui Eliad și, trăgând sabia afară, i-am zis: – O să te tai, câine, să te învăț să mai dai asemenea proclamații!” –, iar partidul lui Eliad „se compunea (...) de dascălești, de advocați, ciocoi, armeni, țigani și ovreli”. Comitetul care a lansat proclamația de la Izlaz „era compus de Eliad Rădulescu”, (...) de maiorul Tell, comandirul batalionului din regimentul al II-lea, de o familie cu totul obscură, de frații Nicolae și Ștefan Golești, de Magheru, un ciocoi din Valahia mică și de popa Șapcă, preotul acelei comune, discipol patentat al lui Bachus”. Dincolo de distorsiunile partizane, însă, scenele de stradă, tumultul mulțimii, întorsăturile neașteptate sunt surprinse cu sugestiv dinamism, remarcabil tocmai prin lipsa meșteșugului scriitoricesc: „Pe dinafara cazărmei din ce în ce se înmulțea poporul descult; se adunase poate la două-trei mii de oameni. Apoi auzim un pocnet de pistol, care au fost semnal pentru danșii, căci într-o clipă de ochi s-au năpustit pe ulucile cazărmei și au dărâmat tot îngrădișul și au dat ordin să bată toboșarii adunarea și să se întocmească în coloane. Toată operația aceasta au fost făcută în două minute și oștirea era așezată la locul ei sub arme. Apoi au dat ordin să aprindă fîclurile tunurilor.

Atunci o tăcere de moarte domina tot poporul și nimeni nu cuteza să intre în cazarmă; numai unul singur, dascălul Scarlat Turnavitu, să țara în brânci pe pământ și se apropia de soldați, strigând: „Fraților! Nu ne omorâți, căci revoluția am făcut-o pentru fericirea poporului și eliberarea lui de sub robia tiranilor!”... Și altele toate...

Soldații începuseră să umple puștile, fără comandă. Odobescu striga din toate puterile să nu le umple, dar nu-l mai asculta nimeni!

Când, deodată, vedem că intră mitropolitul cu careta în cazarmă; pe învelșul caretei era Iancu Brătianu și cu alți vagabonzi. Odobescu, cum au văzut pe mitropolitul, au comandat oștirii să se pună în genunchi. Mitropolitul s-au dat jos din careta, investit cu omoforul mitropolitan și, trecând pe dinaintea robii, îi blagoslovi și îi ruga să se înfrățescă cu poporul. Poporul, încurajându-se, au intrat în cazarmă năbușind oștirea cu sărutările. Paralizie completă!”

DEMERS AL UNEI UTOPII CONFLICTUALE

„Dacă împlător sau printr-o minune, cuvintele și-ar lua zborul, am fi cufundați într-o angoasă și-o năuceală crunte”.
E.M. Cioran,
Précis de décomposition

*Un topos utopic
în care mă pierd pierzându-vă pe voi
codrii de simboluri
goniți de suflul acerb
al deznădăjuitei nevoi de ficțiune.*

*intenții fracturate
în slalom uriaș prin realitate*

*Inviaze de frustrări – amnezie gonită
de memoria ridicată din coșciugul morții aparente
scănteia posibilului nicând devenind
eroarea ce s-ar fi putut să nu fie dar
a fost.*

*membrele intenției sângerând
strânse în cele fragile ale versului*

*În fața puștii vânatul
sperând să devină vânător
așterne nerăbdător
mâna pe zid.*

AUTOEXIL

*În această locuință care mă
doare
locuiește acest trup de voi părăsit,
lăsat pradă întinericului,
aici unde singurătatea – urâtă,
dizgrațioasă doamnă cochetă, obeză –
îmi e gazdă și-amanță.
În spațiul locativ al trupului meu
curent e tot timpul,
un curent de vești triste.
Aici sunt aprovizionat din plin cu speranțe
cu nedemne speranțe
cu spe.
Aici iubirea zboară ca un
lilac, cu capul în jos
frângându-și antenele de rocile fixe din
lăuntrul.
Aici nu e frizer, nu e săpun, nu
e șofer, benzina e ultimul
remediu și plictisitul chibrit
își amână scănteia.*

George CUCU

Savuros e și slalomul conjunctural pe care-l descrie vajnicul ofițer, cu eficace ingenuitate, printre exigențele autorităților militare țariste și otomane, reprezentatele „superputerilor” rivale ale vremii: „...Fuat mă apostrofează, zicându-mi: «Domnule maior, poți să-mi spui de care naționalitate aparți dumneae?» (...) – Român, excelență. – Mă iertați, îmi zise, eu unul nu poci crede! (...) Și în care slujbă ești? mă întreabă. – În slujba ostășească românească, a țării mele (...) – Bine, domnule, îmi zise, cum ai cutezat să faci arestări numai după ordinele muscalilor, fără știrea guvernului legitim al dumitale, adică a caimacamului? – Ce să fac, îi zisei, așa este soarta noastră, a românilor! Care se scoală mai de dimineață, acela te ia de păr. Știi, Excelența Voastră, că dacă nu aș fi executat ordinele rușilor, mâine aș fi fost împușcat că i-am trădat?”. Acest fel de „diplomație” și patriotismul – așa cum îl concepea el, în virtutea determinărilor biografice – îl aduc, printre altele, prin Vodă, titlul de „comandor al ordinului Medgidie în brillantilor al Majestății Sale Sultanului Abdul Medgid Khan”.

A vedea în traectoria și poziția lui Grigore Lăcusteanu un episod grăitor al dialecticii autohtonism-imitație înseamnă, fără îndoială, a teoretiza excesiv. A-l considera fără reticență un mare patriot fără

prihană, înseamnă a dezavua automat pe „vagabonzi” ca alde Brătianu, făuritori ai statului român modern, în fond. A-l afurisi, socotindu-l „hidră”, unealtă infamă, conștient malignă, în mâna unor interese străine etc., înseamnă iarăși a greși, atribuindu-i o rea voință și o „mauvaise conscience” pe care, desigur, nu le va fi avut. Principala lui însușire, în viața ca și în scris, va fi fost o scorțoasă candoare, dublată de capacitatea acțiunii rapide, fără exces de introspecție.

Jucărie a istoriei, făcând parte din ea ca „actor” de rând, nemodificându-l, rob al contextului și al condițiilor, tributar, vorba lui G. Călinescu, înconceite lipse de patriotism „cu sentimentul de a-l avea”, colonelul Lăcusteanu ne prilejuește azi, ca memorialist, o desfășurare complexă, istorico-documentar-estică. Textul lui, exemplu de „expresivitate involuntară”, pare selectat de niscăi „textualist” cititor de documente recontextualizate prin selecție. Astfel, *Amintirile* fac serie nu numai cu maculatura lui Antinescu – ori cu pictura unui Rousseau Vameșul sau, să zicem, a unui Picu Pătruț – ci și, pe alte coordonate, cu un text precum *Istoria brutăriei nr. 4 („văzută cu ochii”) de către caporalul G.P., zis Bobocică, de Mircea Nedelciu.*

Nicolae BĂRNA

³*Amintirile colonelului Lăcusteanu*, Editura Porto-Franco Galați – Muzeul Literaturii Române.

ADEVĂRUL DESPRE MAREȘAL

Începând din 1986, Centrul European de Cercetări Istorie din Veneția publică, sub redacția domnului J.C. Drăgan, o serie documentară ajunsă la volumul IV, consacrată marelui Ion Antonescu și guvernării sale. Nu avem la dispoziție volumele II-III-IV, despre care, în cartea sa „Am trecut prin iad”, domnul Ion Pantazi afirma, cam fără probe, că au fost realizate cu concursul securității, prin furnizarea de documente de arhivă, ceea ce este foarte posibil. Cum, sub incidența unei astfel de colaborări redacționale ar putea sta și volumul I, mă văd obligat să observ că, încă din anii șaptezeci, cercetătorii și scriitorii români aveau acces destul de liberalizat la arhive, și chiar s-au restituit prin tipar o serie de lucrări ținute până atunci la obroc. Să-i suspectăm pe toți scormonitorii arhivelor de colaborare cu securitatea, doar pentru că nouă ne-a fost lene sau frică s-o facem? Vreau să spun că imboldul securității nu era obligatoriu în inițiativa de restituire a documentelor legate de epoca marelui Ion Antonescu, iar dacă acesta va fi existat, e bine, atunci securitatea a fost – nu-i așa? – o formă timpurie de disidență, față de care disidența de potou din 1989 este pur și simplu epigonică-oportunistă. Să bănuim că interesele românești, profund și evident anticomuniste și antisovietice au rupt securitatea de regimul de ocupație politică din România exact în momentul când acesta, prin dictatură, ajunsese la apogeu? Păi, ar însemna că „organul” acesta cu sarcini represive (nespecifice, dar asumate) a subminat serios regimul totalitar, provocându-i în cele din urmă decesul. În replica avorturilor, pe-atunci ilegale, s-a înregistrat, iată, și unul inedit, în care fătul își avortase părinții, pe toți deodată și toți de stângă.

Cartea de care ne ocupăm se numește ANTONESCU MAREȘALUL ROMÂNIEI ȘI RĂZBOAIELE DE ÎNTEGRIRE, măruri și documente coordonate și îngrijite de Josif Constantin Drăgan, și a fost publicată în două ediții (1986 și 1990) sub egida Centrului European de Cercetări Istorie din Veneția și a Fundației Europene Drăgan. Pe piața cărții din România s-a pus în circulație în 1991 o reproducere realizată de Combinatul Poligrafic din București prin fotocopiere. Negativele românești, sunt informat din surse secrete, nu puteau să nu țină cont de revoluția din decembrie 1989, așa încât „bărbile” puse dictaturului tocmai împușcat au fost date jos. Dacă luăm în serios și o seamă de gazete democratizate brusc de revoluție, care și-au făcut o glorie din a susține că dictatorul român superviza inițiativele editoriale ale domnului Drăgan, atunci dictatorul înseși a fost un dizident. Cu aceeași logică s-ar putea susține că revoluția din urmă s-a petrecut nu în 1989, când vor fi avut loc doar niște evenimente, ci în... 1965, dar noi nu mergem până acolo.

Între timp, Editura Păunescu a publicat în trei volume cartea colonelului George Magherescu: ADEVĂRUL DESPRE MAREȘALUL ANTONESCU, lucrare excepțională, nepremiată încă de nimeni, ce constituie și axa inițiativei editoriale din Veneția, fără să fie același lucru. Întrucât am început de la volumul al III-lea lectură varianta Magherescu a operei de o viață a conștientului nostru cu același nume, ne vom ocupa în cele de față de varianta Drăgan spre a profita și de paginile documentare în plus, reprezentând probabil contribuția editorului. Trece peste faptul nesemnificativ că manuscrisul inițial l-a supt din loc în loc întrebări, transformându-l pentru ochiul grăbit într-un fals interviu, ce se va fi desfășurat în anul 1981, la Palma de Mallorca, între autor și editor, după cum și pozele publicate în

anexe ne înfățișează. Sunt convins că autorul merita din plin o speție pe iahlu domnului Drăgan și răcoarea palmierilor, însă motivația transformării unei istorii în interviu îmi scapă. Va fi profitat vanitatea auctorială a domnului Drăgan de dorința bătrânului colonel de a-și vedea lucrarea publicată chiar cu prețul unui compromis?

După toate probabilitățile, partea I („Mișcări de popoare”) este opera domnului Drăgan. Aici, după ce ne sunt deconspirate originea cărții și identitatea colonelului Magherescu, se face un sumar excurs în istoria României pentru a pune în temă pe cititorul occidental mai puțin avizat asupra originii și sensului „problemei românești”. Nu zăbovim.

Domnul J.C. Drăgan fiind bine cunoscut cititorului român, prin cărțile și, mai ales, prin diversele sale gesturi intense mediatizate, să vedem cine este atunci colonelul George Magherescu.

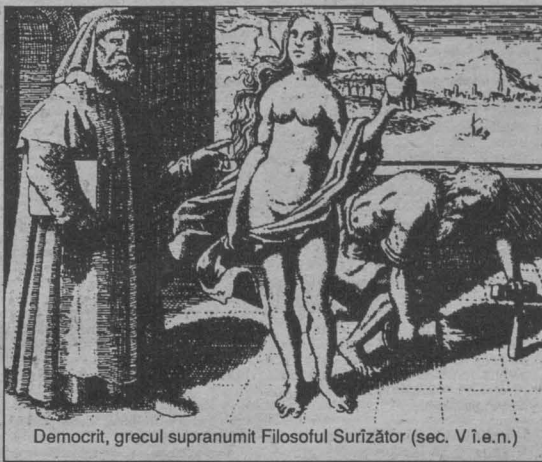
S-a născut la 9 februarie 1904 la Târgu-Jiu. Își face studiile civile și militare la Craiova. Repartizat la Garnizoana Giurgiu, Regimentul 9 „Roșiori”, l-a avut comandat pe (atunci) colonelul Ion Antonescu. Din 1927 frecventează Școala Superioară de Ofițeri din Sibiu, rămânând între cadrele școlii, la activitatea ecvestră. În 1939-1940, ca ofițer de stat major al Diviziei a II-a de cavalerie Iași, participă la drama retragerii din Basarabia. Din septembrie 1940, este adus la Cabinetul Militar al Conducătorului Statului, ca șef al Biroului III Operații, funcționând aici până la arestarea marelui Ion Antonescu. Trecut la dispoziția Ministerului Apărării, este trimis din decembrie 1944 pe frontul de apas ca maior de stat major în cadrul Diviziei de cavalerie purtate la Armata a IV-a. În august 1946 este trecut în rezervă și „pensionat fără pensie”.

A publicat articole de specialitate în presa militară de dinainte de război și aflăm că are în manuscris o carte de amintiri de pe frontul de vest. Pe coperta volumului III din ediția Păunescu găsim un fragment din „ultima scrisoare” către editor, ceea ce ar însemna că între timp autorul a decedat. Prăbușirea imperiului rus și a bolșevismului a venit la timp ca să-i fie țărănia ușoară. De aici înainte scrierile sale, indiferent de varianta editorială, nu vor putea fi ocolite de nici un istoric al anilor 1940-1944, care își propune să relateze evenimentele fără complexe și prejudecăți.

Cu toate garanțiile oferite în 1939 de Anglia și Franța, ba chiar și de Germania – prin tratatul economic, – România face obiect de anexă secretă la Pactului Ribbentrop-Molotov, din 23 august același an, cu efect în ultimatumul rusesc din 26 iunie 1940, în urma căruia sunt pierdute Basarabia și Bucovina de Nord. Două luni mai târziu, prin Dictatul de la Viena, urmat de Conferința de la Craiova, România pierde alte două provincii, nordul Transilvaniei, în favoarea Ungariei, și sudul Dobrogei, în favoarea Bulgariei. Existența pactului amintit și anelurilor sale secrete, agresiunile contra Poloniei (septembrie 1939), Finlandei (noiembrie 1939) și Țărilor Baltice (iunie 1940), toate încheiate cu anexări teritoriale, fac din Rusia bolșevică autoare alături de Germania nazistă a celui de-al doilea război mondial. În mod normal, la Conferința Păcii din 1947, Rusia lui Stalin, umflată în sfârșit până la granițele prevăzute prin testament de Petru cel Mare, ar fi trebuit să plătească, nu să primească despăgubiri. Nici acum nu-i târziu. Desigur, imperiul sovietic a lăsat pe câmpurile de luptă ale celui de-al doilea război mondial peste douăzeci de milioane de victime, dar trei secole de politică hărpărească, aproape confundabile cu sufletul Maicii Rusii, nu puteau duce la alt rezultat. Cine seamănă vânt culege

furtună! Faptul că astăzi rușii trăiesc din mila învinșilor de ieri, din pomenile celeilalte jumătăți de planetă care nu le-a intrat în stăpânire, că din stăpâni ai lumii devin treptat măturătorii ei, ar trebui – ar fi trebuit de mult – să le dea de gândit. Nu au stoftă de stăpâni ai lumii și gata!

În împrejurări tragice pentru poporul român, când granițele firești și alianțele tradiționale, când totul se prăbușea în jur, când dictatura regală nu reușise decât să prelungească agonia unei vieți

Democrit, greul supranumit Filosoful Surizător (sec. V î.e.n.)

politice viciate de propria ei incapacitate, în absența oricăror alte soluții, își asumă conducerea statului român, cu deplina conștiință a martiriului ce-l așteaptă, generalul Ion Antonescu, viitorul mareșal: un slujitor fanatic al acestui neam, așa cum el însuși s-a definit. Prin decretul emis la 5 septembrie 1940, Carol al II-lea îl investește pe general cu prerogativele puterii, pregătindu-se abdicarea inevitabilă, care se va petrece în ziua următoare. Lăsa, în urma sa, scrie istoricul, o amintire dureroasă și un val de rușine.

Guvernând patru ani în condiții interne și externe de excepție, mareșalul a pus mai presus de orice calcule politice, de care oricum era străin prin fire, interesele țării. Dar imperativul categoric al puterii sale, reîntregirea țării în hotarele firești, nu mai putea fi realizat decât pe calea armelor – o cale nu aleasă, ci impusă! Sosise, specifică Ordinul de atac din 22 iunie 1941, „ceasul celui mai sfinte lupte, lupta drepturilor strămoșești și a bisericii, lupta pentru vetele și altarele românești de totdeauna”. Rușii nu l-au acuzat pe mareșal la Nürnberg, nu din respect pentru adversar, pentru că așa ceva n-au avut niciodată, ci din teama că mareșalul și-ar putea transforma apărarea în răchiziitoriu. Au preferat să-l răpună cu sprijinul coșilor de topor, care obișnuiesc a se ivi întotdeauna în momentele grele pe la colțurile întunecate ale istoriei noastre.

I s-a reproșat mareșalului, cu meschin politicianism de către cei care, în ciuda gravității situației, nu urmăreau decât să câștige capital politic, că nu s-a oprit la Nistru. Aceștia ignorau că hotarele românești sunt dincolo de Nistru, care trecea odinioară prin centrul Moldovei nu pe la marginile sale, că oprirea ofensivei românești în acest punct nu mai era posibilă decât cu riscul ocupării României de către armatele germano-maghiaro-bulgare. Cântărind toate riscurile, mareșalul continuă războiul în Răsărit cu efective minime, păstrând aproape intactă în vederea inevitabilelor confruntări din Vest și Sud, pentru reîntregirea tuturor hotarelor. Asemenea decizie pe mucle de cuțit avea bătaie lungă și lua în calcul inclusiv probabilitatea ca Germania să piardă războiul: „Să nu-l pierdem și noi pe al nostru!

rostește profetic mareșalul, disociind limpede interesele românești de cele germane. El are curajul să-i atragă atenția lui Hitler că pentru România războiul n-are decât sens eliberator, că nu doar pactul Ribbentrop-Molotov este anulat pe câmpul de luptă din Răsărit, ci și Dictatul de la Viena și Conferința de la Craiova, toate cu efecte dezastruoase asupra teritoriului românesc. Ba chiar îi spune că va cuceri Transilvania cu spada, dacă altfel nu se va putea. Deși preia spre guvernare un dezastru, reușește să aducă economia la nivel aproape normal de funcționare, să întreprindă 20 de divizii cu arma la picior, să aibă, în momentul arestării, patruzeci de

totalitară, dar trebuie să înțelegem condițiile în care mareșalul Antonescu se zbatea să iasă dintr-un război pierdut cu demnitate și fără să piardă.

Și exact în ziua fixată pentru marea încercare, după ce pusese în mișcare întregul program prin ordine ce se vor executa parțial chiar după arestarea sa, are nefericită inspirație de a solicita audiență la rege spre a-l informa, printr-un ultim act de loialitate, de cele ce aveau să se întâmple. Adică: retragerea Armatei din Moldova pe linia defensivă Focșani-Nămoloasa-Galați, prin separare de armata germană și sustragere de sub efectul unei eventuale manevre de capturare din partea rușilor; invitarea ministrului german Clodius la președinție spre a-i anunța oficial armistițiul cu sovieticii și cererea ca armatele germane să părăsească teritoriul românesc, în caz de refuz eliberarea urmând a se face pe cale armată; dispoziția ca trupele garnizoanei București să intre în dispozitivul de luptă, pentru eventualitatea că efectivele germane vor încerca să ocupe Capitala. Ba încă, având în vedere că de ruși trebuie să te temi și când încheie armistițiul, mareșalul depusese și șase milioane de franci la bănci din Elveția, în vederea posibilității exil al Casei Regale și Guvernului Român. În contrapartidă, regele, victimă a propriei incapacități politice și manipulat de comuniști și camarilă, îl arestează pe mareșal în cursul audienței, sub pretextul că n-ar fi acceptat ceea ce era de fapt în curs de înfăptuire. Prin șeful ciferului, Niculescu-Buzești, un carierist și trădător de cea mai joasă speță, regele se afla în posesia telegramelor care certifica armistițiul romano-rus și a substituit structurilor de putere ale mareșalului propria reșea de complotiști, prezentându-se, cu o stupiditate neînvinșă nici peste patruzeci de ani, ca realizator al gestului de la 23 august. Numai că, și asta se cam trece sub tăcere, scăpate din mână de fier a mareșalului, realitățile se vor întoarce împotriva complotiștilor, armistițiul transformându-se până la 12 septembrie, data semnării, în capitulare necondiționată.

Luptă fără scrupule pentru putere, ignorarea intereselor fundamentale ale statului român în favoarea calculelor de circumstanță, strict personale, politicianismul meschin și fără orizont, lipsa de luciditate a vârfurilor politice, care n-au înțeles că-n acei tragici ani se juca nu soarta puterii lor personale, ci soarta României întregi, toate acestea au favorizat căderea mareșalului și abandonarea țării la cheremul ocupantului bolșevic. O avonetă și Ordinul Pobeda (Victoria) din partea lui Stalin, un marfar regal trei ani mai târziu din partea comunistilor vor recompensa docilitatea regelui român, recunoscându-i se astfel meritele.

Era să uit: la 10 mai 1947, americanii i-au conferit Legiunea Meritului cu Gradul de Comandor. Le venise și lor la cap mîntea de pe urmă, începuse și războiul rece, dar pentru regele român, ca și pentru România, era prea târziu.

Mareșalul o dată condamnat și executat, printr-un proces cu scenariu bolșevic, regele putea să se desculce și să doarmă liniștit. Disprețuit de români și ignorat de cancelariile occidentale, va abdică în curând, retrăgându-se în mușienii exilului, unde l-am fi uitat cu totul, dacă vechea-i fire ignobilă, cu nimic mai prejos de cea a servitorilor săi vechi și noi, nu s-ar fi răzvrătit cu îndrăzneală, făcându-l să revindică o coroană la care nimic nu-i dă dreptul. Poate că pus în fața iertării pe care mareșalul i-a transmis-o din marginea veșniciei și a peliculei realizate de operatorul Ovidiu Gologan la execuție, fostul monarh va avea demnitatea de-a abdică a doua oară, de astă dată din convingere și pentru todeauna. După care s-ar putea întoarce sub coroana ficțiunii sale...

Nicolae DIACONU

OMUL DE CENUȘĂ

— fragment —

Undeva, în pădurile Rusiei, la nord de Moscova și la sud de Leningrad și, aproximativ, la vest de pinul lui Nod, există o poiană foarte largă unde, la mai mult de 10 metri adâncime, sunt îngropate două drakkare — corăbii lungi vikinge. Aceste corăbii sunt greu de găsit, pentru că poiana nu e marcată pe nici o hartă. Chiar dacă vikingii s-ar fi ostenit să deseneze una, ar fi scrijelit-o pe scoarță de mesteacăn, cu mai bine de 11 secole în urmă, și harta nu s-ar fi păstrat.

Vikingii nu și-au mai găsit corăbiile, fiindcă le-au îngropat în apropierea Volgii, iar fluviul și-a schimbat cursul în primăvara dinaintea reînnoțirii lor. Cum erau încă plângând, au crezut că duhurile le-au luat furat drakkarele. Pentru a-și ajuta tovarășii de drum să-și uite amărăciunea, un bard viking a compus o lungă baladă despre toate aceste evenimente.

Cam la 170 de kilometri înainte de Novgorod, vechiul drum al Lenin-gradului traversează o întinsă pădure de mesteceeni. Pentru unul ca mine, tentat să creadă că Grădina Raiului se află în California și care judecă orice alt loc din lume raportat la distanța față de statul lui preferat, pădurea aceea era mult prea la Est de Eden spre a fi socotită încântătoare. Cu toate acestea, trebuia să mă mulțumesc cu ce-aveam la îndemână. I-am spus soferului să oprească autocarul, și le-am istorisit clienților „Povestea drakkarelor pierdute în pădurea fermecată”. Arătând către copacii argintii din față, am spus:

— Umbre ale vechilor Rus încă mai bântuie aceste ținuturi. Țărani de prin partea locului vorbesc despre corăbii-fantomă care plutesc deasupra copacilor. În turul trecut le-am văzut și noi din autocar...

Mulți turiști s-au grăbit să părăsească autocarul. Numai Prentiss a rămas înăuntru.

— Tu de ce nu te duci, Bob? am întrebat.

— Nu cred în povești cu spiriduși ai pădurii...

— O să găsești acolo ferigi comestibile, afine, coacăze, măceșe rusești, și alte fructe sălbatiche nemaîntâlnite...

— Iar invenții?

— Ce să invențezi? Du-te și tu să-ți dezmoțrești picioarele. Nu prea arzi bine...

— Poate c-am mâncat ceva, a spus Bob. Deși, la fel de bine, ar putea fi din pricina poveștilor tale. Sunt greu de digerat.

— Nu zău? Dă-mi un exemplu.

— Ținutul lui Nod...

— Este un ținut biblic.

— Unde? La vest de Disneyland?

— Spusesem că știam unde fusese Grădina Edenului. Nu susținusem niciodată că eram sigur unde se găsea Ținutul lui Nod.

— Biblia îl menționează doar în trecere, am spus. Altfel Abel, căl și Cain, au murit acolo. S-ar putea să fie undeva în India sau poate în Sri Lanka.

Oricum mult mai la est de aici. Știu o ghicitoare interesantă despre Cain.

Vrei să-ți spun?

— Nu, nu vreau. Spune-mi, faci toate acestea dinadins?

— Ce?

— Toate opririle pe care le scornești din senin...

— Știu și eu? Poate că încerc să vă mai trezesc puțin, nu crezi?

— O să ajungem la Novgorod după miezul nopții.

— Celorlaltă mi le pașă.

— Și cu inima mea cum rămâne?

Sunt un om suferind. Făbulașile tale îmi agravează boala.

— Lărtă-mă, Bob!

— Te-am prevenit, să nu spui că nu te-am prevenit.

— Zău, lărtă-mă, Bob!

— Intr-o bună zi o să mă ai pe conștiință.

Este alături dreptate. Numele lui Bob al gâtesc prezecole pe lista celor pe care li am pe conștiință și, așa și în întâmplat, am ajuns la Novgorod foarte târziu. Dar, cel puțin, celorlalți clienți le-a plăcut cursul lor plimber prin pădure. Câțiva au venit să-mi spună că văzuseră stăpîle despre care vorbisem. M-am bucurat. Oamenii nu văd decât ceea ce vor să vadă. De asta călătorez...

Timpe de câteva minute după ce am părăsit pădurea, autocarul a zburat de conversaii despre stăpî, apoi însă a revenit la normal: lina și derivatele sale. Paddy Bundy, un cioban înalt și slab din Hazeldean, a povestit despre izolarea lui stăpî de mișcare „de dincolo

de nicunde”, deși, în același timp „cea mai mare din New South Wales”. Alții au adus în discuție stăpî Dubbo, „cea mai grozavă din NSW” și Rawlana, „cea mai mare și cea mai grozavă din Australia de sud, unde ciobanii își urmăresc oile cu motocicletă”. Până la urmă, am convenit că cea mai bună stăpî era totuși Uardry: „capul de berbec de pe vechiul șiling australian e gravat după modelul unui campion care s-a născut acolo...”

— Am văzut o mulțime de lăni „Scottish Blackface” provenind din Uardry, s-a băgat Bob Prentiss în discuție. E prea aspră. CATL-ul ar trebui să-și suspende pe crescătorii de acolo și bine le-ar face...

La auzul numelui „Comisiei Australiene pentru Testarea Lăni”, toată lumea a tăcut brusc. În curând, turcii mei pomeniți în jurul lumii s-au înțers la somnul lor.

Îmi plăcea ce auzisem despre Uardry, mai ales felul în care Paddy descria localizarea ei geografică: „Uardry, pe râul Murrumbidgee, lângă Hay, dar nu prea departe de Wagga Wagga sau de Urina...”

Începusem deja să-mi tes în minte versiunea australiană a „Poveștii celor Două Corăbii Lungi”. Undeva în adâncul deșertului australian, la nord de Melbourne, la est de Sydney, în spatele Bourke-ului, și mult prea la sud de Darwin, pe-acolo unde, în zilele noastre, nu mai poposesc decât haitele de câini dingoo, se află o pădure largă de eucalipti, nemarcată pe nici o hartă, dar în mijlocul căreia există un luminiș...

Încet-încet, până să trecem Podul Volkov și să intrăm în Novgorod, căpătasem senzația că aș fi în stare să depășesc orice poveste. Pentru ultima oară în acea zi, trebuia să-mi trezesc din somn clienții, așa că am adăugat comentariului meu câteva crâmpene de folclor viking și păgânism timpurii:

— O.K., acesta este Novgorodul. E prea întinșat, Bob? Păcat, dar o să-ți vezi oricum și mâine și poimăine. Rămânem două nopți aici și nu uitați că vom petrece trei la Leningrad. În următoarele zile, vom vizita în ambele orașe un mare număr de biserici și muzee. Simeon se va ocupa de biserici. Eu voi vorbi despre muzee, mai ales despre Ermitaj, favoritul meu. Știu că nenumărați admiratori

legate între ele. Argonauții lui Iason au navigat până la Colchis, în Georgia de azi, în căutarea „Lăni de aur”. Nu știu exact cum se ajungea la culoarea aceea aurie, dar există câteva ipoteze științifice. Ocupanții timpurii ai Rusiei, scitii, obișnuiau să pună la murat în propria lor urină usturoi și flori de mușeșel. După ce amestecul se macera complet, se înmuia în el lăna naturală. Amoniacul din urină conferă lăni un galben rezistent și strălucitor, folosit și astăzi de pictorii naturaliști. Desigur, legenda „Lăni de aur” n-o s-o putea vedea, dar veți admira în schimb cel mai vechi specimen de lăna din lume, un exemplar de culoare gălbui, bineînțeles, descoperit la Pazirik, în sudul Siberiei. Succesorii scitilor, triburile de slavi, au învățat arta fabricării ferului din lăna de la bizantini. Păsările și scurtelea din feru încă se mai pot vedea în satele siberiene. E drept că moda bizantină n-a prea prins în Rusia, cu excepția pufușoarelor și a altor haine groase pentru vremea friguroasă. Căpățeniile vikingilor, care adăuau lucrurile fine și se vedeau pe sine drept ariști ai modei vremurilor lor, adoptaseră deja costumația arabă din mătăsuri fine și brocat.

Un produs discutabil al unei stări de spirit teneț, acest nou gen de lecție de istorie a produs efectul scontat — i-a scos din moială pe toți turiștii.

— De ce nu te muți la stăpî lui Nod? ai tău? a strigat Prentiss către mine.

— Dacă-i place, cu siguranță se va împăca cu tine.

— Dacă-i place, cursurile, l-a repetat Muldoon.

„Din spațiile lor, au izbucnit imediat alte voci pipând împreună:

— Gura!

— Bravo, Muldoon!

— Dacă nu-i place, cine-l oprește pe el să-și stea englezeste?

Paddy l-a oprit în scaun pe Roy care se înfălbăna. John Mays a fost singurul cu adevărat încântat de povestirea mea:

— Cel mai mult mi-a plăcut partea cu urina, am s-o încerc și eu.

Ceea ce i-a făcut însă pe cei din autocar să sară până la unul în picioare a fost scurtul anunț al lui Simeon:

— Vizita de mâine la Catedrala Sf. Sofia este obligatorie.

A urmat apoi traducerea mea, ceva

Am dus la bar cu Samantha.

Semi a venit la masa noastră fără să fi fost invitat. Voia să-și explice de ce-l urăște lumea.

— Nimeni nu te urăște, l-am asigurat. Poate nu te înțeleg, deși eu n-am prea multe probleme. Poate pentru că nu gândește ca ei.

— Înțelegi, fiindcă și tu ai un accient, a răspuns Simeon. Și Samantha are. Amândoi vorbii altfel decât ceilalți.

— Sper din toată inima să fie așa, a intervenit Sam. E și normal ca noi doi să avem un accent diferit de gleahța australianilor.

M-am dat seama că nu era genul ei de conversație: s-a scuzat repede și a urcat în cameră, spunând că o doare capul. Nu aveam de gând să răbăvesc nici eu prea mult, așa că l-am rugat pe Semi să continue în rușește dialogul nostru.

Am spus.

Accentul nu-i dispăre decât atunci când devii o parte a majorității la conducere. Atunci poți să afirmi liniștit că, de fapt, n-ai nici un accent.

— Nu înțeleg ce vrei să spui.

— Ar trebui să-înțelegi. Nu erau bolșevicii cei mai mari experți în problemele majorității?

— Eu sunt student în științe economice.

— Sigur! Am observat asta din comentariile tale politico-economice.

— De fapt, politica nici nu mă interesează.

— Te cred. Știi ceva, ești mult mai ușor de urmărit când vorbești fără microfon, mi-am ridicat eu vocea spre tavan. Orice conversație se înțelege mai bine fără microfoane, am pipat eu în sus, încă și mai tare.

Dar Simeon a refuzat să cadă în cursă.

— Cum este posibil ca turiștii tăi să vină de așa departe și totuși să nu dorească să vadă totul? m-a întrebat el, obsedat încă de opinia grupului nostru despre el. De-azi dimineață, au început să mă facă poze. N-am mai văzut niciodată în Rusia turiști care să se comporte în halul ăsta.

— Ei, lasă. Ai să mă vezi și alți la fel.

— Toată lumea arată bolnavă și obosită de moarte, a insistat Simeon. Precis e vina mea. Ce dacă turiștii noștri nu mă înțeleg? Oricum, ei mă urăsc. Tu nu urăști ceea ce nu înțelegi?

— Probabil. Presupun că-i în firea omului. Nu-ncerci bunăoară și tu să nu duci la toate bisericile alea, deși presupun că n-ai citit niciodată Biblia?

— Ba am citit-o. A trebuit s-o citeșc pentru examenul de ghid. Este, nu-i așa, un important text religios iudeo-cristian...

— Atunci, totul e O.K. Ascultă-mă cu băgare de seamă. Pe drumul crucii, în ziua calvarului lui Ișu, Christos a devenit așa de slăbit încât, la un moment dat, romanii au fost nevoiți să aleagă un privitor din mulțime ca să-l poarte crucea. Acesta era Simeon — cum vezi, îl cheama la fel

bisericilor din Novgorod. Ia să vedem: sunt una, două, trei... 49. Simeon spune că 14 dintre ele sunt foarte aproape una de alta și că le putem vizita pe toate mâine dimineață. N-avem nevoie de autocar. Putem să mergem pe jos, dacă vrei.

— Eu nu mă scol din pat mâine dimineață, ne-a informat Muldoon.

— Cine vizitează toate bisericile, primește o diplomă de la Asociația „Novgorod 49”, am promis eu fals, dar n-am găsit nici un amator.

În sfârșit, autocarul nostru a început să se hurdice pe pavajul spart al Novgorodului și s-a oprit în fața hotelului. Roy s-a dat jos imediat, cu toți ceilalți camarazi ai Ocolului Lumii urmându-l grăbiți în tren. Nu le puteam reproșa nimic. Erau în a 73-a zi a Ocolului și fuseseră deja în 41 de biserici și catedrale.

— În lunașua Săviețică, orice vizită obligatorie este pe gratis, și-ă apară cu îndărmie Simeon punctul de vedere.

Era prea târziu însă. Turiștii părăsiseră deja autocarul.

— Nu-i mai tot trage atât cu „compulsory”, obligatoriu, i-am explicat. Sunt sigur că, de fapt, tu vrei să spui „complimentary”, adică, un fel de cadou.

— Așa ca la Muziul Lenin. Acolo a mers toată lumea înăuntru, nu?!

— De miers, or fi miers. Dar nu i-ai găsit pe toți afară după cinci minute?

Curând, singurul rămas în autocar, cu capul sprijinit lângă de fereastră, a fost Prentiss. M-am gândit că adorămise din nou și presupun că toți ceilalți au crezut același lucru. Adunai în holul hotelului, cu cheile de la camerele din în buzunar, clienții mei mi-au cerut să-l las pe Bob să doarmă în autocar noaptea aceea. „Vox populi!” La care s-a adăugat, neauzită, și vocea mea.

M-am dus la bar cu Samantha. Semi a venit la masa noastră fără să fi fost invitat. Voia să-și explice de ce-l urăște lumea.

— Nimeni nu te urăște, l-am asigurat. Poate nu te înțeleg, deși eu n-am prea multe probleme. Poate pentru că nu gândește ca ei.

— Înțelegi, fiindcă și tu ai un accient, a răspuns Simeon. Și Samantha are. Amândoi vorbii altfel decât ceilalți.

— Sper din toată inima să fie așa, a intervenit Sam. E și normal ca noi doi să avem un accent diferit de gleahța australianilor.

M-am dat seama că nu era genul ei de conversație: s-a scuzat repede și a urcat în cameră, spunând că o doare capul. Nu aveam de gând să răbăvesc nici eu prea mult, așa că l-am rugat pe Semi să continue în rușește dialogul nostru.

Am spus.

Accentul nu-i dispăre decât atunci când devii o parte a majorității la conducere. Atunci poți să afirmi liniștit că, de fapt, n-ai nici un accent.

— Nu înțeleg ce vrei să spui.

— Ar trebui să-înțelegi. Nu erau bolșevicii cei mai mari experți în problemele majorității?

— Eu sunt student în științe economice.

— Sigur! Am observat asta din comentariile tale politico-economice.

— De fapt, politica nici nu mă interesează.

— Te cred. Știi ceva, ești mult mai ușor de urmărit când vorbești fără microfon, mi-am ridicat eu vocea spre tavan. Orice conversație se înțelege mai bine fără microfoane, am pipat eu în sus, încă și mai tare.

Dar Simeon a refuzat să cadă în cursă.

— Cum este posibil ca turiștii tăi să vină de așa departe și totuși să nu dorească să vadă totul? m-a întrebat el, obsedat încă de opinia grupului nostru despre el. De-azi dimineață, au început să mă facă poze. N-am mai văzut niciodată în Rusia turiști care să se comporte în halul ăsta.

— Ei, lasă. Ai să mă vezi și alți la fel.

— Toată lumea arată bolnavă și obosită de moarte, a insistat Simeon. Precis e vina mea. Ce dacă turiștii noștri nu mă înțeleg? Oricum, ei mă urăsc. Tu nu urăști ceea ce nu înțelegi?

— Probabil. Presupun că-i în firea omului. Nu-ncerci bunăoară și tu să nu duci la toate bisericile alea, deși presupun că n-ai citit niciodată Biblia?

— Ba am citit-o. A trebuit s-o citeșc pentru examenul de ghid. Este, nu-i așa, un important text religios iudeo-cristian...

— Atunci, totul e O.K. Ascultă-mă cu băgare de seamă. Pe drumul crucii, în ziua calvarului lui Ișu, Christos a devenit așa de slăbit încât, la un moment dat, romanii au fost nevoiți să aleagă un privitor din mulțime ca să-l poarte crucea. Acesta era Simeon — cum vezi, îl cheama la fel

ca pe tine —, un negustor din Cirene, un oraș din nordul Africii, care, în ziua aceea, se afla numai în trecere prin Ierusalim. Nu prea a înțeles el bine cine este Christos, ori ce voia să facă și probabil nu i-a plăcut deloc că a trebuit să care crucea altuia. A dus-o totuși. Ia gândește-te puțin la chestia asta...

Semi s-a gândit, dar nu părea să fi găsit vreo ușurare în parabolele biblice. Despre problemele lui lingvistice n-am mai vorbit nimic.

— Toți clienții noștri sunt, de fapt, oameni de treabă, l-am încurajat. Acum însă sunt extenuați. De aceea sunt morocnoși și bombăni. Ai spus tu singur că arată morți de obosală. Cu toate acestea, o astfel de călătorie, la vârsta lor și în starea lor de sănătate, nu înseamnă neapărat că s-au condamnat singuri la moarte.

— Atunci, când vor termina turul, vor scrie scrisori de reclamație la „Inturist”.

— N-o vor face. Au destule pe cap! Vor uita instantaneu și de mine și de tine în momentul în care turul ia sfârșit. Fruntea su, Semi! Mai avem încă destul timp înainte noastră pentru a-l determina pe vreunul din ei să creadă că participă la viaja lui vieții sale.

Sus, în camera mea, m-am tot gândit la ce-mi spusese Semi înainte să ne despărțim. „De ce-ar pleca cineva într-un tur atât de lung? Numai ca să sufere?” Eu unul nu știam, și nici Sam nu putea să mă ajute. Am încercat mica mea povestire biblică despre Simeon din Cirene asupra Samantnei, dar ea a fost de părere că subiectul era mult mai potrivit pentru turuștii mei.

— Ce alt motiv plauzibil ar putea avea?

— Din lăcomie? am întrebat. Vor să economisească bani pentru biletele de avion? Știi că un MOJL se mai numește și „Cinci-Tururi-Separate-Puse-Unul-pest-Altu”? Dacă se apucă să parcurgă separat cele cinci etape, ar fi trebuit să cheltuiască de vreo trei ori mai mult decât acum numai pentru biletele de avion. Minimum.

— Dacă ar fi cu adevărat așa de cărpănoși, n-ar fi dat banii pe care „Ocol în Jurul Lumii”...

— Atunci de ce? Din prostie?

— De ce nu?

— I-am surprins cum trasează încet cu degetul ținătorul pe hartă. Sunt convins că unii au crezut că o călătorie aievea este la fel de ușoară.

— Eu mă culc, a căscat Samantha. Cred că nici tu nu înțelegi nimic.

— M-am întins și eu lângă ea, dar nu puteam să dorm și înclinam să-i dau dreptate. Ce știu eu, totuși?

— Reușeam să găsesc răspunsuri nici la propriile mele întrebări despre călătorii. Sunt oare norocoși că văd toată lumea sau este blestemul meu să-mi treacă viața văzând-o?

Fermierii pensionari care călătoreau cu mine munciseră din greu toată viața și rarori trecuseră pragul unui muzeu sau chiar al unei catedrale. Acum pașiți în purtau prin nenumărate biserici și muzee, doar pentru că ghidul lor le spunea că așa era cel mai bun lucru pe care îl puteau face. Dorul de călătorie venise prea târziu în viața pentru majoritatea turiștilor mei pentru ca să se mai poată bucura de asta. Nu mai erau capabili să asimileze aproape nimic din ceea ce vedeau. Și așa durea.

Nimeni nu devine un „călător de cursă lungă”, așa, peste noapte. Chiar și vikingilor le-au trebuit secole ca să traverseze Oceanul Atlantic.

Între timp, în Rusia, și în toate celelalte locuri pe care înaintașii lor le colonizaseră, civilizația locală i-a înghițit în cele din urmă pe de-a-negru. În ziua de azi, drumul era și mai greu pentru unii ca mine, cineva care se zbătea încă să fie admis în rândurile bisericilor „Vikingilor de Ultimă Oră”.

Într-un târziu, mi-am amintit și de Bob Prentiss, găsturnat în fotoliul lui din autocar. A-l lipsi pe un client de camera lui de hotel deja plătită era cât se poate de neprofesional, sau cel puțin așa se spunea în manualul pentru ghizi al companiei Globe.

M-am îmbrăcat și m-am întors la autocar, unde Bobby părea înepăenit încut în comuniunea lui tăcută cu geamul ferestrei. M-am aplecat peste el să-l trezesc. Aș fi vrut să-i spun: „Hei, Bob, chiar poți să dormi aici, de parcă n-ai mai exista și ziua de mâine?” Aș fi vrut, dar n-am făcut-o, deși, mai târziu, am susținut că da. Ceea ce am spus, totuși, a fost o altă frază care mi s-a părut foarte deșteaptă:

— Cele mai multe caftane de boieri aveau brodate pe ele motive „Hardanger”, Bob, Hardanger! Un oraș în Norvegia. Îți sună pe cuvântul „Hardanger”? a ceva bizantin? — Și,

Amad de Villeneuve, francezul ajuns, prin geniul său medical, doctorul papilor și regilor vremii (sec. XIII).

ai lui Picasso din acest autocar abia așteptat să-ajungem acolo și numărul cu numărul de cerșetori a crescut până la cinci. Și încă o dată dintre voi au văzut deja alte capodopere de ale lui: „Tigva unei oi” și „Nevasta ciobanului”. Așteptați însă să vedeți „Omul cu mielul”, darul lui Picasso pentru poporul rus. Originalul se află în piața principală a orașului Vallauris, pe Coasta de Azur. Chiar maestrul însuși ne-a dat cea mai bună descriere a statuii: „Un emisar care nu vorbește, poartă un mesaj care nu este scris și vine dintr-o lume fără un fundament solid...” Sunt convinte care vorbesc de la sine. Gândiți-vă puțin la ele.

M-am jucat puțin cu firul microfonului, apoi mi-am reluat discursul.

Nu cumva să omiteți secția orientată a Ermitajului, fiindcă acolo sunt expuse cele mai vechi ipsaturi din lăna găsite pe suprafața pământului. Lăna și istoria Rusiei sunt strâns

mai conciliantă, dar fără folos:

— Simeon crede că mâine trebuie să vedeți Sf. Sofia.

— La mai repetă o dată! Iu izbucnit clienții mei.

— Simeon spune că n-ai fi rău să mergeți mâine la biserică, am redat eu cât am putut mai fidel sensul cuvintelor ghidului rus.

M-am săturat de vizitele astora la biserici, a intervenit scurt, tăind sfârșitul frazei mele, vocea lui Roy D. Muldoon. A.B.C. Altă biserică comunistă! Câte mai trebuie să vedem? Hă?

— Simeon spune că trebuie să vizitați Sf. Sofia, dacă vrei să vă primiți cadourile de la „Inturist”, broboade colorate care se numesc „babușe”, am spus eu fără chef.

— Inturistul n-are decât să-și păstreze toate băbușele alea pentru că, a tipat Muldoon. Noi facem covore din deșeurile de lăna, nu fulare și saluri.

— Simeon mi-a dat lista completă a

chiar nu vrei să crezi că în anul 1004, un grup de războinici vikingi, conduși de Leif Ericson, al doilea dintre cei trei fiu ai lui Eric cel Roșu, a traversat Atlanticul, venind din Groenlanda, ajungând până în provincia Nova Scotia din Canada, unde au întemeiat o așezare pe care au botezat-o „Vinland”, după care urmașii săi s-au răspândit mai departe, spre „Helluland”, Labradorul de astăzi, sau spre „Markland”, care am impresia că se găsea prin Newfoundland?

Dar Bob nu mi-a răspuns. Am pus asta pe seama extra-dezei de balade nordice pe care l-o injectasem ceva mai devreme în seara aceea.

De când îl văzusem ultima oară, nu se mișcase din loc măcar un centimetru, cu excepția mâinii stângi, întinsă în sus, cu degetele desfăcute și lipite de geam. M-am uitat la fața lui. Lumina difuză a lunii îi dădea o paloare argintie. De afară s-a auzit un zgomot ușor, ca de bile metalice lovită una de alta. Începu să plouă.

M-am dus în fața, să deschid ușa autocarului, ca să mă intru puțin aer. Strălucind umed, călare pe calul lui înalt de bronz, un țar uitat de istorie contempla placid piața veche și împrejurimile ei. L-am salutat în gând pe cazarul rus: „Ave!” Cei ce sunt gata să moară te salută!

Mi-a străfulgerat decodată prin minte că, poate, nu mai era de glumă. M-am repezit înapoi la Bob și l-am căutat pulsul, dar n-am simțit nimic. Am alergat în hotel după ajutor. Împreună cu recepționera, l-am căutat pe Bob în camera lui, în timp ce Simeon s-a dus să caute un medic. Există unul care locuia chiar lângă hotel, dar era prea târziu. Tot ce-a mai putut doctorul să facă a fost să-l declare pe Robert lan Prentiss mort.

Autoritățile sovietice trag înțoarcerea concluzii sinistre în cazul decedului lui cetățean străin, așa că doctorul s-a simțit obligat să anunțe miliția locală. Din fericire, Simeon avea și el propriile contacte și le-a furnizat acestora un raport cuprinzător. Într-un târziu, doi agenți KGB în civil și-au făcut o apariție de operetă, fotografiind copios holul și recepția. Au plecat repede, dar nu înainte ca turiștii care se sculaseră auzind toată tevatură din hotel, să se apuce să facă, la rândul lor, poză după poză poliștilor.

În noaptea aceea, culcat în pat lângă Samantha, m-am străduit din răsuferă să n-o trezesc, dar nu mi puteam găsi locul. M-am tot învârtit în astut, și, până la urmă, m-am ridicat în capul cămărei și-am început să număr în gând: *Unu, doi, trei... șapte*. De când îmi începuserăm tururile în ianuarie pierduserăm șapte clienți. Trebuie să am vreo vină, am înmormuruit eu o foaie din „Cartea Plăngerilor” a lui Simeon. Chiar îmi doream atât de tare să fiu ghid? Și dacă nu, atunci când ar fi cazul să mă opresc? După numărul șapte? Opt? Șaptezeci și opt?

Până la urmă, am adormit. Am visat flori albe și cristale de opal înțucate, semne sigure că aveau să urmeze încă și mai multe necazuri.

A doua zi, grupul a renunțat la programul ucigător de vizitare a bisericilor și a plecat direct la Leningrad. Sam și cu mine am rămas la Novgorod, ca să rezolvăm stăpina lui Bob Prentiss. În timpul nopții, Simeon aranjase deja cu șeful întreprinderii locale să vină să mă ajute cu transportul la mormânt.

Semi se cam temea să aibă grijă singur de clienți, dar s-a mai îmbărbătat când a auzit instrucțiunile mele de rămas bun:

— Să nu i-l lași să te comande ei pe tine...

— Nu pot să mă sufer.

— Nici nu-l nevoie. Citează-mă pe mine: „Ghiții știu todeauna mai bine ce trebuie făcut! De-asta sunt plății.” Spune-le că-i o lozină pe care am văzut-o atârnată deasupra pieții Tien An Men din Beijing.

— Nu le place să mă audă vorbind...

— Împarte-le câștile astea. Cred că s-vreo 15-16. Le-am furat dintr-un zbor cu Panam-ul.

— Mai funcționează?

— Babar n-am! Lasă că se descurcă ei. Poate că, întorcându-le, o să amusează și ei pentru o vreme.

— Bine, atunci am să le spun că-i obligatoriu să le poarte, a tras concluzia Semi.

— Nu-s obligatorii, am sărit eu. Sunt grații.

M-am mai gândit puțin.

— Ce-mi pasă mie? Am continuat, N-am destule pe cap? Descurcă-te și tu după ureche...

Mă așteptam să îmi împlin un volum monumental de hârtii în privința lui Bobby, așa că am îndemnat-o pe

Samantha să mă aștepte în pat. În mod surprinzător, Sam era într-o stare de spirit plină de simpatie, gata să dea o mână de ajutor și voia chiar să vină și ea cu mine. Este posibil ca Maica Rusie să fi avut un efect eliberator asupra Samantha? În numai cinci zile? Poate că, până la urmă, Sam se plictisise de-atâta moiait. În orice caz, în dimineața aceea părea absolut trează.

Jos, în hol, l-am căutat pe trimisul „Inturist”-ului. Am descoperit până la urmă așteptându-ne o femeie frumoasă, cu statura dreaptă a unei balerine. În primul moment, am crezut că este antrenoreaua undeva: purta un trening albastru deschis, iar la gât avea agățate un flutur și un cronometru. Pe pieptul bogat îi strălucira un eșuson al Inturistului, pe care îi era scris cu litere chirilice numele: Galina Ivanovna Press. Am aflat de la ea că era șefa directă a lui Simeon, și, la început, a părut încântată să ne vadă.

— Dumneata ești ghidul american?

— Eu. Aceasta este asistenta mea, m-am înclinat eu ușor spre Samantha.

— Noi, onorați, s-a înclinat și Galina Ivanovna. O să avem multă grijă de prietenul dumneavoastră.

— Nu mai este...

— N-are importanță...

— A murit. Știi, noaptea trecută.

— Știu. M-a sunat nepotul meu, Simeon. Eu chem KGB și spun „no problems”, Inturist se îngrijește...

— Băiat bun, Simeon.

— Da. Să mergem la autobuz Inturist.

— Autobuz?

— Da, pentru decedat. Pentru mișcări rapide. Mergem la birou. Totul e aranjat. Certificat de deces? Viza de ieșire? No problems. Veniți.

— Vin eu, am zis, lăsând-o în hol pe Samantha. N-avea nici un rost s-o mai târăsc și pe ea în autobuzul „pentru mișcări rapide”.

— Novgorod, birou mic, dar anul acesta trimitem cinci turiști decedați în America, a continuat doamna Press. Îndeplinim planul. Planul de dolari, bineînțeles. *US dollars*, a zămbit ea lângă, arătându-și dinții de aur. Noi, onorați, de toată lumea.

— Pe-asta o să-l trimiteți în Australia. Clientul meu e din Melbourne.

Galina Ivanovna s-a oprit brusc. Părea cam plouată.

— Și Australia este o țară onorabilă, am spus.

— Am văzut Australia...

— Păi, da. Ne-a povestit Simeon. Ați fost și dați lecții...

— Nu locuim. Olimpiadă. Am luat medalie, dar furată de hoști...

— Olimpiada din 1956? Serios?

— Gimnastică. Juriul din Melbourne, toți hoști. Foști pușcăriși...

— Nu zău!

— Toată Australia e populată de foști pușcăriși, nu știți?

— Australia s-a mai schimbat de atunci.

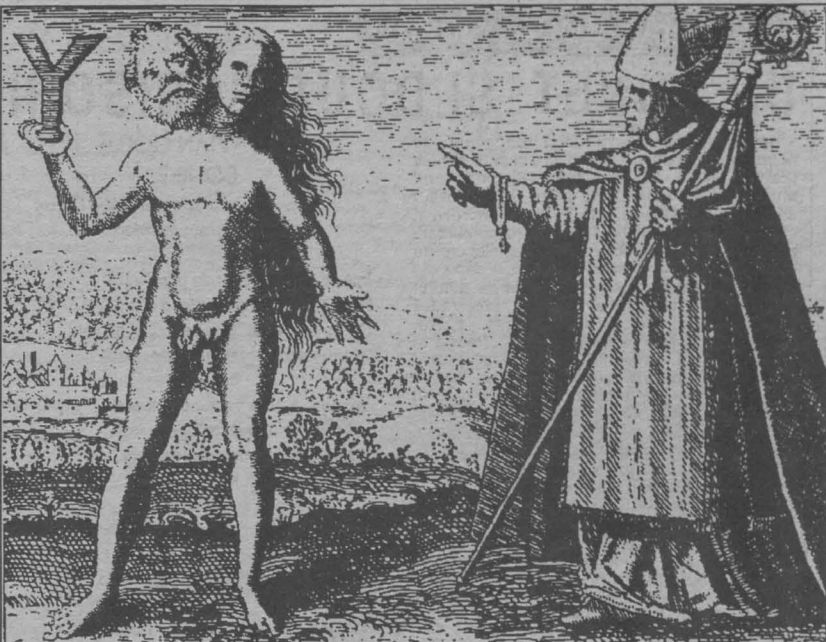
— Poate! Dar până acum am trimis acolo numai cenușa la decedați, nici un fel de sicrie. Cenușa, domnul meu, nouă nu ne convine.

Poate că, pentru planul ei de încașări în valută, cenușa nu era atât de rentabilă. Nu prevedeam însă nici o problemă în cazul în care familia lui Bob îmi cerea s-o obțin...

Mă găseam în Uniunea Sovietică doar, singurul loc de pe glob unde se mai folosește cuvântul român „columbarium”. Cele câteva numere vechi din „Pormbulul Mesager” de deced mediu. În biroul lui Red, mi se deschisese ochii și asupra acestui subiect. Românii păstrau cenușa strămoșilor lor în nișe săpate în pereți, iar la funeralii dădeau drumul la porumbi, în latină „columba”. Rușii nu mai foloseau porumbiela în înmormântări, dar, cu timpul, zidul Kremlinului a devenit cel mai larg columbarium din lume. Am descoperit mai târziu că rușii aveau și o mulțime de crematorii. Știu ce vorbesc, am văzut destule.

Șefa de la „Inturist” s-a dovedit extrem de eficientă. Un autobuz roșu închis cu uși pneumatiche l-a transportat pe Bob, culcat pe bancheta din spate, până la morga orașului. Medicul legist a eliberat certificatul de deces mediu. În biroul ei, doamna Press a bătut rapid la mașină lista cu permițurile pentru expedierea lui Bob în Australia.

Nu mai văzusem niciodată ceva care să se petreacă atât de repede în Rusia. Poate pentru că Galina Ivanovna folosea peste tot fluierul. Poate pentru că era într-adevăr antrenoreaua: îi învâța gimnastică pe copiii tuturor celor cu care am vorbit, inclusiv pe ai celor de la morgă. Singurul grup care p-a cooperat a fost recepția hotelului. În absența mea, au încercat s-o păcălească pe Samantha să le predea cheia camerei noastre. Dar nu puteam

Albert cel Mare (născut la Lavingen, Germania în 1193), erudit savant și filozof, cunoscut sub numele de Doctor Universal.

pleca încă. Trebuia mai întâi să anunț de cele întâmplate familia lui Bob Prentiss în Melbourne, Australia.

M-am uitat prin lucrurile lui și i-am găsit hârtiile de asigurare. Avea o poliță foarte costisitoare de asigurare pe viață, de la „Lloyd's”, una din companiile care oferă de obicei sume importante.

Mai scria acolo că avea și o nevastă. L-am telefonat și, după ce am reușit să trec de un șir nesfârșit de telefoniste care nu vorbeau decât rusa, a răspuns. Erau desparții, lucru ușor de înțeles cunoscându-l pe Bob. Îmi făcusem planul să o informez cu tact că acum era văduvă și, în aceeași frază, s-o întreb ce dorea să fac cu corpul neînsușit al soțului ei. Sheila Prentiss n-a spus prea multe. Linia era foarte clară, dar n-am auzit vreun hohot de plâns. Cel mai mult o interesa asigurarea.

— Sotul dumneavoastră e bine asigurat, am explicat. Nu cred că trebuie să vă faceți vreo grijă în privința asta.

Polița din mână mea însemna că doamna de la capătul celălalt al firului avea să primească 80 000 de dolari, partea despre care știam eu, mai mult chiar, decât soțul său avusese și alte polițe. I-am spus doamnei Prentiss și ea a scos un chiot. Este posibil că, în zăpăceala generală, am abordat prea timid viitorul lui Bob.

— Să-l trimiți așa cum este, sau, știți, cenușa?

Vocea doamnei Prentiss a sosit o întregă octavă.

— Ce?

— Să-l trimiți neatins, puță bleagă ce ești...

— Poftim?!

Așa cum auzi, imbecilul! Trimite-l întreg, în carne și oase! Ce fel de creștin ești tu? Dar, ce mă mai mir? Nimeni nu poate rămâne un bun creștin după ce se expune prea mult timp contactului cu imbecilii ăia de ateii sovietici.

Ce dracu' vrea să spună? Cui să mă expun singur? Oare încercase deja Bobby s-o facă în Australia? După cum vedeam eu lucrurile, nici Bobby, nici eu nu eram pregătiți să mai rămânem prea mult timp în Uniunea Sovietică. Prin tot suvoitul de injurături nepublicabile al Sheilei Prentiss, am rămas „Omul Companiei Globe”.

— E-n regulă, doamnă... De data asta, soțul dumneavoastră trebuie pregătit, de-adevăratește pentru „Ocolul Lumii”. Întelegem amândoi ce vreau să spun?... Mai întâi trebuie să-l îmbălsămăm... Cine, eu? Sigur că nu, Altcineva... Bun?... Cel mai bun. În 1924, unchiul lui a pregătit formolul pentru Lenin... Apoi îl sigilăm pe Bob într-un cercuțel de zinc... Ce-i aia cercuțel? Un recipient francezesc, care înseamnă recipient pentru lucruri prețioase. Secole de-a rândul, aceste recipiente au constituit o parte integrantă a serviciilor funerare tradiționale societății occidentale... Ei, da, puteam să spun de la început coșciug sau sicriu, dar credeam că n-o să înțelegeți... Cum sunt de obicei?... Lungi, rigide, făcute din lemn de esență moale sau tare, căptușite pe

dinăuntru cu material textil lipit cu clei... Pot fi și tapisate...

Exact în acest moment al conversației, una dintre telefoniste ne-a întrerupt. Mă forșase să vorbesc în rușete când i-am solicitat legătura cu Melbourne. Dar acum, calomniile nemaizuite ale Sheilei Prentiss împotriva U.R.S.S.-ului au făcut ca această femeie sovietică plină de patriotism să devină perfect bilingvă.

— Cum adică, n-ai auzit niciodată de Lenin? a urlat telefonista în receptor. Ce vrei să spui acolo? N-aveai școli la Melbourne?

Vocea fi era atât de indignată, încât, pentru moment, am crezut că mi câștigasem un aliat. Mă înșelase. Limba de șarpe proaspăt ascuțită s-a năpustit imediat și la mine, în rușete de data asta:

— Și tu... Tu crezi că numai societatea vestică are ceva prețios de protejat, nu și a noastră? Ce fel de ghid ești? Femeia ăia te calcă în picioare ca pe o zdreanță...

Am lăsat să treacă pe lângă mine un alt atac nemeritat la adresa bărbăției mele. N-avea nici un rost să port simultan două discuții contradictorii. Dar faptul că știam limba rusă nu mă transforma automat într-un supus sovietic.

Nu vrei să refaci stenograma conversației, te rog? am întrebat-o calm pe telefonistă. Sau dă drumul din nou la casetă. Vreau să-mi închei o importantă convorbire internațională, dacă nu te superi. Iar dacă nu-ți place cum vorbesc, du-te înapoi la Vladivostok sau de unde naiba te-au adus aici.

— Ești în camera 231, a spus ea să căștige timp. Cine ești? Chiar ești atât de bou?

Sunt Bond, comandantul James Bond, din marina Majestății Sale Regale Elizabeta a II-a, am răspuns eu, dar în rușete parcă n-avea nici un haz.

Am mutat receptorul la cealaltă ureche:

— Ce-a fost pe fir? mi-am reluat eu serviciul de informare a văduvelor australiene. Televiziunea sovietică. Vreau program de copii... Ei, da! Avem și aici televiziune... Ce-i aia zinc?... Un metal. Țara dumitale e cel mai mare producător din lume. Avem neapărat nevoie pentru Bob de o sicrie metalică, de zinc, echipat cu dispozitiv etanș și cu mecanism de închidere pentru a asigura un sigiliu ermetic permanent și o protecție în plus împotriva apei subterane... Nu lăc decăi să traduc, doamnă! Să vă citesc direct în rușete?... Așa. Bob va călători într-un avion cargo până în Australia... Îmi închipui că-n compartimentul de bagaje al avionului...

Ce legătură are asta cu apa subterană? Păi, de unde să știu eu? Presupun că în zilele noastre este mai înțelept să te asiguri în fața oricăror eventualități... Oricum, prețul este de 8 400 de dolari... Americani, nu australieni... Linia telefonică era cu siguranță flică din fibră optică: nici un parazit nu-i tulbura liniștea. Am auzit un scurt „Trimite-i cenușa!” și Sheila m-a trântit receptorul. Convorbirea mea cu taxă inversă costase o avere, dar fosta doamnă Robert I. Prentiss își

putea permite o astfel de cheltuială. Nici măcar nu mă păștea pericolul unei explozii radioactive de mari proporții în urma acestei conversații. Agenția Globe din Australia nu se mai putea aștepta la noi afaceri cu familia Prentiss. Datoria mea de căpătări era bunăstarea grupului meu, și nu o individă îndopată cu vegeta australiană, isterizată de durere și copleșită de bafă financiară care dăduse pe neașteptate peste ea.

Foarte bine, poate că am fost prea didactic. Dar ce, numai eu? Toți ghiții sunt așa. Ce să mai zic de Sheila Prentiss atunci? Întrebarea „Ce-i aia zinc?” arătase mai mult decât ignoranță. Făcusem și eu destule tururi la Melbourne. Sediul mondial al companiei „Conzinc Rio Tinto” se găsește într-un zgârie-nori din centrul orașului, iar imensul „Zn” din neon de pe acoperiș trebuie să fie vizibil și din casa Prentiss, probabil la numai câteva mile distanță, dacă mă luam după adresă. În plus, zincul este ingredientul principal din compoziția TDH-ului, enzima activă a testosteronului. Un bărbat deficitar în zinc nu mai poate avea vreo erecție.

Observasem de mult unghiile bleu-palid de la mâinile lui Bob (semm sigur al deficienței zincului) — Sheila îi refuzase acest minereu esențial chiar și în timpul vieții. Nu Bobby este principalul vinovat în problemele maritale ale cuplului Prentiss. Nevastă-sa e și mi puțin stabilă decât era el, o altă victimă a sistemului nutrițional defectuos din Australia. Cum se poate explica altă tendință în de o insultă grav o persoană total necunoscută?

„Imbecil de ateu rus” era parțial acceptabil: două dintre cele trei calificative erau cu siguranță greșite. Și chiar termenul de „imbecil” este susceptibil unor interpretări diverse. Luând-o gradat, există imbecil, apoi idiot și, în sfârșit, cretin. La începutul secolului nostru, folosind aceeași scară de inteligență, faimosul Institut Fontainebleau a inițiat un test simplu pentru școlari tâmpiți și a împărțit multe idei greșite înrădăcinate. „Cine este un imbecil?” „Părr îndoiială, cineva care nu este complet idiot.”

„(Unde este Fontainebleau?” Bineînțeles, numai un idiot nu știe asta. Se găsește imediat pe orice hartă a Franței, practic o suburbie a capitalei Franței, Parisul. „Și unde-i Parisul?” Haida-de! Cine nu știe un lucru atât de simplu? Doar un cretin...”

Poate că nici nu trebuia să mă simt insultat. Ce se putea spune însă despre celelalte vorbe de ocară aruncate cu atita larghețe de către doamna R.I.P. în cele patru vânturi? Putarea ei nu putea fi neglijată ca o simplă aberație. M-am hotărât să cumpăr un spray cu vopsea fluorescentă. O dată ajunsă acasă, cenușa lui Bob, strălucind verzui în întuneric, avea să-i reamintească Sheilei Prentiss pentru ceva mai multă vreme de Cernobil.

Nicholas JORDAN

OCTAVIAN GOGA - INEDIT

UN SONET ȘI DOUĂ SCRISORI

Într-un vitriolant articol, *Lada zburătoare sau goana după postume*, reluat în volumul *Bivouac* (Editura Dacia, 1974, p. 108-118), profesorul Mircea Zăciu a denunțat actul de împietate comis de un editor și istoric literar improvizat care a pus „în circulație, într-o formă comentată anecdotic, fără respectarea unei tehnici cât de cât elementare a publicării textelor, o parte din faimoasele poezii erotice repudiate de autorul *Oltului*”. În cazul lui Octavian Goga, precizează M. Zăciu, postumele sunt irelevante: „Există însă poezii a căror măsură se află întreagă în opera autumă, fie pentru că ei și-au epuizat creația într-o arie coincidentă cu opera publicată, fie din pricină că și-au dobândit personalitatea abia din momentul ieșirii în arenă. Unul dintre aceștia este Octavian Goga. El și-a renegat vehement (și, o vedem astăzi, justificat) începuturile lirice, interzicându-le dreptul de a figura în volumele sale. Cât despre ultimele creații, editate postum în *De larg* (1939) decalajul sensibil față de valoarea celorlalte poezii a fost acceptat tacit doar printr-o mișcare sentimentală, sub impresia proaspătă a dispariției omului, nici o exegeză critică serioasă nefiind dispusă, astăzi, a vedea în acea culegere timbrul real al poetului.”

Fiind avertizați deci, cu multă precauție dăm publicității — și facem aceasta numai pentru a o semnaliza viitorului realizator al ediției integrale a operei poetului — poezia *Sonet*. Octavian Goga menționează în partea dreaptă a manuscrisului: „Pentru Marie Louise. În colaborare! O. Goga”. Nu știm cine a fost aceea căreia i-a fost dedicat sonetul. „Colaborarea” necunoscută (de noi) la sonet a fost totuși redusă dacă poetul și-a trecut asupra titlului poeziei doar numele său. Cert este că Marie Louise nu figurează în corespondența știută (de noi) și apărută până acum a poetului. Nu credem că este o poezie trimisă de vreo admiratoare pentru că maestrul să-i îndrepteze imperfecțiunile. În volumul *Octavian Goga în corespondență*, ediție îngrijită de Daniela Poenaru (Editura Minerva, 1975), o Maria Florescu din Zăgoieni îi scria la 8 martie 1911: „Îți trimit la dorință câteva versuri! Imperfecte și defectuoase, dar sincere, simțite, trăite, de le găsești demne să cheltuiesti pe ele o clipă-două, mult te-ăș ruga să ștergi ce nu-i bun și să îndrepti c-o trăsătură măiastră din condeiul tău slăvit scăderile lor.” Nu credem că este același caz în sonetul ce-l dăm publicității (ce ne-a parvenit, cu ani în urmă, ca și cele două scrisori, din arhiva profesorului Gh. Cardaș). Contribuția lui Octavian Goga în sonetul acesta este hotărâtoare, poezie care nu este una a începuturilor sale lirice.

Cele două scrisori sunt adresate unor persoane cu înalte grade militare însă nu abordează chestiuni militare. Primul este colonelul Stoenescu, iar al doilea, generalul în rezervă din justiția militară și scriitorul C. Manolache. Acesta din urmă a trăit între anii 1888 și 1942. Ii trimisese lui O. Goga unul dintre romanele sale, care a cunoscut vreo cinci ediții. Alte romane ale sale: *Scânteiatoarea viață* a Iuliei Hașdeu, *Catrinel* și *Petru Cercel*. Corespondența lui O. Goga cu cei doi a fost cu totul întâmplătoare și nu mai cunoaștem alte epistole ale poetului către ei.

Iordan DATCU

OCTAVIAN GOGA

SONET

Pentru Marie Louise

- În colaborare! -

Într-un amurg senin de primăvară
Privirea mea în depărtări o scald...
De-un vis răzleț... de lene... și de cald
S-a rumenit obrazul meu de ceară.

În soare-apune marea de smarald,
Încet îmi prinde sufletul în ghiară,
Îi simt aproape mugetul de fiară
Cum mi-l trimite-al valurilor fald...

O știu... o știu... povestea ei e veche...
Refrenul trist... misterul de-o viață
De mult mi-l spune unda la ureche...

Aș vrea să-l cânt dar buzele-mi îngheață
Ș-un întunecet fără de pereche
O nouă brazdă-mi scrie azi pe față...

„Iubițe Domnule Colonel,

Primește, te rog, o dată cu mulțumirile mele
pentru caldele cuvinte ce mi-ai trimis, cele mai
bune urări de sănătate în pragul Anului Nou, și
o prietenească strângere de mână de la al
D-tale,

Octavian Goga.

30 dec. 1931*

„PREȘEDINTELE
PARTIDULUI
NAȚIONAL CREȘTIN
București, 29 ianuarie 1936

Scumpe Domnule General,
Vă mulțumesc pentru cartea ce mi-ați trimis
și pe care o voi citi cu plăcere.

Sfânta Dreptate este un subiect care mă
preocupă de mult și pentru care m-am bătut o
viață întreagă.

De aceea cu mult interes voi urmări paginile
dvs. cari vor veni ca un ecou al unui zbucium
personal reflectat în altă conștiință.

Primește, te rog, strângeri de mână de la al d-
tale,

Octavian Goga.*

POEZIA
CA STRIGĂT EXISTENȚIAL

Poezia lui Dumitru Matcovschi, în mod programatic străină „mievreilor moderne” (expresia aparține lui Titu Maiorescu), se alimentează stăruitor din sevele bogate ale tradiției. Ea este, esențialmente, o expresie a unui strigăt existențial, a unei stări de neliniște dramatică resimțită în fața destinului și, dacă e să vorbim filosofic, a absului ontologic. Identificăm, firește, în această marcă sentimentală și elegiacă a versului, un substrat biografic: după cum Goga are, să zicem, un suflet vulnerabil de ardelean, tot astfel Matcovschi are un suflet înăspriș și totodată mioritic-inseninat de basarabean.

Păstrând proporțiile, am putea spune că Dumitru Matcovschi își propune — pe alte meridiane și în alt context temporal — să întoneze o cântare „a pătimirii noastre” în versuri accentuate mesianice peste care se varsă lacrima tremurată a unui colț de țară românească înstrăinat, vitregit, bătut nemilos de vânturile istoriei. Tonalitatea elegiacă și sentimentală, ca și cea blasfematorie, încruntată, care se infiltrează în dedesubturile înfiorate ale versurilor, ne vorbesc despre un dramatism organic sau chiar despre un suflu tragic ardent.

Poetul este situat între un dincoace și un dincolo de hotarul existențial, apărându-se de amenințarea neantului printr-un sentiment necontrăcut al valorilor vieții. Plenitudinea trăirii întregului spectru al acestui sentiment este salvatoare, este axul ființei poetului deschisă frumuseții, binelui, sublimului și închisă tuturor nonvalorilor. În acest sens, poezia lui Matcovschi denotă un pathos etic, justițiar, deontologic. Lumea se desface — maniheic — în antinomii bine delimitate.

Legătura cu folclorul este una consangvină, ca la cei mai reprezentativi poeți basarabeeni, configurând un program etic și estetic care presupune cultul rădăcinilor, originilor, solului, casei, pragului și vetrei. Satul este un univers rotund, o cetate morală — o *axis mundi* care sacralizează întregul univers. Infernul e alungat din acest univers al sănătății, elementarității rustice, stabilității și permanenței. Rustificarea are, așadar, un efect terapeutic, excluzând oboseala inspirației, decadentismul bolnavicios, predispoziția fragmentaristă postmodernistă. Versul se arcuiește fără eforturi și artificii între imn și descântec, între afirmație și negație, între strigăt mesianic și șoptă lăuntrică, între lacrima exteriorizată și plânsul bărbat introvertit. Există, dincolo de acest fond impersonal, o undă lirică, izvorâtă din sentimentul acut al trecerii ireversibile a timpului, al clipei celei repede a dragostei.

Dumitru Matcovschi preferă balada iarăși din raționamente etice și estetice limpezi. Starea baladescă este, înainte de toate, profund dramatică, colorat-existențială. Obșnuitul se prelungește în neobișnuit, în miraculos, întâmplările și situațiile sunt puse sub semnul destinului fără ostentație, legile primare ale firii sunt singurele care dictează desfășurarea evenimentială.

Așa cum remarcă Wordsworth în prefața la „Baladele lirice”, în cadrul vieții umile și rustice pasiunile esențiale ale inimii găsesc un sol mai prielnic în care să atingă maturitatea, și vorbesc o limbă mai simplă și mai viguroasă, simțămintele elementare sunt mai durabile și se asociază cu formele perene și frumoase ale naturii exterioare.

În această îmbinare a elementului cu complexul stă farmecul poeziei lui Dumitru Matcovschi.

Mihai CIMPOI

Adesea trec nălucile

Nălucile în curtea castelului zidit
peste oasele Brâncovenilor putrezite,
hergheliile sălbatic de armăsari
prin parcul devastat de tristețe.
Pe cine duc în șaf?

Spre care ieslele de taină
și înspăimântă pământii
hergheliile negre.

Se deschide o ușă târziu,
scârțâie veacul în beciuri
craapă butoaiile seci,
pe terasa pustie latră năprasnic
dulăii de piatră ai singurătății...

Hei, Brâncovene, oprește
cavalcada nebundă,
dă semni străzii să buciume,
n-aiuzi cum tremură morții
în curtea bisericii
și mișcă altarul?

Arată-te viu, ieși în pragul terasei
scursă în apă ca o limbă de câine.
E timpul, se scutură zidul memoriei
și seile toate sunt goale
și coamele fără stăpâni...

Mogoșoaia 1977

Mircea MICU

Raymond Lulle, spaniolul supranumit Doctorul Iluminat, s-a născut la Palma de Mallorca, spre anul 1235.

ACADEMIA CULTURAL - ARTISTICĂ "UNIVERSAL - MNEMOSYNE", UNIVERSITATE INDEPENDENTĂ DIN CLUJ

Se vorbește aproape obsedat, în presa din ultima vreme, despre criza Educației, necesitatea unui nou învățământ, universitățile independente, afirmarea învățământului particular în România și, nu în ultimul rând, despre autonomia universitară.

Universitarii clujeni au simțit, ei înșiși, după Revoluția din Decembrie 1989, nevoia extinderii învățământului superior în noi forme și instituții - persoane juridice, atestate sau avizate de Ministerul Culturii ori Ministerul Științei și Învățământului. Printre ele, prezentând deja mare interes în Transilvania, este „Universal-Mnemosyne” (Cluj, str. Memorandumului nr.8), înființată la 26 aprilie 1990, în conformitate cu legalitatea și practicile din alte țări avansate, cu sisteme de învățământ eficiente și stabile, începând astfel a se introduce și la noi acreditarea instituțiilor de învățământ superior - independente sau particulare.

Dorind profund eu însumi să cunosc câteva din modalitățile înnoirii mentalităților generațiilor tinere, liceenii ori studenții, i-am adresat o serie de întrebări d-lui prof. consilier Nicolae Țămbrescu, rector, fondator al acestei instituții de învățământ, deja cu 197 de studenți, urmând cursuri de zi, seral și fără frecvență, la cele două (deocamdată), facultăți: Marketing-Management în artă și Management în cultură.

— D-le Nicolae Țămbrescu, vorbiți-ne în primul rând despre vechimea universităților independente, în Europa, ca susținători-strămoși ai civilizației noastre continentale.

— Începând cu veacul al XI-lea, mănăstirile se întorc tot mai adânc spre un învățământ de ordin pur spiritual, apărând în școlile episcopale, studii mai diversificate Drept Civil (Bologna, 1170) și Medicină (Montpellier, 1280). În secolul al XIII se nasc, în slăbiș, ceea ce numim astăzi universități, asociații de profesori și studenți, împuternicite de autorizații pontificale (papele) dotate cu favoruri (ajutoare ori donații, azi) atribuite de prinți! Exercițiul în latină, învățământul acesta le permitea studenților să dobândească o cultură generală - la „facultatea de arte” (înainte de a trata dacă ei vor sau nu aceasta), apoi studii specializate, la facultățile de teologie, drept și medicină... Printre cele mai vechi universități europene figurează Oxford, Bologna și Paris. Acestea două din urmă uneau studenții din toate ținuturile germanice, lipsite de universități, până la întemeierea celei de la Praga, din anul 1348. Regele Carol al IV-lea (fondator al universității din Praga) dorea ca ea să fie organizată și coordonată, în toate după modelul celeia din Paris, unde studiase personal suveranul, în tinerețe. Pentru ca toate hotărârile și măsurile ordonate de el să rămână „etern intangibile”, prea nobilul rege al Romanilor și rege al Bavariei, zelos părinte intru spirit, impune, confirmă - printr-un act faimos (bulă de aur), facilitățile, privilegiile și libertățile acordate studenților. Astfel, a apărut Universitatea din Praga, nemaivând nicodată pereche, între alte universități create mai târziu, în țările germanice. Se formau acolo tineri străini, din Polonia, Franța, Lombardia, Ungaria, din Italia etc.; și erau, în genere, copii de nobili și de preoți, din toate cultele religioase. Și ca o informație istorică și culturală, costul vieții s-a ridicat într-o mare măsură, la Praga, din cauza afluenței în numărului considerabil de studenți străini - și a noilor mentalități, născute de diversitatea originii lor și a învățăturii... E relevant, de altfel, să observăm întinderea făcliei civilizației europene, prin cronologia apariției universităților din Franța: Toulouse (1229), Orleans (1306), Grenoble (1389), Aix-en-Provence (1409),

Poitiers (1431), Caen (1432), Bordeaux (1441), Nanthes (1460).

— Azi, atât universitățile de stat cât și cele independente din România susțin puternic, din nou, după o jumătate de secol de comunism ideea de ... autonomie universitară. Vă rog, domnule Țămbrescu, să amintiți ceva din istoricul, să-l numim european, al acestei autonomii.

— Antichitatea aproape ignorase instituțiile specializate în învățământ. Ele sunt o creație a Evului Mediu, care a inițiat denumiri cunoscute, azi, precum *catedră* (locul de unde se predă), *ierarhia gradelor profesorilor; baccalaureatul; licența* (care dă dreptul de a învăța pe alții), *doctoratul* (obținut după susținerea cu brio a unei leze etc.). Și, tot atunci, s-a născut ideea autonomiei - un concept extrem de interesant, fiindcă universitățile europene medievale adună într-o singură consistență, atât pe profesor cât și pe studenți. Mai de voie, mai de nevoie, suveranii dădeau dovadă de îngăduință față de studenți, adeseori destul de... turbulenți. „In cartierele latine” ale orașelor unde învățau, dacă apărea cazul, profesorii cereau eliberarea studenților, care erau prinși de arcașii de pază; iar poliția regală nu pătrundea nicodată în incinta universităților. Acesta este unul din detaliile fascinante ce stau la baza autonomiei... universitare. În particular, e vorba de imposibilitatea în care se aflau și se găseau cel puțin teoretic, forțele de ordine, de a pătrunde în localurile universitare, dacă aceste forțe nu erau chemate chiar de către autoritățile universității. Istoricul autonomiei universitare, în Europa, implică neamestecul Puterii sau al vreunei ideologii, în spiritul înnoitor, liber-studențesc.

— De curând (presa bucureșteană a urmărit evenimentul), a avut loc la treia Conferință pe țară a rectorilor universităților independente, înființată după revoluție, la noi. Care este evoluția lor și problemele studenților, și ale dv., în fața Tranzității?

— Conferința rectorilor s-a desfășurat în 26 iunie 1992, la Casa Universitarilor, din București. Președintele Consiliului a fost ales d-l prof. dr. Dolli Drimer (rectorul Universității ecologice din Capitală). O problemă de maximă stringență este aceea a unui nou învățământ care să producă tineri specialiști, capabili să susțină reforma și înnoirea economiei, structurat pe o sinteză între cultură-știință-tehnică, după înțelesul grec *tehnē-arta* - o deschidere maximă, spre economia de piață. Din partea Academiei de management (București) a participat d-l prof. dr. ing. Ion Țămbrescu, rectorul ei. De la UNITEH - prof. univ. Pană. Din partea Universității „Thalia” (Târgoviște), d-l rector Horea Deleanu. De la „Apollonia” (Iasi), prof. dr. Mircea Rusu. De la Universitatea „Ștefan cel Mare” (Iasi), prof. univ. Traian Iancu. De la Universitatea ieșeană „Petre Andrei”, d-l prorector Ion Hulban și prof. dr. George Popa. De la Acad. „Athenum”, București, d-l prof. univ. Emil Ciolfan, rectorul acesteia etc. O problemă importantă, atât pentru profesori cât și pentru studenți, a fost înființarea Asociației naționale „Școala viitorului”, care să susțină efortul de înnoire a tuturor universităților independente. În secțiile „Școlii viitorului” figurează și cadre și profesori clujeni de la Academia cultural-artistică „Universal-Mnemosyne”, rectorul de onoare al acestei universități, prof. emerit, maestrul Florin Piersic, conduce Secțiunea de Artă. Prof. dr. Eugen Cămpăanu pe aceea de Filologie; prof. univ. dr. Dumitru Tarcea pe aceea de Tehnologie inginerască; iar d-l conf. univ. dr. George Petrescu pe aceea de Medicină. S-au pus, de asemenea, și bazele unei Case de

Ajutor Reciproc pentru studenți, condusă de d-l ing. Șandra. Această Casă se va transforma, în curând, în prima Bancă particulară a studenților români. De-acolo se vor imprumuta ei, atât pentru a-și face studiile, cât și pentru investițiile și alacerile, în care se vor iniția și alima.

— D-le rector Țămbrescu, trebuie să înțelegem că interesul studenților universităților independente sau particulare, este mai adânc decât al

D-l prorector Nicolae Horațiu Lascu îmi oferă un exemplar-semnal al cărții *Probleme ale economiei de piață*, semnată de conf. dr. Meddy Ghișoiu, tipărită la Editura „Universal-Mnemosyne”, bibliografie importantă pentru toți studenții acestei universități și pentru alte categorii de specialiști în economie.

Am intrat în discuție, apoi, cu d-l prof. univ. dr. ing. Dumitru Tarcea, șeful Catedrei de inginerie tehnologică. M-a informat, cu însuflețire, despre domeniile ingineria sistemelor și ingineria resurselor; despre studiul interdisciplinar: fizică / chimie / matematică, spre a se putea naște inginerul viitorului, specialistul de elită. Pe urmă, despre organizarea unui simpozion în această toamnă - la

care le-au oferit studenții (și afluența lor zilnică) acestei instituții unde sunt „chiriași” - și orașului. Spectacolele lor, conferințele maestrului Florin Piersic, cursurile universitare, lansările de carte, expozițiile de creație oferă oamenilor un cu totul alt interes, o atracție extraordinară. A dispărut, practic, orice formalism, în favoarea unei curiozități la tot ceea ce este nou. Studenții vor înnoi și vor schimba mentalitățile.

D-na bibliotecară Voichița Oniț ne-a vorbit despre proapăta *bibliotecă studențească* din Zalău, sporită prin diverse donații și surse (carte științifice, cursuri tipărite, albume, tratate și volume despre diverse civilizații etc.).

Mi-am propus să închei acest reportaj (cu secțiunea sa de la

Thomas d'Aquino (născut în 1225, la Rocca-Secca, între Napoli și Roma), teolog și filosof, supranumit Doctorul Angelic.

acelora patronate de stat?

— Cu siguranță! Pentru studenții care-și plătesc ei taxele, eșalonat, din salariul lor (dacă nu-l pot ajuta părinții), este o altă ambiție! O altă mentalitate!... Ei nu mai învăț de dragul notelor, ori lipsiți de pasiune, ci vor să știe tot ce se poate și despre viitoarea lor profesie. Unii sunt, deja, mici patroni și studiază la seral. Cei de la zi lucrează vara, în vacanțe, în diverse întreprinderi de stat, sau particulare, făcându-se remarcați încă de pe acum, spre a fi încadrați, după studii, acolo. E dintr-o dată o altă optică și un alt interes. O sete de informație, la zi, leșită din comun, spre a se putea încadra, teoretic și practic, în marea economie de piață: românească sau internațională. Mai toți studenții învață cel puțin două limbi de mare circulație.

— Vă mulțumesc pentru aceste noutăți, pe care sperăm să le cunoască atât părinții, cât și absolvenții diferitelor licee, precum și alți tineri, doriți să se specializeze în domeniul care, unele, se nasc chiar sub ochii noștri.

— Vă mulțumesc și eu!

După interviu cu d-l rector Nicolae Țămbrescu îmi propun să stau de vorbă cu unii din studenții care așteaptă, în fața ușilor înalte, să intre la examenul de Istoria civilizațiilor. Detaliile sunt socante: mai multe fete decât băieți. Apoi, observ studenți între 30 și 40 de ani. Unii, viitori agenți economici, manageri, bibliotecari, informaticieni, traducători, specialiști în limbaje de programare (pe terminale și IBM PC), în presa și în activitățile legate de industria culturii: tipografii, fabrici de hârtie, edituri etc. Întâlnesc în secretariat și studenți ai unui curs intensiv de greacă modernă, pentru relațiile manageriale și comerțul sud-est european.

București, privind redactarea unor cursuri noi (pentru discipline noi), apoi despre laboratoare, lucrări bibliografice, ghiduri de proiectare etc.; așadar o nouă orientare a studenților spre procesul de producție și economia de piață.

În toamna lui 1991, în municipiul Zalău, Academia cultural-artistică „Universal-Mnemosyne” din Cluj a deschis un nou colegiu, cu aceleași specializări, în marketing și management. În fața a 70 de studenți, predau cadre universitare clujene, însă și intelectuali și ingineri, cu diverse doctorate, originari din Zalău. Sediul Colegiului universitar este Casa de cultură a sindicatelor (adăpostind mari săli de curs, bibliotecă, laboratoare, săli de expoziții), iar în vecinătate se ridică, deja, un viitor cămin studențesc. După examenul susținut, în fața d-lui conf. univ. Mătiș, am stat de vorbă, fără vreo alegere, cu cei care au fost mai îndrăzneți, mai receptivi la întrebările mele. Gheorghe Pop: „Învăț din pasiune și din interes. Doresc să cunosc bine o limbă străină și să am o cultură generală.” Alex. Sucu, Sanda Fiț și Alina Pop afirmă că vor să se specializeze în afaceri și, în general, în detaliile economiei de piață. Simona Meseșan: „Îmi place viațarea cursurilor, care, înainte nu exista. Mi s-a părut extrem de necesar cursul de *Ikebana*. Aș dori să lucrez în administrația locală.” Marius Păcurar: „Sunt un om practic. Învăț managementul. M-am întors acum câteva zile, dintr-o excursie de studii la Academia „Universal-Mnemosyne” la Istanbul. Am înțeles, acolo, pe viu, nu doar din cursuri, ce înseamnă pulsul schimbării de marș dintr-o țară și Turcia.”

Directoarea Casei de cultură din Zalău, d-na Elena Ștefan, ne vorbește despre extraordinarele schimbări pe

Colegiul din Zalău) printr-o discuție cu un tânăr de marcă, lider al studenților: Vasile Onicaș. Studentul particular se simte, într-adevăr, un independent. Nu mai există nici un fel de „cenzură” și practic ajungi să simți că nu există limite ale cunoașterii! Academia cultural-artistică „Universal-Mnemosyne”, din Cluj, și Colegiul și secția de management de la Zalău, prin adâncirea culturii generale (anul I), și specializare (anii II, III, IV), îi orientează pe studenți spre conceptul economiei de piață și spre o clară, viitoare profesionalizare și competență. Mulți oameni de afaceri ai acestor tranziții, îi observ, sunt dilanți și empirici. Ei ar trebui să se informeze, să învețe (chiar și) din mers. Vine la Academie cine vrea, după modelul clasic, însă rămâne cine învață, cine poate! Observ, încă, mulți oameni „de tip vechi”, care manifestă neîncredere, dogmatism, spaimă ori repulsie față de... economia de piață. În vreme ce unii își schimbă activitățile, încearcă, nu reușesc, o laud din nou de la capăt, se recalifică, trec de la o întreprindere la alta, neștiind în această tranziție spre ce se îndreaptă, arătându-se neliniștiți, alarmați - studenții, oameni foarte tineri, la început de drum, știu!... Știu că vremurile de mâine vor fi ale lor! Competența cadrelor universitare și propriile lor rezultate, cointeresează, o altă ambiție - intrarea în concurență reală, le oferă un ideal.”

Întâlnirea cu studenții Academiei cultural-artistice „Universal-Mnemosyne” nu a fost căsuși de puțin întâmplătoare, pentru mine, ca scriitor și reporter. Am intuit că acolo voi găsi surprinzătoare și relevante detalii ale unei „schimbări la față” a istoriei acestor ani: înnoirea mentalităților umane, văzute tranșant (și) prin intermediul studenților universităților independente.

Constantin ZĂRNEȘCU

FILM

NU SPONSORII NE LIPSESC

Singura surpriză a „Festivalului de film pentru tineret” de la Costești pare să fie faptul că el se ține. Fără a mai vorbi de dificultățile financiare, cu precaritățile ultimei stagiuni de filme autohtone și cu întârzierile regizorilor în a-și termina opusurile - așteptate, unele, de mai bine de doi ani sau blocate, altele, cu copile standard în laborator - ne luasem gândul de la șansa acestei întâlniri care sub respectiva titlatură restrictivă îndeplinește funcția de festival național al filmului românesc.

Nu s-a constituit pentru noi într-o surpriză nici anunțata absență din concurs a filmului *Balanja* al lui Lucian Pintilie, de mult terminat și prezentat încă din primăvară hors-concours, la Cannes: era bine cunoscutul minus de perspicacitate și persuasiune din partea colegilor care nu s-au străduit prea mult nici acum doi ani, în 1990, să-l convingă pe reputatul cineast să nu se limiteze la o proiecție informativă, ci să ne fi onorat intrând în competiție cu *De ce trag clopoțele, Mică?*

În timp ce profesia de producător de film se vedește astfel a întârzia pe băncile școlii primare, iar climatul imaginativ și de lucru din cinematografie suferă în consecință, s-au găsit totuși altele de producători apți să proptească cerul și să nu-l lase să se prăvale din nou peste prestigiul antediluvienei cetăți filnice de la Buttea. Micul miracol al celei de a XV-a ediții a festivalului de pe litoral a fost semnat pentru prima dată cu titlul de producător de vechea noastră

cunoștință, dl. Gheorghe Bejan, al cărui succes ca protagonist al grupului umoristic „Diveris” va fi serios concurat de locul asigurat în istoria filmului românesc, prin aceste serate filnice anuale, patronate cu nedismulata malicie a zămbetului său tolerant, sub egida salvatoare a Companiei de Turism pentru Tineret și a Ministerului Tineretului și Sportului. Alături de el, în alt stil, în notă dramatică, gata să servească drept paratrăsnet al ingratitudinilor consistente și chiar contondente ale contraților, imper turbabilul regizor Copel Moscu și-a reluat, nu fără secrete amărăciuni, atribuțiile de director artistic al festivalului, comprimându-l discret în cinci zile de concurs și acoperind suplimentar hiatusul printr-o ireproșabilă civilitate în raporturile cu presa și cu critica de specialitate.

Cei doi au găsit și un sponsor, cu inițialele TTI (Technical Transaction International) de care s-ar putea să auzim mai des în viitor și care a avut pentru prima dată ideea și mijloacele confecționării (turnării) unor trofee (metalice) și mai ales a instituirii unei burse de studii în străinătate pentru laureații festivalului. Fără să poarte încă un nume propriu și nu mult mai urâte decât statuetele Oscar sau Cézare, trofee în cauză au apărut la timp, foarte inspirate la întâlnire, confirmându-ne o veche convingere, de care în zadar am încerca să-i contaminăm pe cineștii noștri neproductiv-anxioși, dar pe care un Jean Gheorgescu o avea încă din anii '20: în cinema, când există talent și vocație, banii

trebuie să apară ei de unde! Căci încă din seara a doua ne-am dat seama că țineria festivalului nu va fi singura surpriză a acestei veri cinematografice. Iar purtătorii de har pentru care au apărut ca din senin trofee metalice și bursa în străinătate au fost mai întâi studenții de la Academia de Teatrul și Film.

Dacă anul trecut ne-au impresionat (sau intrigat) prin citirea și publicarea unui manifest negator la adresa cinematografilor naționale și a propriului festival, anul acesta, studenții au înlocuit (și și-au justificat) vorbele prin

Zosimus de Panapolis, alchimist greco-egiptean din sec. III

pelicule, iar fronda printr-o conștiință nesperată a solidarității de destin, alifată și prin prezența în mijlocul lor a rectorului Victor Rebengiu și a altor profesori, printre care regizorul Laurențiu Damian pe post de compert al proiecțiilor (prestație asumată în amfiteatru, cu umorul său optzecist, de scriitorul Ioan Groșan). Pe 33 și 16 mm, color și alb-negru, producțiile claselor de

regie și imagine, încă incomplete, mai ales din anii incipienți I și II ai institutului, au probat un suflu pe care fie l-au pierdut, fie nu l-au avut niciodată studiourile profesioniștilor cu diplome. Ca atare, juriul (prezidat de criticul și istoricul de film Manuela Cernat) nu s-a putut rezuma la unicul premiu prevăzut „pentru film ATF”, ci a invitat pe podium, în deschiderea ceremoniei de premiere, nu mai puțin de opt ori câte doi studenți (regizori și operatori ai scurt-metrajelor citate), ocupând îngrijorător aproape întreaga întindere a

parodic al unui politician contemporan de mare notorietate (*Și ei sunt ai noștri*). Constantin Rădoacă-Viorel Sergovici și Cristian Lăzărescu-Cornel Lazia, cu două studii similare pe tema violenței absurde și criminale (*Apropo!* și respectiv *Hăitașii*), Florin Iepan și Cristian Apostolescu, realizatori ai unui similitudinos reportaj tragic (*Hotel Cișmigiu*), Radu Leon și Alexandru Stelian cu filmul de montaj-proces al comunismului, *Dușmanul poporului*, în fine - Lumină Mare - Alexandru Goldgraber și Radu Aldea - cu două prospecții în cenzușii existenței cotidiene prin nelipsitul filtru parodic, din unghi feminin sau masculin (special ortografiat *O zi din viața mea* și respectiv *Contemporanul nostru*).

Ar fi al patrulea val al cinematografilor noastre, care e departe de a-și fi etalat toate numele, dacă n-ar fi decât pentru că unele filme studențești au rămas și ele neterminate sau în laborator. Să urmărim acestui incipient dar temerar nou val alt noroc decât al promoțiilor precedente, e prea puțin. Crezul nostru e că actualii studenți și cei imediat urmăritori pot întoarce profesorilor lor grațitudinea unui stimulent pentru regenerarea întregii cinematografii românești, pentru prima dată în măsură să devină o școală națională de artă. Ea, cinematografia românească, s-a mai interegit în acest an, la alte cote, prin prezentarea pentru prima dată în concursul de la Costești, a filmelor de lung și scurt-metraj venite de la Chișinău. A fost a treia surpriză a verii cinematografice, iar prin locurile din palmares - prima. Dar despre asta și altele - în numărul viitor.

Valerian SAVA

TEATRU

GALA TINERILOR ACTORI ȘI PĂLĂRIA TELEVIZIUNII

Când Gala Tinerilor Actori era în plină deslășurare, cam pe la jumătatea zilelor ce-i erau destinate, am avut surpriza să aud la televizor un anunț care informa telespectatorii că tradiționala emisiune de vineri a dlui Mihai Tatuliuc - tot mai controversată în ultimul timp, dar tocmai pentru acest motiv vie, utilă, căci scopul ei este, presupun, atât să provoace, să irite, cât și să scormonească după adevăr, să-l scoată la lumină - se va realiza la Costești și că se intitulează „Aceeși Mărie, altă pălărie”. Dintr-o dată am fost șocat, intrigat chiar, zicându-mi: ceva nu e curat! Se pune o „etichetă” unei manifestări teatrale înaintea ea să fi dovedit că este într-un fel sau altul. Nu ascund că de la început titlul mi s-a părut a avea o intenție demotivatoare. Ceea ce m-a făcut să devin suspicios. Desigur, dacă la sfârșitul Gălei concluzia ar fi fost că Mărie e aceeași, iar pălăria alta, ori și pălăria e aceeași, nu aș fi considerat că e vorba de niște constatări neobișnuite, ci, dimpotrivă, că se pune degetul pe rană. În fond, nu e obligatoriu nici pentru Gala Tinerilor Actori, nici pentru întreaga serie de festivaluri și întâlniri teatrale anterioare lui decembrie '89, să mai corespundă, cel puțin în forma care le-a consacrat, spiritului noilor vremuri.

Intitulându-se emisiunea „Aceeși Mărie, altă pălărie”, dl. Mihai Tatuliuc (despre care cred acum când scriu aceste rânduri că este unul dintre realizatorii noștri de programe t.v. importanți, capabil să-și asume riscuri ce caracterizează pe orice gazetar de vocație, fiind gata să se confrunte cu zeci de „mesaje” de la telespectatori și nu toate spre a-l gratula, ci unele conținând

jigniri de-a dreptul grosolane, căci nimic nu ne este mai imposibil decât să recunoaștem și să respectăm și opiniile altora) nu a fost, poate, prea departe de realitate. Nu neapărat în ideea că Gala ar fi constituit un eșec, un fel de a-ți „fura singur pălăria”, o țigară stinsă de mult în ciuda încăpățănării de a se trage din ea pentru a mai ieși fum, ci în aceea că trebuie realmente restructurată pe criterii în măsură să o mențină viabilă, să-i asigure o audiență cât mai largă atât în rândul creatorilor de teatru, cât și în acela al spectatorilor. Oricum, mărturisesc că atunci când am aflat că televiziunea așează pe capul Gălei o „pălărie”, bănuim că nu pentru a o infrumuseța, ci pentru a o sluți, opiniile mele despre ediția jubiliară, a X-a, nu erau defel roz. Participarea era destul de săracă, recitalurile nu acopereau mai mult de două-trei ore pe zi, spre deosebire de alte dată când nu li se mai putea ține piept, programarea lor fiind nonstop, uneori prezentându-se până și pe plajă. Dar, poate, aș fi trecut cu vederea cantitatea, în fapt ea putând fi și umarea unei selecții exigente (deși absența de pe afiș a unui spectacol precum *Nepoții* o consider o eroare, fiind un spectacol ce și-ar fi găsit locul la Costești atât prin creațiile actoricești, cât și prin demersul regizoral promovat experimental al lui Dragoș Galopu), în înprunarea când calitatea ar fi sărit în ochi. Nu a fost însă nici de una și nici de alta. A fost doar o Găle echilibrată, sobră, fără inegalități, fără coborâri sub o valoare medie onorabilă, dar și fără revelații.

Cei patru laureați pe bază de prestații

individuale, pregătiți în mod special pentru Costești, s-au impus prin inteligență, firesc, stil, demonstrând ceea ce era de demonstrat: că au talent. Armand Calotă (Teatrul Național din Timișoara) a obținut *Premiul III* jucând pe textele de Caragiale și Havel cu simplitate, dezinvoltură și un simț al ironiei fin nuanțate. Același premiu a încununat și doi basarabeni: Hădărcă și Buracu. Ei au evoluat în cuplu, completându-se reciproc, dar și stăruindu-se, au arătat spirit comic în gradarea dialogului și în punctarea efectului verbal. Viorica Vatamanu (Teatrul Mic), laureata de anul trecut cu *Marele Premiu*, la actuala ediție a primit doar mențiune, remarcându-se, din nou, printr-o forță particulară de concentrare, prin încărcătura emoțională conferită cuvântului. În general, totuși, recitalurile acestor actori, ca și cele ale celorlalți colegi ai lor prezenți la Costești, nu au depășit o anume *cumințenie*, fiind lipsite de strălucire și de momente memorabile.

O impresie mai puternică a lăsat, în schimb, tinerii actori ce s-au supus judecății juriului și publicului prin spectacole integrale, bine articulate, cum au fost *Gălele* (Academia de Teatrul și Film) și *Șanta* (Teatrul Nottara). Primul a solicitat din partea interpreților, prin acea galerie de tipologii profund individualizate în care excelează piesa lui Kirilșescu, un serios efort în plan compozițional, iar al doilea în planul configurării unor personaje cu atitudini și reacții impredictibile, de un ostentativ teribilism adolescentin. Cu o excepție, aceea a lui Cristian Șofron, care pentru rolul din *Șanta* nu a fost răsplătit cu mai mult de o mențiune, ceilalți trei interpreți laureați pentru prestații în spectacole s-au situat în partea de sus a ierarhizării. *Marele Premiu* a fost acordat Lilianei Pană pentru rolul Aneta Duduleanu din *Gălele*. Un personaj foarte dificil pentru a interpreta tânără, jucat la apogeele carierii de câteva mari actrițe. Laureata de la Costești are meritul, incontestabil, de a nu se fi

mulțumit cu o compoziție de o factură școlărească, în limitele unei execuții corecte, eventual presărată cu unele elemente de imitație, ci și-a construit rolul în raport de structura propriei personalități, pe date care, inevitabil, o definesc ca vârstă, sensibilitate și fizic, reușind o creație interesantă, cu o evidentă notă de originalitate. Un alt premiu important, *Premiul special*, l-a obținut pentru Colette, alt rol savuros din *Gălele*, Cristina Buburuz, actriță cu temperament și umor, cu un joc colorat și dinamic, configurat din detalii compoziționale expresive, deseori de o spontaneitate cuceritoare. În fine, Sorin Cocîș (Premiul III) s-a remarcat în *Șanta* printr-o interpretare energică, tensionată cu „furie”, amănuntul psihologic câștigând în relevanță prin exacerbarea stărilor personajului. De menționat, în plus, că Liliana Pană, Cristina Buburuz și Sorin Cocîș au absolvit în acest an Academia de Teatrul și Film, iar premiile de la Costești, chiar dacă competitivitatea Gălei nu a fost tocmai ridicată, îi plasează în centrul atenției, fiind nume de la care se așteaptă confirmări.

Cum se vede, Gala Tinerilor Actori a simțit nevoia ea însăși să-și schimbe „pălăria” și încă din mers. Dacă la edițiile anterioare nu s-au luat în discuție pentru participare la concurs structuri spectacologice soliste (de obicei monologuri, scenarii tip colaj, recitaluri de poezie, cuplete, fragmente de spectacole etc.), un al doilea partener fiind admis cel mult ca replicant, la Ediția a X-a regulamentul nu a mai fost restrictiv. Este de așteptat, de aceea, ca la următoarele ediții Costeștii să adune tot ceea ce are mai reprezentativ, indiferent de modul de manifestare, teatral tânăr românesc într-o stagiune. Iar de aici până la internaționalizarea Gălei nu mai e decât un pas. Cu organizatori precum Compania de Turism pentru Tineret totul e posibil.

Ion COCORA

„GAUDEAMUS“

PE SCENA DE LA ODEON

Sfârșitul stagiunii teatrale din București a înglobat și anul acesta evenimentul (ce are de-acum o tradiție de mulți, foarte mulți ani) unei „Săptămâni a absolvenților” Institutului (azi Academiei) de teatru (și film); evenimentul care – prin aceeași tradiție – făcea ca Studioul Casandra să devină pentru o săptămână, centrul de interes și atenție al multor oameni de teatru, în special directori și regizori, dar chiar și critici. Un eveniment *de jure*, botezând intrarea în posesie a unei serii noi de slujitori ai scenei – și beneficiind de o aură sărbătorească și emoțională. Un „eveniment” *de jure*, zic, – pentru că, în fapt, anul acesta el a beneficiat de acea aură abia în a doua parte a sa, în special la ultimele spectacole, prezentate pe scena teatrului Odeon. Prima jumătate a săptămânii (minus ziua reprezentării piesei „Equis” de Peter Shaffer – montată de Anca Berlogea ca examen pentru diploma de regie – zi în care sala nu și-a putut cuprinde toți spectatori) – prima parte a săptămânii deci, și mai ales prima zi, s-au derulat cu o bine-remarcată penurie de public și specialiști. Mi-a părut foarte rău, în primul rând pentru interpreții din „O sărbătoare princiară” de Teodor Mazilu; și, firește, pentru tânărul regizor *Ardeal Ieremia* (de la clasa conf.univ. Dinu Cernescu și Dragoș Galgoțiu) care-și prezenta cu acest spectacol debutul regizoral. Text cu totul remarcabil prin sarcastică prospectie psihologică a unei dezumanizări atroce, operate în fondul cel mai profund al omului, de către falsele, aberantele „judecăți de valoare” ale *societății* – piesa lui T. Mazilu își concentrează toată ponderea în dialogul

acest punct de vedere ea nu pare prea generoasă în ce privește posibilitatea unei viziuni regizorale de larg *campus spectacular*. E mai degrabă o „capcană” pentru un tânăr regizor, obligat a se manifesta doar *prin actori* – și anume aproape exclusiv prin „zicerea” lor. Impresia noastră a fost că tânărul regizor a *interceptat* sămburele de perfidă remodelare și alienare psihică, pe care îl întreține textul lui Mazilu, – cu observația că în jocul – ce apare ca o vânătoare reciprocă de intenții, al protagoniștilor, joc marcat (așa cum sunt marcate toate piesele acestui autor) de o devoratoare auto-luciditate – a lăsat să scape, pe parcurs, câteva momente mai puțin adecvate, de aparent reală suferință, momente decurgând dintr-o tușe, mai puțin avenită, de „patos”. Am aplaudat în schimb posibilitățile – vizibil remarcabile, ale celor doi interpreți: *Liliana Pană* (clasa conf. univ. Florin Zamfirescu) și *Dragoș Ionescu* (de la clasa prof. univ. Olga Tudorache). Prima, o actriță deja formată, beneficiază de un registru întins de „insinuări” vocale și rapide schimbări de „măști” – ori dispoziții psihice – și dovedește o relaxată siguranță scenică. Partenerul recomandă un actor cu reflexe de cerebralitate, foarte apt pentru rolurile incisiv-ironice sau pentru personaje cinice. Al treilea rol cu „funcție de text”, cel al nefericitei Apolonia, cu o arie de desfășurare mai restrânsă, a solicitat în schimb interpretei *Anca Dinu* (clasa prof. univ. Olga Tudorache) concentrația punctajului *tragic* al deznodământului în care interpreta s-a plasat destul de bine.

Nu neglijez soluția scenografică de economie spațială (Bristena Duman –

Ghelderode („leșirea actorului” – premieră pe țară). Un spectacol mai puțin concludent regizoral – dar în care tinerii interpreți se pare că au resimțit modernitatea și perenitatea acestui autor claviind pe texturile de sensibilitate, de *sensibilitate*, ale personajelor și pe infuzia de reflexivitate. S-au remarcat de la început ca înzeștrii cu deosebite resurse pentru aceste date *Cristian Iacob* (clasa prof. univ. Olga Tudorache), *Constantin Florescu* (aceeași clasă) – deținător al unui temperament grav, cu registru de exploatări dramatice încordate, și *Anca Dinu* – de astă dată într-o ipostază nouă, pe muchea dintre dragoste și frivolitate.

„*Romeo și Julieta*” a fost spectacolul în care actorul *Adrian Pintea*, profesor asociat al d-nei Olga Tudorache, ne-a făcut surpriza unui veritabil și foarte imaginativ *regizor*. E o „propunere” shakespeariană ce nu poate fi desconsiderată în antologarea viziunilor, a „hermeneuticii” scenice a acestui text. E o viziune „concretă” antologică, în ciuda faptului că performanța ei – scoțând în prim plan elementele de creație regizorală – pare să uite, în această euforie creativă, că nu ea se cerea, în cazul de față, evidențiată, ci originalitatea tinerilor candidați la viața personajelor. E, totuși, o viziune modernă, în care nu putem să nu remarcăm aducerea comportamentelor la gama „*firescului*”, a „*banalului*” din care izbucnește tragedia (și pe care îl „coordonează” un destin – întrupat el însuși ca o fantasmă neagră, personificată, a cărei inserție pe traiectele personajelor e mereu prezentă scenic). Iar dincolo de asta, remarcabile devin „*vârșările*” de *planuri* între *timi și spații* diferite; acea epavă a realismului imediat: racordurile „transfigurate” ale spațiului de joc. Spectacolul a beneficiat pentru cei doi protagoniști de o dublă distribuție (cu joc în rotație: *Romeo Tybalt* și *Julieta-Lady Montague*). Perfectă ca imagine, prin diafanitate și

pentru o Julieta (printr-un anume nerv dinamic), pentru *Cristina Stoica* rolul a fost un excelent exercițiu de valorificare a teritoriilor-limită ale posibilităților sale – viitoarea actriță putând să-și valorifice în mai multe direcții registrul dramatic de care dispune. Același *Cristian Iacob*, într-unul din cei doi *Romeo*, ne-a reconfirmat calitățile de deosebită *sensibilitate reflexivă* (în ciuda faptului că nu e un „frumos”, deține, cred, calități pentru a încerca un *Hamlet*). *Mihai Rădulescu* – cu atitudine fizice mai adecvate pentru un „june prim”, posesor al unor date reale de sensibilitate, a fost inegal (între momente foarte bune – și altele mai puțin doveditoare de personalitate). În părintele *Lorenzo*, *Constantin Florescu* și-a recomandat din nou, cu o voce încăpătoare de mari efecte, un temperament dramatic demn de reținut. Actorul va trebui să fie însă atent, atunci când îl solicită deversări de forță, să nu piardă din câtușea gravă, caldă sau confesivă în cazul *Lorenzo*, în favoarea unei simple izbucniri de tunet, a strigătului. *Dragoș Ionescu* a reapărut în *Capulet* cu știința de a creiona sentimental-ironic o izbucnită „fantoșă” nobilă. O *doică* încărcată de pitoresc și plăcere a amănuntului compozițional a întrupat *Cristina Buburuz*. Actrița are totuși și o uscăciune vocală – de care nu e vinovată – dar față de care va trebui să fie atentă, pentru a-i exploata orice posibilități de inflexiune mai „caldă”. *Anca Dinu* a reapărut în *Lady Capulet*, mizând pe trăsăturile de *tânără cochetă* ale acestei tinere mame. Am mai reținut: *Ionel Glonț* (Paris, și paj și rezoneur, cu aptitudine pentru clovnescul-temperat), *Silviu Geamănu* și *Dan Zamfirescu* în *Mercutio* respectiv și *Benvolio*.

„*Gaițele*” a fost spectacolul care a pus probleme „de fond” ale *compoziției*. Realizat de clasa conf. univ. *Florin Zamfirescu*, a avut și semnătura regizorală a profesorului. *Liliana Pană* și-a redemonstrat aptitudinile de actriță de compoziție (beneficiind și de o voce foarte matură față de vârsta sa). Tânără interpretă a dovedit în *Aneta Duduleanu* o „intelligență interioară” a amănuntului comportamental și o intuire rafinată a „punerii în stare”... Au secundat-o *Cristina Buburuz* (Zoia) și *Cristina Dogaru* (Lena) – (ordinea fiind și cea în care „compoziția” devine tot mai mult un *exercițiu*). Am reținut-o, pentru sensibilitatea ei dramatică, ca pe unul din talentele noii promoții, pe *Lioara Bradu* (Margareta) și, pentru arta de a contura cu particularitate și vitalitate un profil, pe *Luana Stoica* (Fräulein). *Ilincă Goia* profesorul-regizor i-a valorificat posibilitățile unei întregi game de gestică senzuală și i-a exploatat ceea ce părea să fie neadekvat pentru „insurecția” erotică a Wande: o anumită placiditate și un „registru alb” al emisiei vocale. A scontat – și a reușit – pe fascinația unei Wande subversive, a unei Wande placid insinuante în dorință. *Anca Dinu*, de la clasa *Olga Tudorache* (Colette) s-a regăsit în postura de „cochetă”, iar *Afrodita Androne* (de la clasa *Gelu Colceag*) a marcat dezlănțuit scurtul moment al Zamferei. Mai stânjenți în roluri ce le depășesc vârsta s-au arătat „bărbații”: *Radu Niculescu* (Mircea Aldea), cu momente mai pregnante în partea a doua, *Bogdan Vodă* și *Sorin Cocis* (Georges și Ianache Duduleanu).

„*Gaițele*” a fost spectacolul de încheiere al „Săptămânii”. Găzduit ca și „*Romeo și Julieta*” (plus încă un spectacol-exercițiu – cu fragmente din marile comedii) de scena teatrului Odeon, el a reabilitat, prin prezența foarte numeroasă din sală și atmosferă, dreptul la sărbătoare. „*Finalul*” a fost un jubilat *post-spectacol*, în care *toți absolvenții* au urcat pe scenă (împreună cu profesorii lor), când au primit flori și le-au dăruit sălii, și când o adevărată bătaie cu flori între sală și scenă s-a topit în frisonul unui spontan *Gaudeamus* al celor ce se despărțeau de studenție.

Jeana MORĂRESCU

Anonim Sarmat (identificat ulterior drept Michael Sendivogins Polonus), cunoscut în epocă (sec. VII) sub numele Cosmopolit

a numai două personaje (un cuplu părinte devenit criminal cu toată nonșalanța), cel de al treilea personaj fiind, de fapt, tragica victimă (și flică) a celor dintâi. Piesa nu incumbă desfășurări „cinetice” de forță – și din

studentă la Academia de Arte), economie spațială regăsită, printr-o altă modalitate (a pânzelor proiectate) și de Valentin Călinescu (student la Academia de Arte) în cel de-al doilea spectacol, – ce ni l-a readus pe scenă pe marele

grație, *Bianca Brad* (Julieta) va putea juca totuși, se pare, în viitoarea ei carieră, mai degrabă roluri de cochetă, ea beneficiind mai puțin de un temperament *intensiv* în exploatarea sentimentelor tragice. Mai puțin „croită”

ISTORIE LITERARA

AI. PIRU

Sonetele lui Shakespeare în românește

În 1958, cu ocazia apariției celui de al cincilea volum din ediția lui Perpessiciu de Opere eminesciene (note și variante la postume), am semnalat pentru prima dată că sonetul *Sălat de lucru* este traducerea sonetului XXVII de William Shakespeare. Lucrul a fost recunoscut de Perpessiciu în 1964 în ediția de Opere alese, II, poezii postume din Eminescu, devenind apoi bun comun al istoriei literare. Traducerea lui Eminescu datează din 1877 și stă și la baza sonetului său original *Când însuși glasul...*, după ce fusese experimentat în forma *Când de-ostenală geana - abia se iune*, lucru admis de asemenea de Perpessiciu. Tot în 1964, când se împlinneau 400 de ani de la nașterea lui Shakespeare, publicând o culegere din sonetele lui, Ion Frunzeti amintea că *Sonetul XXVII* fusese tradus întâia oară de Eminescu, ceea ce alți doi interpreți parțial, dinaintea sa (Henry Marcus în 1935 și Gabriel Donna în 1940) ignorau. Frunzeti și-a redat traducerea sale în 1967.

Întâiul traducător complet al sonetelor shakespeareane în număr de 154 este Neculai Chiriac, versiunea sa apărând în 1974 în Biblioteca pentru toți. Deși necunoscut din alte opere originale sau traduse până azi, Neculai Chiriac este un interpret corect și care se ține de aproape și sub aspect prozodic de original. În secolul al II-lea de la nașterea lui Shakespeare, publicând o culegere din sonetele lui, Ion Frunzeti amintea că *Sonetul XXVII* fusese tradus întâia oară de Eminescu, ceea ce alți doi interpreți parțial, dinaintea sa (Henry Marcus în 1935 și Gabriel Donna în 1940) ignorau. Frunzeti și-a redat traducerea sale în 1967.

printre competitorii apărând încă doi autori: Petru Rezuș, tot la Editura Porț Franco, și Nicolae Pintilie la Editura Moldova din Iași. Deocamdată se ivesc pretenții de întâietate: Petru Rezuș că traducerea sa a fost efectuată între anii 1938-1948, iar Nicolae Pintilie că versiunea sa era gata în 1970, când a și oferit-o Editurii Univers. De fapt, excepând cazul lui Eminescu, a căruia unică traducere din sonetele lui Shakespeare are semnificația mari sale arii de cunoaștere în domeniul poeziei și a inițierii unei experiențe, nu atât faptul vechimii în timp contează, care e primul, ci cine a tradus mai bine, căci pentru a traduce un poet trebuie să fii poet. Or, diferent cum și cât a tradus Eminescu, cine e poet ca el? Din Baudelaire au tradus mulți, dar

nici unul mai bine decât Alexandru Philippide.

Dintre traducătorii mai sus enumerați se disting, pentru că erau, desigur nici ei în măsuri egale, poezi, Ion Frunzeti și George Tomozei. Se explică de ce au și fost receditați. Poet care promitea la început, de esență intelectuală, cerebrală și expresie personală în linia unui manierism mallarmean (a tradus de altfel și din Rimbaud), Ion Frunzeti a fost constrâns să se refugieze în istoria artelor plastice, poezia rămânând pentru el doar *son violon d'Ingres*, în vreme ce, experimentând între tradiție și modernitate, modul romantic stilistic și modul alexandrin, baroc și ironic, ocult și transparent, suav și voluptuos, George Tomozei și-a

creat o disponibilitate pentru orice aventură lirică, neexcluzând nici o lecție și dedicându-se poeziei mai presus de orice, ca act existențial total. Shakespeare și-a scris sonetele sale între 29 și 32 de ani și nu și le-a publicat decât la 39 de ani, traducătorii săi nu s-au încumetat să-i abordeze sonetele decât la vârsta deplină maturității, Ion Frunzeti la 46 de ani, iar George Tomozei ceva mai devreme, la 42 de ani, o dată cu volumul propriu, *lerbar de nervi*.

Se știe că sonetele lui Shakespeare dedicate, de la 1 la 126, lui Henry Wriothesley, conte de Southampton (W. H.), alții zic și lui William Herbert, conte de Pembroke (H. W.), conțin teme la ordinea zilei în epocă și unele săgeți împotriva autorilor nvali precum George Chapman și Barnabe Barnes, ideea că e bine să-și lăși un umăr, că arta e superioară însă vieții, că femeii îi poți da trupul, dar dragostea numai prietenului, că pentru poezie e necesară o muză, ea conservă deopotrivă cuplul, că rămiți dacă ai făptuit ceva (*Exegi monumentum*), că vârsta modifică doar modul de a gândi dragostea, că stilul nu compromitează alegerea modelului viu, că zadarnic ai format dacă n-ai înțeles, că nu trebuie să fii sensibil la ode, că eterne sunt numai blândețea, farmecul, adevărul. Traducerea lui George Tomozei este în totul potrivită măsurii originalului (C. V.), "Fair, kind, and true, is all my argument, / Fair, kind, and true, varying to other words..." / "Frumos, blând, adevăr - rezumă, / frumos, blând, adevăr - spun tot, / cuvinte, trei, ce timpul mi-l consumă, cu altele să le mai schimb nu pot. / Frumos, blând, adevăr, răzile, / un singur loc să-l umple or să-nvețe" ("Which three, till now, never kept seat in one"). Această idee e dezvoltată în *Sonetul LIV* ("O how much more do beauty beauteous seem"), impecabil tradus de George Tomozei: "O, mai frumoasă este frumusețea / când adevărul o împodobește, / frumoasă-i, roză însă nu sveltete, / ei dulcele parfum o năruiește. / Culoarele ce zugăvesc măceșul și trandafirul / - aduc belșuguri / aceeași ghimpi, / rodii și - același vrejul, / înalță în suflarea verii, muguri, / tot farmecul ce-l are-i dat, mirivir, / puierea lui e neluată-n seamă, / moare fără-a trăi dar trandafirii / mînd, ei în miresme se destramă. (Ani tineri, versul în cermite zile / credința voastră-n vers o s-o distile!" fiind aproape juxtalinară, dar

respectând cu strictețe normele prozodice ale sonetului shakespearean, traducerea nu pierde nimic din sensurile interioare păstrând în același timp limbajul metaforic, simbolic al poeziei.

Insistentele investigații ale ciclului închinat doamnei brune nu au izbutit să identifice persoana care se ascunde sub acest nume, unii au susținut chiar că era blondă și că, prezentându-l, poetul făcea apel la portretul miresii din *Cântarea cântărilor*: Neagră ești, dar frumoasă. "In nothing art thou black, save in the deeds, / And hence this slander, as I think, proceeds", neagră numai prin purtări care i-au înnegrit fața.

Spre deosebire de alți traducători, George Tomozei a lăsat neschimbat în sonetul XXXV cuvântul *will* (prescurtat din *William*) a cărui semnificație este în Dicționarul lui Eric Partridge "membrum pudendum" ca și cea din numele franțuzeze *Désiré*, nu simplu dor sau dorință, ci de-a dreptul sex, masculin sau feminin. Lucrurile sunt clare în traducere: "Au toate-un gând, tu-l ai pe-al tău, pe Will / și-al Will de pofte prisosite, te cere, / e-un Will pentru ocrot și ostil / preaducii liniști, el e numai vrere, / Ai vrea la jindul tău nemărginit / s-adăugi jindul meu, cu-mbelsugare, / ori jindul altora îngăduit / îmi lasă jindul fără îndurare" / Cum mările-s sporite de furtuni / primind și ploaia-n matcă, revărsată / și tu, atâta Will în Will-ai aduni / visez să fii în Will și mai bogată. / Toți câți sunt Will tu jindue-i mereu / c-un singur Will pentru-al tău Will, doar eu.."

Același simbol (torță și potir, foc și izvor) apare și în ultimele două sonete, inspirate, zice-se, de o epigramă grecească. Cităm în versiunea George Tomozei *Sonetul CLIII*: "Sta Cupidon cu torța în somnie / până ce iată, i-o răpi o zână / mînd cu grabă înșăpăiată / și-nfierbată de flăcări dezmațe / până ce clocotul devine iur / vindcător al bolilor ciudate, / Din ochii dragei, torța-i ia vâpăia / iar Cupidon mă pune la-ncearcă / pașii-nredându-mi-i, să caut baia, / c-un bolnav ce n-are alinare, / Dar ochii ei îmi pare că-mi sunt leacul, / când Curydon își împlinește placul.."

Poate că de aici a luat Eminescu o sugestie pentru poezia sa *Pajul Cupidon*.

Melchior Cibiens, născut la Sibiu, devine, spre anul 1490 capelan și astrolog la curtea regelui Ladislav al II-lea al Ungariei.

Discursul de recepție al Annei de Noailles

- urmare din pagina 16 -

celule laptoase, aceste mici paradisuri terestre bine însemănțate, curățate, acoperite de flori, unde Marta ar fi ales să trăiască, căci:

Viața umilă, cu munci plictisitoare
și ușoare
Este o operă de vază, care cere
multă dragoste.

Tară a luminii, mai spunem noi despre Belgia, a unei luminii mai atrăgătoare decât sub alte ceruri, prin secretul său, prin promisiunile sale, prin intervalele sale, și despre care Auguste Rodin vorbea cu încântare. Păstrez în amintire această frază din una din discuțiile cu el: "La douăzeci de ani, mi s'apunea el, visam să mă duc în Grecia, ardeam de dorința de a contempla suprema frumusețe antică, vestigiile inefabile, cerul de safir, soarele Antigonei. Destinul nu m-a dus acolo; m-a condus spre un mic oraș belgian, care desenat în atmosferă, ca o gravură în lemn. Am rămas șapte ani. Ploaia aproape în fiecare zi. Era respir de frumos."

Și eu am cunoscut, domnilor, aceste mici opere belgiene, la amintirea cărora chipul frumos al lui Rodin se lumina de acel foc pe care Michelangelo l'impurmu la Moise.

Cel pe care îl iubesc eu este un delicat oraș valon. Cum intri în el, strada mare, curat și fin pavată, te acostează asemenea unei urări de bun venit. În timpul verilor fermecătoare, albinele fac în grădina miers de rășină și de tei; din oră în oră, murmură lor ale turelor de clopotei bisericilor, tacherine melodiioasă care de fiecare dată ne câștigă sufletul și-l atrage spre această celestă copilărie. În tot timpul zilei, străzile, magazinele, posta, acoperite de iedera în floare, buturiile, atât de importante, văd trecând chipuri deschise, aflate, iar seara, când încețoșă orice muncă și orice grăie, vezi cum se adună în piața bine ordonată corpurile vesele ale arbaletierilor sau ale muzicienilor.

Vedeți, domnilor, nu mă pot smulge din contemplarea țării dumneavoastră, în timp ce sarcina noastră este de a discuta despre limba franceză. Ce orgoliu amical pentru noi, toți cei de aici, de a visa că am putea vorbi despre ea, fără ca nimic să nu fie despărțit în partea dumneavoastră și partea noastră!

Să fim mândri împreună de a visa că limba noastră a fost sfătuitoarea celor mai mari genii ale umanității. Pe ea o auzim, începând cu o anumită oră, creierile divine ale tuturor națiunilor. Ea este, această limbă franceză, un moment din gândirea lui Dante. Prin Michel de

Motaigne, ea este prietena și tovarăsa lui Shakespeare. Prin Diderot și enciclopediști, ea l-a instruit pe tânărul Goethe, care într-o zi va întreba: "De ce, o dată ce romanii, când aveau ceva important de spus, se exprimau în greacă, nu ne-am exprima și noi, neori, în franceză?"

Prin Rousseau, ea a exaltat generozitatea naturii, a participat la geniul lui Kant, a făcut să pătrundă evanghelia ei de sensibilitate în inima marilor scriitori ruși.

Prin Voltaire, s-a extins în toate sensurile: a devenit unitatea de măsură a inteligenței umane; rafală aeriană, ea culege tot, adună tot și, traversând geniul și inima acestui universal Voltaire, distribuie din nou nobilului și rezonabilului apetit al lumii.

Așa cum cântul perlat al harfei îl liniștea pe Saul în transele lui, ea fu aceea care-l consola pe Nietzsche pe patul morții. Lipsită de sonorități care l-ar da melodii facile, despuată de aburul care l-ar organiza furtive violente, limba franceză te face să te gândești la acele viori fine și delicate care se aștern peste inima omului și îi încordează stăruile sub degetele lui. De aici are reversibilitate a expresiei și a sufletului. Dacă vocea, așa cum am recunoscut martorii spusele loanei d'Arc, este unul dintre misterele a cărui putere este dintre cele mai mari, această voce valorează ceva prin armoniile care o animă și care se modelează ele însele după spirit.

Încă de la origine, cântecele eroice ale Franței sunt cavaleriei, hrănite cu sentimente cum sunt onoare, compasiune, dragostea. Un întreg cod al demnității umane, de care nu s-a îndepărtat niciodată răsle asupra cărora veghea această zeită severă cu ai ei, cu cei pe care-i iubeste, indulgență cu cei pe care-i plânge. Cuvintele nobile, ponderate, magnanime se regăsesc în toate proclamațiile care au dat dovadă, în timpul războiului, de sentimentul celor două națiuni ale noastre. Când, print-o malipie instructivă, belgienii au pus în orașul Aix-la-Chapelle, în noiembrie 1818, un araf pe care se găseau inscrite dure comandamente, atât de dure ca un francez nu și putea crede ochilor, noi nu ne-am etalaseră spiritual oricând pe care armatele inamice le impuseră orașelor belgiei; după o oră, le-au înlocuit cu propriile regulamente, imparate toate de liberalism și de umanism. Cinsto le pentru astăzi!

Nietzsche, pe care îl citez din nou, pentru că a fost unul din discipolii lirici și nostalgici ai măsurii franceze, scria: "Adevăratul orgoliu este acela care nu suportă ca un om să fie umilit în fața lui."

Nobila limbă franceză care, asemenea

cântecului flautului, după cum spune legenda, a construit orașele antice, a ridicat națiuni și oameni! Creatură vie cu o mie de înfățișări, adevărată figură a libertății, vocabular al lustrii, formula a mizericordiei, ea este aceea care, prin istoria ei aventuroasă, plină de glorie și de știință, prin Revoluția ei, prin soldații ei lipsiți de ură și impus lumii dreptul de a fi liberi!

Atât de activă, atât de eficientă, ea este în același timp cea mai pașnică, cea mai docilă, cea mai răbdătoare dintre toate limbile. Orice operă de artă străină se poate reflecta în ea fără a se teme că va întâlni o undă opacă sau un cot de valuri în mișcare.

Domnilor, simt nevoia să chem printre noi umbrele marilor dumneavoastră poezi, a căror absență face să așese peste adunarea noastră un doliu, de care nemurire lor nu ne poate consola. Umbra fermecătoare a lui Rodenbach, vizitor cu ochi lăcșii, chip celos și totodată aurit, cântăreț elegant al unui crapeșul care nu l-a atins! Acest poet al lungorii și al reflecțiilor ne face să ne gândim la acel frumos lac al dragostei din Bruges, pe care alunecă zăpada tăcută a lebedelor.

Și apoi îl auzim cântând și strigându-se pe minunatul Van Lebergh, care a compus acel "Cântec al Evei", picurând tot de arpegii lichide și care, și el, se oprește brusc, după acest val de argint, aidoma capricioasei și melancolice ploi de vară. Și mai sus încă, îl vedem pe Verhaeren. Rând pe rând, fierar vehement al verbului sau șesător delicat, acest mare lucrător al pământului și al orașelor a trebuit să simtă adesea apăsând asupra-i, din înălțimea norilor unde se înălță piscul sufletului său, binecuvântarea muncitorilor lui clesci, care a venit să caute la voi liniștea și prietenia: Victor Hugo.

Miracol al dantelei sau minune a fierului, turbulenta sau transparentă, poezia belgiană este de asemenea sora celor mai frumoase cântări ale lui Verlaine care, atunci când a fost oaspetele vostru nerficat, a extras de la dumneavoastră o grație poetică atât de mare, în claustrarea lui, asemenea acelor oameni din Scriptură, pe care o rouă misterioasă îl ajută să suporte focurile rugiei. Ce a făcut el la voi, atunci când se înălță piscul sufletului său, la copleșirea lui? A cântat. A cântat, acest zid de viu, cerul vostru, un arbore și legătura lui de palmier, palpitarea grăbită a trenurilor, și tineretea și, și părțile sale de rău - păreri de rău de poet, ușor consolade de melodice, de inocență și orgoliul lor ingenuu, încât nu sunt niciodată regrete! Recunoștința pentru aceasta vază pe care o exercita Belgia asupra unui biet om din via - mărturisit-o prin versuri pure și mișcătoare:

Am trăit pe vremuri în cel mai bun
dintre castele

În cea mai delicată țară, de apă vie

și de coline;

Patru turnuri se înaltau pe fruntea

a tot atâtea aripi,

Și mult, mult timp am locuit în unul dintre ele.

Zidul, fiind pe dinafară de cărămidă,

Lucea, roșu, în soarele acestei

ășezări adormite...

O cameră bine încălzită, o masă, un scaun,

Un pat strict unde puteai dormi cât doreai,

Destul și destul spațiu,

Aceasta mi-a fost soarta în lungile luni

petrecute acolo.

Și nu m-am plâns niciodată nici de luni,

nici de spațiu,

Nici de rest, și din punctul de vedere

unde mă plasez,

Acum când, iată, lumea a revenit,

Ahi! Zău că regret cei doi ani din turn!

Fie-mi permis, domnilor, alăturându-mi vocea în ecoul muzical al acestui mare poet, să vă vorbesc puțin despre mine. Fiică a Orientului, dar născută sub cerul Franței, în cea din copilărie, atunci când se odihneau în mine acele forțe grecești și latine, care eram sigură că-mi vor fi fidele, am avut nostalgia înținerii dumneavoastră.

Așa cum bradul lui Heinrich Heine visa la palmierul din sud, eu am fost aceluși palmier ce visa la bradul din nord; prin țara dumneavoastră, domnilor, am cunoscut pădurea, acest domeniu al poeziei, loc muzical unde își au lăcașul uraganele, arhangheli cu aripile indote în zilele din miezul verii, popor tumultuos al arilor, de îndată ce fac să se miște pînii înalți, fagii, molizii și dezlănțuie acele puternice simfonii aeriene cu care nu se poate compara decât forța inspirației din sufletul oamenilor.

Da, inspirația poetică, cu sufletul ei subit, cu nerăbdarea ei curioasă și acel geamăt legănat al coranilor, seamănă cu acei arbori agilați, catarge prînse de sol, ce visează la aventura navigației și ar dori să-și ia avânt, ajutate de anemii care apanăză, pe acele valuri îmbătătoare, cu care ne răcoresc ilustrele dumneavoastră picturi marine.

Domnilor, voi păstra oare petrecute azi cu dumneavoastră ca pe o amintire ce-mi va prelungi viața. Vă văd pentru prima dată reunii aici și toți și vă recunosc. Am impresia că minunatul dumneavoastră Verhaeren, pe care îl admir atât de mult și care mă iubea, îmi repetă dintr-o dată aceste pareri vârsturi, atât de pline de simțire și, pentru mine, atât de potrivite:

Nimic din voi nu mai este străin

Înimi emoționate a memoriei mele.

Unu știu ce peremptoriu

Între noi totul s-a schimbat.

Un dialog cu JAN KOTT

OPERA ȘI DRAGOSTEA, TEATRUL ȘI POLITICA

— Cu ani în urmă ați publicat cartea care a făcut epocă — *Shakespeare, contemporanul nostru*. Există astăzi un nou *Shakespeare contemporan*?

— Desigur, *Shakespeare astăzi* este un altul decât ieri. Înainte de toate însă s-a modificat înțelegerea lui „astăzi”. Cu 25 de ani în urmă s-au sărbătorit 400 de ani de la nașterea lui Shakespeare — și cu asta cea de a 400-a zi de naștere a vieții timpurilor noi. Astăzi putem reflecta despre un sfert de veac de interpretări shakespearne, despre interpretarea tradiției, dar totodată și despre tradiția interpretării. De câțiva ani scriu despre Biblie, pentru că modelul cel mai mare pentru orice interpretare rămâne Biblia. Știința rabinilor despre dialog este importantă, este lămuritoare pentru interpretarea tuturor operelor clasice ale dramaturgiei universale. Este un dialog între text și generațiile de interpreți. Textul însuși este neschimbat, nu însă și știința despre text. Toate generațiile au construit în comun tradiția interpretării Thora.

La Shakespeare este exact la fel: nu există nici un fel de interpretări adevărate sau false, ci toate la un loc definesc locul, poziția pe care stă astăzi Shakespeare. Cu 25 de ani în urmă existau două școli de interpretare. Shakespeare: una istoric-critică care a încercat să înțeleagă operele sale din circumstanțele timpului — și una imanentistă, care a căutat să-l înțeleagă pe Shakespeare prin sine însuși. Astăzi nu există Shakespeare numai pe scenele europene și americane, există Shakespeare în Japonia și India, există Shakespeare la radio, televiziune, în film... Eșul meu a fost la timpul său încercarea de a-l vedea pe Shakespeare nou pe fundalul holocaustului, al lui Hitler, Stalin. Astăzi interpretarea mea este mai rezervată pentru că și eu sunt integrat în tradiția înțelegerii, stralucimburilor.

— Așadar, astăzi ar trebui ca fiecare care pune în scenă Shakespeare să cunoască și să ia în considerare întreaga istorie a interpretării, tradiția înțelegerii?

— Da, pentru că e așa cum scrie Claude Levi-Strauss: fiecare interpretare a mitului devine parte a mitului, îmbogățește recrearea mitului.

— Ce credeți despre montările Shakespeare pe care le-ați văzut de la apariția cărții d-voastră? Printre cele mai importante au fost desigur toate mai mult sau mai puțin influențate de Shakespeare, contemporanul nostru.

— Prima perioadă de după Shakespeare, contemporanul nostru a fost definită de înscenările prietenului meu Peter Brook — de al său *Lear*, la care eu însumi am colaborat, de al său *Vis al unei nopți de vară* care a înglobat și anumite recunoașteri ale eșului meu. Apoi am fost amestecat în *Furtuna* — montare de Giorgio Strehler. În afară de asta am văzut o multime de spectacole. Marea problemă a fost că cei mai mulți regizori au crezut că Shakespeare ar putea fi contemporanul nostru numai în costume moderne. Dacă eu bunăoară pun în scenă *Troilus și Cressida*, nu asta e problema principală, adică dacă cei doi poartă costume grecești sau Renaissance sau de astăzi. Trebuie să descopăr care este ideea principală — și apoi să caut dacă există pentru astăzi un model comparabil cu textul vechi, de exemplu pentru ceea ce se întâmplă dacă un cuplu de îndrăgostiți, *Troilus și Cressida*, sunt despărțiți deja după o singură noapte fericită petrecută împreună. E vorba de a contemporaneiza structura. M-a întristat întotdeauna absurditatea soluțiilor simple, comode: este indiferent dacă Hamlet este în frac sau ginsii.

— Ați văzut montările Shakespeare ale Arianei Mnușkina?

— O admir pe Ariane Mnușkina,

ea este o regizoare cu enorm de multă fantezie. A jucat însă Shakespeare pentru un public francez în maniera kabuki — socotesc că e cu totul deplasat. Cu totul altceva este când Akira Kurosawa în filmul său *Ran* îl transpune pe *Lear* într-un mediu cu totul nou, japonez. Asta e încercarea de a regisi structura asemănătoare, comparabilă a lui *Lear*, într-o cu totul altă situație din punct de vedere istoric și social, nu numai într-o idee aparte pentru o schimbare de costumaj.

— Nu-i adevărat însă că Ariane Mnușkina n-avea încredere pe de o parte într-o istorizare a pieselor lui Shakespeare, într-o „reconstrucție”, pe de altă însă tot atât de mult într-o simplă actualizare, adică o descoperire de structuri comparabile în Franța de astăzi? Și deci a mers pe al treilea drum: pe acela al instrăinării.

— Instrăinare, probabil. Însă Shakespeare nu suportă nici o exagerare. Dacă costumele sunt impuse prea mult în prim plan sau metafora istorică devine prea concretă, se pierd cu totul groapa, jocul între istoricitate și universalitate de timp și acțiune. Cele mai bune montări Shakespeare pe care le-am văzut au fost poate producțiile engleze de televiziune ale lui Jonathan Miller, bunăoară *Îmblănzirea scorpiei* — o piesă destul de populară... Niciodată nu mi-a fost atât de clară structura de bază: Kätchen este fată săracă, toți o preferă pe fata mai bogată — și de aceea Kätchen îi urăște pe toți. Aici devine evidentă o judecată psihică și psihologică pe care fiecare o cunoaște.

Dacă însă, ca la Ariane Mnușkina, se folosesc simboluri și ritualuri ale unei a treia culturi, adică nici a lui Shakespeare și nici a sa proprie, cea franceză — există întotdeauna pericolul folclorismului. Alia e situația când Peter Brook cu teatrul său Safari dă spectacole prin Africa în care ritualurile obișnuite vor fi interpretate de actorii săi la locul performanței potrivit împrejurărilor, pentru că ei joacă în mod unilateral o imitație a acestor ritualuri. Pentru băștinii care-i priveau era desigur ceva cu totul fals. Mă tem că foarte adesea apare falsitatea dacă bunăoară aborigenii din Australia sunt invitați la New York sau Berlin ca să-și prezinte arta, teatrul lor. Prin urmare, ritualicul devine ușor folclor. Pe scurt: japonizarea lui Shakespeare de către Ariane Mnușkina înseamnă după mine

un Shakespeare folclorizat.

— Într-o conferință rostită nu demult la Institutul Internațional de Teatr, Peter Brook a afirmat că el crede nu numai într-o relație dialectică între culturile naționale izolate ci, de asemenea, într-o cultură universală, o posibilitate de amestecare a eterogenului — iar teatrul ar fi locul unde această cultură universală s-ar putea păstra. Asta a fost spus puțin după o pledoarie pentru modalitățile de producție ale lui Brook din ultimii ani când a pus în scenă piese cu actori din mai multe țări — ultima a fost *Mahabharata*, de asemenea, s-a asistat la o reluare a *Livezi* cu vișini la New York.

— Am văzut *Livezi cu vișini* la Paris — cea mai bună montare Cehov pe care o cunosc. *Carmen* a fost piesa de maestru printre piesele de maestru ale lui Brook. Cu *Mahabharata* am avut mari dificultăți. Mai întâi: de ce trebuie să se organizeze cu bani și actori din șapte țări așa ca această producție să se poată realiza? Totul e atât de costisitor încât spectacolele și turneele nu sunt posibile fără un sprijin financiar special. Asta generează aceeași situație paradoxală ca la Robert Wilson. În al doilea rând — și aici se poate să fie prea conservativ — durata spectacolului depășește capacitatea normală de percepție. Și la greci dura la fel de mult, este adevărat, însă se putea pleca, se putea mânca și bea, plus o mulțime de alte distracții toate în afara teatrului. Unprezece sau douăsprezece ore *Mahabharata* — asta este împotriva sentimentului și obișnuinței umane. În al treilea rând — și aici ajungem al un punct de vedere asemănător cu cel al Arianei Mnușkina: Brook joacă, cu actori din toate țările mari, o traducere a marelui epos național indian, într-o adaptare a unui scriitor francez (Jean-Claude Carrière), și asta iarăși în toate țările mari. Raportul natural, coeziunea între piesă, loc și spectatori este complet distrus.

Au existat în *Mahabharata* momente de teatru minunate — însă tragedia umană a rămas incompletă, înțelegibilă pentru mine. Lucrul acesta este simptomatic pentru situația teatrului contemporan pe de o parte avem numeroase festivaluri, întâlniri pe nivel național și internațional pe probleme de teatru pentru un public special — pe jumătate profitori, pe jumătate turiști; asta înlesnește cercetarea și confruntarea cu o cultură străină. Pe de altă parte,

Celebra carte a lui Jan Kott, *Shakespeare, contemporanul nostru*, a avut un mare ecou și la noi. A influențat direct câteva spectacole shakespearne de răsunet: pe cel al lui Radu Pănculescu cu *Regele Lear*, pe cele ale lui Cornescu cu *Măsură pentru măsură* și *Hamlet*, sigur pe încă alte câteva ale unor regizori tineri. În mod firesc, lectura în cheile contemporană a operei shakespearne, cu precădere politică, nu putea să nu-l incite pe oamenii de teatru, pe regizori îndeosebi, ajungându-se până acolo ca într-o capodoperă precum *Hamlet*, de exemplu, miza să cadă în exclusivitate pe crima și conspirația politică. De asemenea, socot că a fost normal ca perspectiva unei astfel de lecturi să devină de-a dreptul fascinantă pentru țările din Europa de Est: Jan Kott o spune doar vag în interviul de față că *Shakespeare, contemporanul nostru* e o carte inspirată de experiența existențială și intelectuală trăită în condiții de dictatură, a mărturisit-o clar în schimb în numeroase alte ocazii. Paradoxal, la data când apare acest interviu în revista germană *Theater heute*, în septembrie 1988, deși revoltele anticomuniste începuseră, Jan Kott înțelege, totuși, de a mai considera politicul ca temă prioritară pentru o lectură contemporană a lui Shakespeare. Radicalul din urmă cu un sfert de veac a devenit acum mult mai prudent, ca să nu zic un conservator. Înseamnă că exegeza shakespearană e în continuă mișcare. (I. C.)

asistăm la o tot mai mare fuzionare a culturilor diferite care nu se mai absorb reciproc. Asta duce la o nouă formă de mistificare.

Acest fals drum, cum îl găsec eu, a început cu Peter Brook, anume cu producția pentru festivitățile în onoarea împăratului iranian, la începutul anilor șaptezeci, la Persepolis, într-o limbă artificială („Orghast”). Jocul fiind limbajul universal al teatrului, faptul acesta se reflectă în mod cert și la reprezentarea unei semnificații reale. Toate celelalte nu sunt altceva decât aroganța unui regizor care crede că poate să creeze o lume — ca Dumnezeu în fața construcției turnului din Babilon. Teatrul nu se limitează la o națiune, există însă și o limită a universalității. Rămâne o iluzie a teatrului de a fi la fel de universal ca opera. Muzica este o formă universală de artă și de aceea este indiferent la urma urmei dacă ascultăm aceeași operă în engleză sau italiană sau germană sau franceză. Poate de aceea am asistat în ultimul deceniu la o neașteptată renaștere a operei. Și poate tot de aceea, pentru că — așa cum nota Stendhal în scrisorile sale italiene — cântecul vocii umane provoacă o plăcere senzuală, da, sexuală. Dacă frecvențele spectacole de teatru sunt de cele mai multe ori triste, dar după un spectacol de operă mă simt întotdeauna foarte fericit.

Operele sunt însă și de aceea universal inteligibile, pentru că repertoriul este limitat, operele clasice fiind cunoscute peste tot în lume, acolo unde există teatre de operă...

Și ca la un tablou de Correggio vrei să vezi sau să auzi cu plăcere de o sută de ori același lucru. Repetiția la operă nu este un neajuns. De la spectacol de teatru se așteaptă întotdeauna ceva nou, chiar și la cele îndeobște cunoscute. Muzica este mult mai strâns legată

de viață. Și cum nu însemnează un defect să faci dragoste de o mie de ori, așa nu este nici o problemă să ascuți din nou aceleași opere fără ca de fiecare dată să asistăm la un eveniment cu totul nou.

Este de fiecare dată nou, deși este același!

— Opera este probabil mai apropiată de iubire, și invers, spectacolul de teatru, de politică. Nu este cumva renașterea operei și ceea ce noi am prezentat luând ca exemplu *Mahabharata* lui Peter Brook, și o reacție la temele politice și sociale coercitive pentru dramă în multe țări din Vest?

— De acord. Acesta e și unul din motivele supărării mele pe teatrul contemporan. Când am scris *Shakespeare, contemporanul nostru*, se juca teatru în umbra lui Hitler și Stalin. La finele anilor șaptezeci teatrul era foarte aproape de mișcările sociale — de mișcările studențești, de „revoluția sexuală”. Teatrul reflecta — indiferent că era vorba de Shakespeare sau de piese contemporane — schimbările din viața reală. Și era relativ ușor de a mișca ceva prin acțiunea de pe scenă — prin auditate, prin arderea steagului nămicat. Teatrul posedă atunci încă putere, puterea de șoc. Să rostești pe scenă cuvinte, obișnuite de altfel, dar impudice, dar fără acel efect. Când a devenit un fapt obișnuit să vezi femei goale pe scenă s-a putut trece chiar și la bărbăți goi.

— Nu există un al treilea sex și nici o a „treia chestiune”, cum a spus Brecht!

— Da. Și societățile conservatoare, din nou conservatoare au capacitatea de a absorbi șocul, adică ceea ce de fapt ar trebui să șocheze. Teatrul s-a orientat de mult spre mitologie sau antropologie, însă adeseori din asta rezultă un ritual falsificat, antropologie falsificată, mit falsificat.

— Dar chiar și scenele de relații sexuale care au șocat la timpul lor, n-au fost autentice, ci jucate. Nu este oare teatrul per definitionem o falsificare?

— Există totuși o deosebire dacă teatrul aspiră la meditație sau dacă se produce meditație falsificată ca un ritual falsificat. Ca exemplu contrar s-ar putea invoca Jerzy Grotowski. Cu toată admirația față de el, aveam întotdeauna și serioase rezerve vizavi de munca sa pentru că îmi apărea prea mistificată. Dar ceea ce am văzut mai apoi în California — un fel de lucrare finală cu studenții săi — a fost foarte aproape de experiența umană reală, o cercetare a limbajului universal al corpului prin întrebuintarea unui minimum de mijloace.

— Teatrul de expresie germană se confruntă cu alte probleme decât cele existente pentru un Brook sau Grotowski. Aici se joacă în teatre publice cu ansambluri solide în fața unui public de abonari care așteaptă un canon al dramaturgiei clasice și contemporane. Și există ideea că teatrul ar fi o oglindă a societății — sau că ar jine oglinda în fața societății... Care-i părerea d-voastră cu privire la posibilitățile de viitor ale unui „teatrul politic”?

— Intențiile politice ale teatrului pot fi doar un rezultat al intențiilor politice ale societății — și acestea nu pot fi înlocuite. Pot fi puse în fața societății din când în când, dar propaganda politică de pe scenă este întotdeauna falsă.

Peter von BECKER
și Michael MERSCHMEIER

Roger Bacon (născut la Ilchester, Anglia, în 1214) s-a ilustrat în domeniile filosofiei, alchimiei astronomiei și matematicii.

Discursul de recepție al ANNEI DE NOAILLES la Academia Regală de Limbă și Literatură Franceză a Belgiei

Sire,
Doamnă,
Domnilor,

Știam deja cât de emoționată mă voi simți de a mă afla în mijlocul acestei zile memorabile pentru mine, printre dumneavoastră, chemată de dumneavoastră. Dar, făcând uz de un surplus de generozitate și de amabilitate, unul dintre membrii eminenți ai Societății dumneavoastră, dl Maurice Wilmotte, pare a fi vrut să frâneze elanul meu de corectă modestie; n-a făcut decât să-mi mărească starea de confuzie, precum și arzătoarea grațitudine și, cu inima și mai emoționată, vă mulțumesc că m-ați asociat sarcinii dumneavoastră și că m-ați ales să iau loc într-o adunare care unește laolaltă spiritele cele mai alese.

În timp ce dl Maurice Wilmotte vorbea și acest savant celebru îmi făcea onoarea de a-mi studia opera lirică cu o acuitate ce voala simpatia, mă gândeam că toate aceste șanse ale vieții mele, ca și această nouă șansă, care este cea mai măgulitoare, le datoriez limbii franceze, căci din dragoste pentru ea îmi faceți loc în mijlocul dumneavoastră, domnilor, posesorii și păzitorii ei. E frumos că prima voce care se ridică în prima oră a acestei Academii este aceea a unui mare istoric al cuvântului, care a studiat secol de secol, dar mai ales originile, formarea acestor sonorități pline de sens, model de sinteză, moștenire a simplității romane, de care dumneavoastră vă serviți de ani și ani, din generație în generație.

Domnule, dumneavoastră sunteți cel ce înregistrează perpetua mișcare a cuvintelor și a sintaxei și, dacă ai vorbit cu o prietenie atât de puțin severă despre un poet care, pentru a face să adere cu și mai multă finețe sufletul de azur, de sunet al ariilor, de nuanțe, de furnicarul astrelor, a sfâșiat uneori cu o aripă imprudentă țesătura perfectă a limbii, este pentru că nu refuzați albinelor dreptul de a se deplasa și de a coborî în inima florilor pe care le desfac, pentru a vă aduce balsamul și secretul lor.

Îmi place să insist, Domnule, asupra bucuriei spirituale pe care o datoriez conversațiilor pe care le-am avut de mai multe ori cu dumneavoastră, și asupra acelei nobile ametei pe care o încercam, în timp ce vocea dumneavoastră mă instruia, simțindu-mă aplecată deasupra abisului erudiției dumneavoastră plină de dragoste, asupra acestei înălțimi din adâncuri, vreau să spun, care mă ducea înapoi spre tineretea secolelor și mă făcea să visez, în timpul povestirilor dumneavoastră, ca în acele locuri sfinte al Cetății Eterne, unde atăta epoci și atăta imaginație umană au fost adunate laolaltă, încât ceremoniile cultului catolic au putut să se desfășoare cu toată grația lor în templul întredeschis și sfărâmat al lui „Venus și Roma”.

Tot ce aș vrea să spun despre limba franceză, despre această expresie ordonată și împiedecă a gândirii contemporane, despre această oglindă a Europei care gândește, oricare dintre dumneavoastră, domnilor, o poate spune cu mai multă competență, mai multă știință și cu o autoritate absolută.

Dar, așa cum spune Maeterlinck atunci când vrea să consoleze un destin nesatisfăcut, „oricând îți este permis să iubești”. Sentimentul iubirii este cel care ne unește astăzi, și prin iubirea mea pentru această emanție și această fixare progresivă a sufletului care este limba maternă, mă simt mai puțin nedemnă de onoarea pe care mi-o faceți.

Limba maternă, climat al gândirii, în afara căruia nimeni nu respiră în libertate și nu mai seamănă cu sine însuși! Tot ce este își trage existența din verb. În van ne-ar propune natura și lumile splendoare sau enigma lor, iar muzica divinității săi nori de sonoritate, totul ar fi efemer, fără contacte și fără prietenie, dacă cuvântul nu ar atribui

universului ca și sufletului logica și destinul său. Tot ce absoarbe spiritul uman exhală apoi prin limbaj; orice declarație, fie că e legată de exactitatea științelor austere sau își ia zborul o dată cu cultul liric, ne poate oferi același aspect de imn inspirat, liberând omul

fluvii, unde o apă de culoarea jadului se amesteca cu o apă de culoarea azurului.

Michelet, care umple de frenezie sufletul dumneavoastră robust, îmbibat de forță și de bucurie, exulta de prietenie la granițele celor două ținuturi

de profunzimea cercetărilor, de certitudini și de vise.

Limba unui popor este deci pe de-a-ntregul creatoarea copiilor săi; ea le impune o viziune, un mod de a auzi lumea lângă care cele mai frumoase cânturi străine sunt oaspeți venerați, primii în căminul familial, care pot fermeca, învăța, vrăji, dar care nu vor converti inima. Nimeni nu este profet altfel decât în limba sa maternă. A fost destinul limbii franceze de a avea, prin viața nouă și diferită pe care i-o transmit în permanență fiili ei și prin darul ei de percepere clară, această calitate de augustă vestitoare.

„Vedem caracterul popoarelor și geniul limbii lor mergând în pas egal, și unul este mereu garanția celuilalt”, scria Rivarol. Belgia va face această frază pe veci celebră, transcriind-o pe piscurile istoriei, în acele zile nemaiapomenite ale războiului când, asemenea celui tânăr David care, inocent, delicat, robust, împodobit cu o pălărie cu flori, l-a făcut, prin curajul său, să se cлатine pe uriașul Goliat.

Domnilor, cu mulți ani înainte de 1914 când, împreună cu sora mea, prin care mă leg direct de națiunea dumneavoastră, parcurgeam frumosele drumuri blonde, mărginite de brazi negri, care ne duceau de la Chimay în Franța și ne aduceau înapoi din Franța în Belgia, îi spuneam, în momentul în care treceam peste acea panglică de pământ care separa cele două patrii: „Asta nu e o frontieră.” Prin aceste cuvinte tandre exprimam acea stare de continuitate care, în ochii mei, prezenta aspectul solid și poetic al celor două țări ale noastre, mai asemănător cursului egal al unui val neamestecat încă, decât acelei joncțiuni a două

ale noastre și, consimțind să uite brusc că preferă tot ce iubește, alege iubirea lui universală și exclamă: „Vătești vieții naționale se află la nord!” Cât de adevărat este acest lucru în această Belgie atât de orgolioasă din cauza vechilor ei drepturi și a spiritului său de libertate; unde se simte suflul epic al soldaților anului II; care inovează și imediat se organizează și care, în acest ultim război, protejând cu inima ei inima noastră, ne-a asigurat victoria. Compensând prin idee, curaj și îndrăzneală orice dezastru, în timp ce un foc păgân distrugea în ea azele sacre ale cârjilor, ea a fost aceea care a salvat patrimoniul gândirii franceze. Această Academie, domnilor, este fondată pe victoria reputată de tinerii belgieni; am putea deci s-o numim pentru eternitate: flică a Victoriei. Dar energia, mândria irascibilă, sublima cinste a sufletului nu se află doar în nobilul uragan al vieții naționale, ci și în splendoarea visului realizărilor sale.

Încă de la nașterea ei istorică, Belgia apare ca o țară a gloriei, cu aspectul ei de paradis inocent și bogat, cu forța ei dezălnită, cu independența ei zămbitoare, eroismul ei salubru de tânăr Hercule. Este, această țară belgiană, fină de zeită, nu a Minervei, atât de gravă, calculatoare a sunetelor și a astrelor, nici a Amfitritei, enigmatice, unditoare și amare, ci a magnificei Junona, cu chip savant, ale cărei brațe calme, asemănătoare unor cornuri ale abundenței, varsă anotimpurile fericite; zeita care prezidează ca o mamă munca și odihna, lângă care stă pasărea splendidă, arc de triumf de culori, a cărei haină de noapte albastră este constelată de ochii de aur ai soarelui.

Domnilor, activitatea națiunii dumneavoastră, de cum o studiezi sau o contempli, are darul de a te orbi. Câtă putere are asupra imaginației acea epocă de geniu în care pictorii dumneavoastră iluștri erau ambasadori ai curții și ai țării, în care Orientul vă saluta pe mări și făcea să se reverse în locuințele dumneavoastră și pe pânzele dumneavoastră de mare renume acele covorașe cu nuanțe calde și grele, acele mozaicuri strălucind asemenea unor bijuterii grele care, în tablourile divine din muzeele dumneavoastră, par a înconjura cu focul lor, fără a le atinge, fecioarele serioase, a căror simplitate nu poate fi asemănată decât cu aceea a crinului modest din livezi.

Cuceriri fertile și definitive ale frumuseții, în timp ce Jan Van Dyck era primul care atășa razele aurului la pensula lui și, prin lumină, uluia chiar și Italia; Van Dyck, maestru al grației, al emfazei grațioase și al salutarilor pline de curtoazie, își lasă moștenire geniul său Angliei, și scriitorii dumneavoastră flamanzi, incorporând stilului violențele lor încărcate de bucurie, îmbătând limba franceză cu un torent de cuvinte și de idei noi. Atât de puternic de veselă era viața la dumneavoastră, festin al lumii, pe care martorii acestei mulțimi radioase au vrut-o reflectată și multiplicată de nenumărate oglinzi. Așa luară naștere tapiseriile sumptuoase, care primesc în unda lor adâncă și fină ținuturile, domeniile, castelele, vânătorile, dansurile, recoltile, îmbrățișările dumneavoastră și râsul idilelor fecunde. Ah! Desigur, vom numi țara dumneavoastră o țară de glorie nedepășită, cu pictorii săi fără de rival, grupați în jurul lui Rubens, asemenea faimoaselor case ale orașelor dumneavoastră în jurul giganticelelor lor turnuri. Rubens, al cărui nume opulent conține în misterul lui profetic purpura și stacojii care fac să înflorească deasupra lumii un soare de carne pașnică și care respiră, care, prin binecuvântarea sa de bucurie și prin asigurarea lui triumfală relevă pe vecie cuplul uman al blestemului antic! Emanție a divinului, geniul este cel ce răscumpără: Rubens, prin decența și solemnitatea fericirii, face ca o tânără femeie, robustă ca un turn, coafată cu o pălărie cu pene romantice, ținând în brațe un băiețel cu privirea cuceritoare, să emoționeze inima prin sfințenie, la fel de mult ca acele picturi unde vedem un copil sfânt odihnindu-se la sânul unei fecioare atente.

Domnilor, atunci când tot ce respiră și lucește se destramă, vrea să se rupă de pământ sau să se dizolve în el, artiștii dumneavoastră fără pereche au reținut și conservat viața, gesturile ei, culoarea, răsuflarea; din această risipitoare încrâncenare în a perpetua efemerul prin nepieritor se declară a proveni Baudelaire când, prezentând unui judecător celest această veselă pradă luată morții, exclamă:

*Și este, într-adevăr, Doamne,
cea mai bună mărturie
Pe care o putem da despre
demitatea noastră
Acest suspin arzător ce trece
de la un veac la altul
Și vine să moară la țărnul
eternității voastre...*

Țară de glorie, spuneam noi despre Belgia, dar și țară a jurămintelor generoase cu cei ce le fac; țară a echității cu judecătorii ei, a prosperității cu negustorii ei; a muncii minuloase și perfecte cu tipografiile ei inovatoare, care au cucerit atenția și inima fermecătorului Christophe Plantin. Țară a grației mistice cu mănăstirile ei, fresce vii și mișcătoare ale unui Fra Angelico care n-ar fi tulburat turbulența ce le lasă fără suflare a Bunei Vestiri. Cine n-a vizitat fermecat aceste înguste

— continuare în pagina 14 —

În românește
de Sanda APOSTOLESU